

MENDELOVA UNIVERZITA V BRNĚ
FAKULTA REGIONÁLNÍHO ROZVOJE A MEZINÁRODNÍCH
STUDIÍ

PERSPEKTIVA ČLENSTVÍ TURECKA V EU:
Kondicionalita EU a její vliv na vnitropolitický vývoj v zemi

Diplomová práce

Autor: Bc. Marcela Urbaníková

Vedoucí práce: Mgr. Martin Hrabálek, Ph.D.

Brno 2017

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci:

„PERSPEKTIVA ČLENSTVÍ TURECKA V EU:

Kondicionalita EU a její vliv na vnitropolitický vývoj v zemi“

vypracovala samostatně a veškeré použité prameny a informace uvádím v seznamu použité literatury. Souhlasím, aby moje práce byla zveřejněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách ve znění pozdějších předpisů a v souladu se *Směrnicí o zveřejňování vysokoškolských závěrečných prací*.

Jsem si vědoma, že se na moji práci vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, a že Mendelova univerzita v Brně má právo na uzavření licenční smlouvy a užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona.

Dále se zavazuji, že před sepsáním licenční smlouvy o využití díla jinou osobou (subjektem) si vyžádám písemné stanovisko univerzity, že předmětná licenční smlouva není v rozporu s oprávněnými zájmy univerzity, a zavazuji se uhradit případný příspěvek na úhradu nákladů spojených se vznikem díla, a to až do jejich skutečné výše.

V Brně dne:

Podpis .....

Poděkování

Na tomto místě bych v první řadě ráda poděkovala Mgr. Martinu Hrabálkovi, Ph.D. za věnovaný čas, odborné vedení práce, cenné rady i podstatné připomínky. Dále bych chtěla poděkovat panu Mgr. Pavlu Kafkovi, velvyslanci ČR v Turecku, a panu Ing. Martinu Lubojackému, jeho zástupci, za sdílení zkušeností, motivaci a zapojení mé osoby do řady zajímavých aktivit v rámci stáže na ambasádě v Ankaře.

V neposlední řadě patří velké díky mé rodině i nejbližším přátelům za jejich obrovskou podporu, jež mě provázela nejen při sepisování diplomové práce, ale i během celého studia.

Bibliografický záznam

URBANÍKOVÁ, Marcela. *Perspektiva členství Turecka v EU: Kondicionalita EU a její vliv na vnitropolitický vývoj v zemi*. Brno, 2017. Diplomová práce (Ing.) Mendelova univerzita v Brně, Fakulta regionálního rozvoje a mezinárodních studií. Vedoucí práce Mgr. Martin Hrabálek, PhD.

Abstrakt

Turecko je součástí evropské integrace déle než půl století, během kterého se etablovalo do role silného ekonomického a strategického partnera dnešní EU. Cílem této práce je vyhodnotit, nakolik se ve sledovaném období (od roku 1999 do roku 2017) měnilo turecké vnitřní politické prostředí pod vlivem EU, jež v procesu přistoupení využívá svých mechanismů podmíněnosti. Zároveň je snahou zhodnotit, do jaké míry Turecko splňovalo, a v dnešní době splňuje, základní přístupová kritéria politické oblasti. Přibližování se k naplnění těchto podmínek, respektive jeho vzdalování, je mnohokrát zasazeno v kontextu jednotlivých událostí a to v období od získání kandidátského statusu až do současnosti. Značná pozornost je zaměřena právě na aktuální dění v zemi, jež silně otřásá vzájemným politickým dialogem. Teoretická část práce se věnuje politice rozšíření, podmínkám přístupu do EU se zaměřením na kodaňská kritéria politické oblasti i samotnému procesu přistoupení. Rovněž vymezuje termíny, které s politikou rozšíření úzce souvisí – europeizace a kondicionalita. Analytická část se zabývá vnitropolitickým vývojem a změnami v důsledku působení EU i naplňováním kodaňských kritérií. Závěrem je snahou zhodnotit fenomén tureckého procesu přistoupení s důrazem na vnitropolitické změny způsobené vlivem EU a její transformační síly. Důraz je kladen také na vyhodnocení současné pozice Turecka v rámci přístupových rozhovorů s ohledem na aktuální dění. Zároveň jsou nastíněny možné alternativy budoucího směřování.

Klíčová slova

Turecko, Evropská unie, politika rozšiřování, kodaňská kritéria, kondicionalita EU

Abstract

Turkey has been part of the history of European integration for the past half century, and during this period the country has become a strong economic and strategic partner of EU as we know it today. The objective of the thesis is to evaluate the extent to which Turkey's political environment has changed since 1999 when Turkey obtained candidate status. At the same time the thesis examines the effectiveness of EU enlargement conditionality for membership regards to its transformative power. In addition, the author attempts to evaluate a Turkey's progression of fulfillment of the political criteria for accession. Fulfillment of these conditions is demonstrated on numerous particular events. The main attention is focused on current development in the country that strongly shakes the mutual political dialogue. The theoretical part contains the chapters about the enlargement policy, the criteria for accession focusing on the Copenhagen criteria of the political area, and the accession process itself. It also defines the key concepts related to enlargement policy - europeanization and conditionality. The analytical part deals with internal political developments and changes due to the EU influence as well as with the fulfilling the accession criteria. In the end, there is an attempt to evaluate the Turkey's accession process, the impact of EU conditionality and the results achieved. The attention is also focused on the evaluation of the Turkey's perspective of EU membership considering the current developments. Finally, possible alternative options of Turkey-EU relations are outlined.

Key Words

Turkey, European Union, Enlargement Policy, Copenhagen Criteria, Conditionality

Obsah

Seznam zkratk	8
Úvod	10
1. Cíl práce a metodologie	12
2. Politika rozšiřování Evropské unie	16
2.1. Od šesti zakládajících členů k současné osmadvacítce	17
2.2. Podmínky vstupu do EU	21
2.2.1. Kodaňská kritéria	23
2.2.2. Právní předpisy EU - Acquis Communautaire	29
2.3. Proces přistupování do EU	33
2.4. Předvstupní strategie EU	36
2.4.1. Prvotní nástroje pomoci	36
2.4.2. Nástroj předvstupní pomoci	37
2.4.3. TAIEX	41
3. Proces rozšiřování a jeho vliv na země aspirující na členství	43
3.1. Proces europeizace	43
3.2. Kondicionalita – nedílná součást zahraniční politiky EU	48
4. Vstup Turecka do EU: Mýtus nebo realita budoucího rozšíření?	52
4.1. Historický vývoj vzájemných vztahů	52
4.2. Na cestě k zahájení přístupových rozhovorů	56
4.3. Vývoj vzájemných vztahů po roce 2005	60
4.3.1. Protivládání protesty v parku Gezi	65
4.3.2. Prezidentské volby 2014	67
4.3.3. Mírové rozhovory s kurdskou komunitou	68
4.3.4. Svoboda tureckých masmédií v kontextu parlamentních voleb 2015	70
4.4. Migrační krize a její vliv na turecko-unijní vztahy	76
4.5. Shrnutí	80
5. Aktuální vývoj – ohrožení demokratických principů?	83
5.1. Pokus o armádní puč	83

5.2. Referendum o změně ústavy.....	87
5.3. Shrnutí	90
Závěr.....	92
Seznam použité literatury	98
Seznam tabulek, grafů, schémat a příloh	110
Přílohy.....	111

Seznam zkratk

AI	Amnesty International
AKP	Strana spravedlnosti a rozvoje, <i>Adalet ve Kalkınma Partisi</i>
BDP	Demokratická strana regionů, <i>Barış ve Demokrasi Partisi</i>
CDU	Křesťanskodemokratické unie, <i>Christlich Demokratische Union</i>
ČSFR	Česká a Slovenská federativní republika
DTP	Strana pro demokratickou společnost, <i>Demokratik Toplum Partisi</i>
EHP	Evropský hospodářský prostor
EHS	Evropské hospodářské společenství
EK	Evropská komise
EP	Evropský parlament
ES	Evropská společenství
ESUO	Evropské společenství uhlí a oceli
EU	Evropská unie
Euratom	Evropského společenství pro atomovou energii
HDP	Lidově demokratická strana, <i>Halkların Demokratik Partisi</i>
HRW	Human Rights Watch
CHP	Lidová republikánská strana, <i>Cumhuriyet Halk Partisi</i> <i>Instrument for Structural Policies for Pre-Accession</i>
IS	Islámský stát
ISPA	Nástroj předvstupních strukturálních politik)
LGBT	<i>Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender</i>
LP	Lidská práva
MEDA	<i>Mennonite Economic Development Associates</i>
METU	<i>Middle East Technical University</i>
MHP	Strana národní akce, <i>Milliyetçi Hareket Partisi</i>
NATO	Severoatlantická aliance, <i>North Atlantic Treaty Organization</i>
NPP	Nástroj předvstupní pomoci
OBSE	Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě
OSN	Organizace spojených národů

PHARE	<i>Poland - Hungary Assistance for Restructuring Economy</i>
PKK	Strana kurdských pracujících, <i>Partiya Karkerên Kurdistan</i>
RE	Rada Evropy
RTSC	Rada pro televizní a rozhlasové vysílání
SAPARD	Speciální předvstupní program pro zemědělství a rozvoj venkova <i>Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development</i>
Státy SVE	Státy střední a východní Evropy
TAIEX	<i>Technical Assistance and Information Exchange instrument</i>
UNHCR	Úřad vysokého komisaře OSN pro uprchlíky <i>United Nations High Commissioner for Refugees</i>

Úvod

Z historického hlediska představovalo Turecko pro Evropskou unii vždy jednoho z klíčových partnerů, a to jak z důvodu strategické polohy tak i potenciálu tamní ekonomiky. Turecká republika patřila mezi vůbec první země, které vyjádřily svůj zájem o užší spolupráci s tehdejším Evropským hospodářským společenstvím. Počátek šedesátých let se tudíž nesl v duchu jednání o tzv. Ankarské dohodě, která se stala vůbec prvním dokumentem svého druhu, jež byl představiteli evropského bloku podepsán s třetí zemí. Již zde je, mimo specifické vymezení etap postupného sblížení obou aktérů s cílem vytvoření celní unie, uvedena možnost plného členství země v budoucí EU, o které Turecko koncem osmdesátých let oficiálně zažádalo. Status kandidátské země nicméně obdrželo až o více než dekádu později.

Veřejná debata, jež doprovázela zvažování evropských představitelů zahájit přístupová jednání, zahrnovala především témata tureckého demografického růstu, kulturní odlišnosti, geografického umístění, politického vývoje, stavu demokracie i (ne)dodržování lidských práv odkazující na kurdskou menšinu v zemi. I přes výše zmíněné argumenty existuje řada příkladů, na kterých je možné doložit historicky jasnou orientaci moderní Turecké republiky směrem na západ, a to ať už dlouhodobým členstvím v Radě Evropy či aktivní ochranou svobody a bezpečnosti (nejen) na evropském kontinentu ve strukturách Severoatlantické aliance.

V roce 2005 se obě strany dohodly na podmínkách přístupových jednání, která však byla s odvoláním na nevyřešený kyperský spor o rok později paralyzována. Odmítání dostát své povinnosti plně a nediskriminačně uplatňovat protokol o rozšíření celní unie tudíž představovalo a představuje další z řady argumentů proti přičlenění Turecka do EU. Turecko tak na své členství čeká historicky nejdelší dobu ze všech kandidátských zemí EU. I přesto však Turecko během této doby prošlo nespočtem zásadních změn, díky kterým se etablovalo do role silného ekonomického a strategického partnera, jež má vysoký potenciál být určitým stabilizátorem nepokojné oblasti Blízkého východu. V souvislosti s migrační krizí se politické překážky výrazně přesunuly do

ústraní a snahy o posílení vzájemné spolupráce představovaly jednu z hlavních unijních priorit.

V jaké fázi se nacházejí přístupové rozhovory v dnešní době? Jaký je aktuální stav turecko-unijních vztahů? A jsou vyhlídky budoucího členství Turecka ve sjednocené Evropě vůbec reálné?

EU je otevřena všem demokratickým zemím evropského kontinentu, které vyjádří svůj zájem o členství v ní. Z původně 6 zakládajících členů se EU postupem času rozrostla o dalších 22 a stala se tak domovem více než půl miliardy lidí. Politika rozšíření je nedílnou součástí celého procesu, který je, díky zvýšeným obchodním příležitostem, výhodný jak pro kandidátskou zemi, tak i členské státy. Jedná se o určitou formu investice, která přispívá k zajištění míru, bezpečnosti a stability v Evropě. Rovněž podporuje šíření evropských hodnot a směřuje tak k pozitivním demokratickým, politickým, ekonomickým i sociálním změnám v jednotlivých státech. Samotné členství v EU je totiž doprovázeno přísnými mechanismy podmíněnosti, které EU přináší určitou transformační sílu v kandidátských zemích. Právě z tohoto důvodu se politika rozšíření často považuje za nejúspěšnější zahraniční politiku EU.

EU v první řadě vystupuje jako společenství národů respektující určité hodnoty, mezi které patří především demokracie, mír, svoboda, prosperita a sociální spravedlnost. Tyto hodnoty EU brání již od počátků své existence. K zahájení přístupových jednání by proto každá země měla nekompromisně splňovat základní přístupová kritéria politické oblasti. Kandidátská země tudíž musí disponovat stabilními institucemi zaručující **demokracii, právní stát, dodržování lidských práv a práv menšin.**

A právě politické otázky hrály v turecko-unijních vztazích vždy velice důležitou roli. V roce 2004 Evropská komise vyhodnotila dostatečnou připravenost Turecka v této oblasti a doporučila zahájit přístupové rozhovory. Události posledních let však naznačují, že se vnitropolitická situace v zemi výrazně mění a není možné na ně nahlížet jen jako na pouhé dočasné deficity.

Hlavní motivací zabývat se tureckým vnitropolitickým vývojem se pro autorku stal téměř roční pobyt v zemi v rámci studia i praktické stáže na Velvyslanectví České republiky v Ankaře. Rozhovory s jednotlivými profesory Uludag univerzity v Burse výrazně dopomohly k hlubšímu pochopení aktuálního dění v historických souvislostech. Jejich obavy z vývoje politického systému spojeného s rostoucími autoritářskými tendencemi současného prezidenta země a především pak zjevný strach z možných postihů v případě veřejné kritiky hlavy státu a vládnoucí strany o to víc podnítily autorčin zájem o tuto problematiku. Díky praktické stáži na českém zastupitelství se autorce poštěstilo na vlastní oči vidět tolika diskutovaná témata v médiích. V tomto kontextu se naprosto obohacující zkušeností stala návštěva střediska pro uprchlíky, participace na organizaci projektu ekonomické diplomacie či samotná účast na pozorovací misi Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě v rámci tureckých předčasných parlamentních voleb 2015. Největší teroristický útok v moderních tureckých dějinách i represivní opatření protivládních demonstrací, kterých autorka byla svědkem, následně ovlivnili její vnímání reality každodenního života v zemi, který je místy od toho evropského zásadním způsobem odlišný.

1. Cíl práce a metodologie

Cílem této práce je vyhodnotit, nakolik se ve sledovaném období (od roku 1999 do roku 2017) měnilo turecké vnitropolitické prostředí pod vlivem EU, jež v procesu přistoupení využívá svých mechanismů podmíněnosti. Pro účely této práce je důležitá především tzv. „vstupní kondicionalita“ se silným transformačním prvkem, díky které EU podmiňuje budoucí členství splněním podmínek, které stanoví (v tomto případě kodaňských kritérií). Analýzou legislativních změn a politického diskurzu se autorka snaží nalézt odpověď na první výzkumnou otázku, a to *„Zda docházelo a dochází k transformaci tureckého vnitropolitického prostředí vlivem EU a její vstupní kondicionality?“*. Důležitou datovou bází se v tomto smyslu staly dokumenty jednotlivých institucí EU, ve kterých se autorka soustředí na hodnocení změn vnitrostátních právních předpisů.

Zároveň je snahou zhodnotit, do jaké míry Turecko splňovalo, a v dnešní době splňuje, základní přístupová kritéria politické oblasti. Přibližování se k naplnění těchto

podmínek, respektive jeho vzdalování, je mnohokrát zasazeno v kontextu jednotlivých událostí a to v období od získání kandidátského statusu v roce 1999 až do současnosti. Značná pozornost je zaměřena právě na aktuální dění v zemi, jež silně otrásá vzájemným politickým dialogem. V této souvislosti si autorka položila druhou výzkumnou otázku „*Zda je Turecko v kontextu vnitropolitického vývoje, především pak v posledních letech, stále vhodným kandidátem na členství v EU s ohledem na plnění kodaňských kritérií politické oblasti?*“. V tomto případě je snahou analyzovat soulad s kodaňskými kritérii na základě dokumentů vydávaných institucemi EU (např. výroční zprávy o pokroku Turecka i následná vyjádření Evropského parlamentu). Užitečné informace, především k tématu pořádaných voleb, poskytly zprávy o monitoringu vydávané Organizací pro bezpečnost a spolupráci v Evropě. Relevantní zdroje informací v souvislosti s dodržováním lidských práv představují rovněž výroční zprávy lidskoprávních organizací, jmenovitě Human Rights Watch a Amnesty International. Pro zhodnocení míry demokracie a její proměny v čase slouží data a zprávy neziskové organizace Freedom House - Freedom in the World. Jejich zaměření na svobodu tisku v rámci Freedom of the Press dopomohlo spolu se zprávami organizací Reportéři bez hranic či Committee to Protect Journalists k vyhodnocení svobody médií.

Z hlediska metodologie lze tuto práci označit za případovou studii kvalitativního charakteru, jež je založena na literární rešerši a analýze změn vnitrostátních předpisů. Autorka využívá širokou škálu primárních i sekundárních zdrojů a to jak české tak i zahraniční provenience. Snahou je poté získaná data analyzovat a pracovat s nimi v souladu s výše vymezenými výzkumnými otázkami. Závislou proměnnou je v tomto případě nynější pozice Turecka v rámci přístupových jednání s EU a jeho plnění přístupových kritérií politické oblasti, jež s ohledem na vnitropolitické problémy v zemi není možné překlénout do závěrečné fáze. Nezávislou proměnnou je historický vývoj země související s evropskou integrací, který má rovněž vliv na celý proces přistoupení (např. vztahy s Kyprem), a proto je mu také věnována určitá pozornost.

Práce je strukturována do dvou částí rozdělených do 4 hlavních kapitol. V první, teoretické části této práce se autorka zaměřuje na obecný popis politiky rozšiřování i celého procesu přistoupení včetně dvou relevantních teorií uplatňovaných

EU – europeizace a kondicionalita. Začátek této části je věnován obecnému historickému vývoji rozšiřování EU, z kterého je mimo jiné patrná určitá odlišnost již přistouplých zemí oproti Turecku, a to ať už s ohledem na geografické umístění či velikost země. Rovněž jsou v této části rozebrány samotné podmínkami pro vstup do EU, přičemž hlavní pozornost je soustředěna na kodaňská kritéria politické oblasti. Opomenuta nezůstává ani předvstupní strategie EU zahrnující formy finanční i technické pomoci kandidátským zemím. S politikou rozšíření neodmyslitelně souvisí dva, již zmíněné, termíny, a to europeizace a kondicionalita, které jsou v této souvislosti často skloňovány a pro tuto práci rovněž klíčové. V závěru teoretické části jim je proto věnována patřičná pozornost.

V druhé, praktické, části se autorka plně soustředí na turecko-unijní vztahy a jejich vývoj se zaměřením na období od roku 1999 do současnosti. Nicméně pro pochopení stávající situace je nesmírně důležité představit si také historické souvislosti, které se tudíž staly náplní první kapitoly této části. V té je nastíněna cesta Turecka k získání oficiálního statusu kandidátské země až po zahájení jednání o přistoupení. Dále jsou zde detailněji analyzovány změny vnitropolitického prostředí od roku 2005, tedy od roku, kdy EU s Tureckem zahájila přístupová jednání. Změny jsou pozorovány především na úrovni nově přijatých legislativních opatření, které Turecko postupně přibližovaly, respektive vzdalovaly, cílenému naplnění kodaňských kritérií politické oblasti. Plnění přístupových podmínek zahrnující stabilní instituce zajišťující demokracii, právní stát a dodržování lidských práv a práv menšin je zasazeno do kontextu jednotlivých událostí. Zvýšená pozornost je zaměřena především na protivládni protesty v parku Gezi, prezidentské volby, mírové rozhovory s kurdskou menšinou a svobodu tureckých masmédií v souvislosti s parlamentními volbami v roce 2015. Nad to autorka neopomíjí ani analýzu možného vlivu migrační krize na vzájemné vztahy. V závěru analytické části je věnována zvýšená pozornost aktuálnímu událostem, které není možné vnímat jen jako pouhé momentální deficity, ale které budou mít pravděpodobně markantní dopad na další vývoj turecko-unijních vztahů.

Závěrem se autorka snaží podat ucelený přehled vývoje vzájemných vztahů doprovázený odpověďmi na stanovené výzkumné otázky. Snahou je **zhodnotit proces přistoupení Turecka do EU, fungování unijních mechanismů kondicionality v tomto**

procesu i dosažené výsledky z hlediska vnitropolitického i zahraničněpolitického. Důraz je kladen na vyhodnocení současné pozice Turecka v rámci přístupových rozhovorů s ohledem na aktuální dění. Zároveň jsou nastíněny možné alternativy budoucího směřování.

Fenomén politiky rozšíření i samotný proces přistoupení Turecka do EU jsou z obecného hlediska velice živým a diskutovaným tématem. Především historické pozadí je, českou i zahraniční, literaturou dobře pokryto a autorka tak měla na výběr širokou škálu pramenů zahrnujících nespočet monografií, sborníků, odborných článků a studií. Pro vypracování analytické části práce se zásadním zdrojem informací staly oficiální dokumenty jednotlivých institucí EU, především pak zprávy Komise o pokroku Turecka z jednotlivých let i následné reakce Evropského parlamentu a Rady EU, ve kterých je zaměřena pozornost na obsah právních předpisů a legislativní změny. V souvislosti s migrační krizí, kdy je EU kritizována pro určitou závislost na Turecku, si je autorka vědoma možného ovlivnění výsledných zpráv a proto se začíná orientovat na výroční reporty lidskoprávních organizací, jmenovitě např. Human Rights Watch či Amnesty International. Důležitý zdroj informací představují rovněž zprávy neziskových organizací Freedom House či Reportéři bez hranic. Klíčovým zdrojem se bezesporu staly internetové zpravodajské deníky a to především v posledních letech zkoumaného období. Mezi nejčastěji citované servery patří především agentura Reuters, CNN, BBC, britský The Guardian, či turecký Hürriyet Daily News.

Pro lepší přehlednost jsou použité zdroje rozděleny na knižní a internetové, přičemž vzhledem k aktuálnímu charakteru diplomové práce jasně dominují zdroje internetové. Celkový výčet použitých pramenů je k nalezení na konci práce.

2. Politika rozšiřování Evropské unie

Evropská unie (EU) je považována za historický úspěch, jež po dvou devastujících světových válkách přinesl na starý kontinent prozatím nejdelsí období míru, stability a také nevídanou úroveň prosperity. Od počátku vzniku Evropského hospodářského společenství (EHS) v 50. letech 20. století, se uskupení původních zakládajících 6 členů rozšířilo na dnešních 28. EU se tak stala domovem pro více než 500 milionů lidí. Jejím hlavním cílem, ať již v minulosti či dnes, bylo a je šířit evropské hodnoty napříč kontinentem, podporovat mír a zvyšovat celkový blahobyt svých obyvatel.

Politika rozšiřování EU se stala jedním z nejdůležitějších a nejefektivnějších nástrojů, který neodmyslitelně přispívá k vyšší bezpečnosti a prosperitě evropského regionu. V jeho rámci EU dbá na podporu demokracie a základních svobod, právního státu a jednotného vnitřního trhu. To vše představuje hospodářský i sociální přínos, jež je výhodný jak pro dosavadní členy, tak i pro přistupující země.¹

V obecné rovině rozlišujeme tři druhy rozšiřování. V prvním, nejobvyklejším, případě se jedná o rozšíření stávající členské základny o nového plnoprávného členu. Druhým způsobem rozšíření se rozumí navýšení tzv. asociovaných zemí. Podpis asociační dohody může být považován za jakýsi předstupeň přičlenění země do EU nebo také za pouhou alternativu pro ty státy, u kterých se nepředpokládá reálné přičlenění ani v dlouhodobější perspektivě. Asociační dohody slouží také jako nástroj k vytvoření pevnějších vazeb se zeměmi v sousedství. Příkladem tohoto rozšíření může být Unie pro Středomoří či Východní partnerství. Rozvíjení bilaterálních smluv a dohod se skupinou dalších států je považováno za třetí způsob rozšíření. Jeho cílem je posílení vlivu v regionu popř. posílení celkového vlivu společenství na globální úrovni. Příkladem této formy je zřízení Evropského hospodářského prostoru (EHP), který povoluje evropským nečlenským zemím vstup na vnitřní trh (typicky Norsko).²

---

¹ Politiky Evropské Unie: Rozšíření. *Evropská komise*, 2015 [online]. s. 3-5.

² KANIOK, Petr, FIALA, Petr a Markéta PITROVÁ, ed. *Rozšiřování ES/EU.*, 2001. s. 13 - 14

Z historického hlediska má evropský integrační proces a jeho vývoj dvě hlavní roviny. V té první dochází k intenzivnější a hlubší spolupráci mezi členskými zeměmi a k převádění určitých pravomocí na instituce EU. V rovině druhé se rozrůstá členská základna, kdy původních 6 členských států v průběhu let doplnilo dalších 22 zemí. Následující kapitola tedy stručně popisuje vývoj rozšiřování od zakládající šestky k dnešní osmadvacítce. V raném stádiu evropské integrace v 50. letech bylo rozšiřování EU jak z politického tak i hospodářského hlediska jednoznačně výhodné pod taktovkou premisy, „čím větší trh tím úspěšnější“. V rámci budoucích rozšíření však figurovaly země s různou úrovní hospodářského i sociálního rozvoje. Proto bylo zcela přirozené postupně zpřísnit a rozšířit původně nastavené teritoriální limity pro přístup nových kandidátských zemí.

2.1. Od šesti zakládajících členů k současné osmadvacítce

Po skončení válečných hrůz v první polovině 20. století v Evropě postupně sílilo přesvědčení, že k zabránění dalšího válečného konfliktu a udržení míru na kontinentu je nutné posílit vzájemné hospodářské vazby mezi jednotlivými státy. Již v roce 1946 vystoupil na curyšské univerzitě jeden z hlavních autorů myšlenky evropské integrace premiér Velké Británie, Winston Churchill, s ideou Spojených států evropských. Byl přesvědčen, že pouze sjednocená Evropa je jedinou cestou k dlouhodobému udržení míru a stability regionu.³

První velký federalistický krok přišel vzápětí na popud francouzského ministra zahraničí Roberta Schumana. Ten na začátku 50. let představil tzv. Schumanův plán, jež byl inspirován myšlenkami „otce evropské integrace“ Jeanem Monnetem. Návrh umístit německý a francouzský uhelný a ocelářský sektor pod kontrolu nadnárodní autority představoval věcnou pojistku proti případnému dalšímu francouzsko-německému válečnému konfliktu. K návrhu se připojily další 4 země – Belgie, Lucembursko, Nizozemsko a Itálie. Podpisem Pařížské smlouvy 18. dubna 1951 vzniklo Evropské

---

³ Winston Churchill: calling for a United States of Europe. *EUROPA - European Union website: The official EU website* [online].

společenství uhlí a oceli (ESUO), základní kámen dnešní EU. Právě od této chvíle se zakládající šestka považuje za hlavní hybnou sílu celé evropské integrace.⁴

Pařížská smlouva však nechávala dveře otevřené i dalším evropským zemím. Možnost připojit se k ESUO konkrétně definoval článek 98 této smlouvy, který říká, že „Každý *evropský stát* může požádat o přistoupení k této smlouvě. Necht' je tento požadavek adresován Radě, jež rozhodne jednomyslně po obdržení stanoviska Vysokého úřadu. Rovněž jednomyslně Rada stanoví podmínky přistoupení...“⁵ Je tedy patrné, že rozšiřování hrálo důležitou roli již v samotných počátcích evropské integrace.

Výhody, které ze členství v ESUO plynuly, přiměly členské státy dosavadní spolupráci rozšířit i do dalších oblastí. Proto byly zástupci těchto států v březnu 1957 podepsány Římské smlouvy o založení Evropského hospodářského společenství (EHS) a Evropského společenství pro atomovou energii (Euratom). V roce 1967 došlo na základě Slučovací smlouvy ke sjednocení institucí výše zmíněných společenství (ESUO, EHS, Euratom) pod souhrnný název Evropská společenství (ES).⁶

V roce 1973 došlo k prvnímu rozšíření o tři nové členy – Dánsko, Irsko a Spojené království. V následujících letech ES expandovala na jih Evropy. V roce 1975 o vstup do Společenství oficiálně požádalo Řecko, které po vojenském převratu a následné diktatuře znovu upevňovalo své demokratické kořeny. Přestože se dosavadní členové obávali přílivu levné migrující pracovní síly, dopadu na zemědělce a také mezinárodního řecko-tureckého sporu o ostrov Kypr, stala se tato země v roce 1981 desátým členem ES. Po pádu diktatur na Pyrenejském poloostrově započalo vyjednávání o tzv. jižním rozšíření se Španělskem a Portugalskem. Obě tyto země se v roce 1986 staly členy ES.⁷

O rok později podalo oficiální přihlášku o členství také Turecko a Maroko. V případě Maroka Komise přihlášku zamítla z důvodu jeho polohy mimo Evropu, v případě Turecka prozatím doporučila řadu zásadních opatření, která by vedla ke zvýšené vzájemné závislosti a postupné integraci. Otevření přístupových rozhovorů však v dané

---

⁴ BALDWIN, Richard E. *Ekonomie evropské integrace*. 2008, s. 37

⁵ Treaty constituting the European Coal and Steel Community (1951), *Consilium* [online].

⁶ Po stopách Evropské unie, *Evropský parlament, Informační kancelář v České republice* [online].

⁷ GATEVA, Eli. Conditionality and EU Enlargement: A Conceptual Overview In *European Union enlargement conditionality*, 2015 s. 11 - 13

chvíli označila za nevýhodné. S koncem studené války a pádem Berlínské zdi začalo v Evropě období významných společenských a politických změn. Po 28 letech se poprvé otevřely hranice mezi východní a západní částí Německa, což vedlo k jeho následné reunifikaci (označováno jako tzv. rozšíření bez přistoupení).⁸ Státy střední a východní Evropy (SVE) se postupně vymanily ze sovětského vlivu a nastartovaly proces demokratické transformace. ES okamžitě reagovala na turbulentní geopolitické změny poskytnutím pomoci a finančních půjček rodícím se demokraciím. Počet zájemců o přičlenění ke Společenství rostl. V únoru 1992 byla v holandském městě Maastricht podepsána smlouva, jež rozsáhle novelizovala základní dokumenty ES. Maastrichtská smlouva, formálně nazývaná také jako smlouva o Evropské unii, vstoupila v platnost 1. listopadu 1993 a významně rozšířila spolupráci členských zemí do dalších oblastí. Od Římských smluv se tak jednalo o vůbec nejintenzivnější prohloubení evropské integrace.⁹

Z ekonomických i geopolitických důvodů vyjádřily všechny země SVE svůj záměr integrovat se co nejrychleji, „zpátky do Evropy“. Volný přístup na obrovský trh a především nedůvěra vůči Moskvě popoháněli jejich snahy přičlenit se do struktur jak EU, tak i NATO. Ekonomický stav zemí SVE a jejich vysoký podíl zemědělství budil rozpaky stávajících členů EU. Namísto bezprostředního členství EU podepsala asociační dohody, známé jako Evropské dohody, s Českou republikou (do r. 1993 ČSFR), Maďarskem a Polskem (1991), později také s Rumunskem, Bulharskem, Albánií, Estonskem, Litvou a Lotyšskem (1994).¹⁰

Mimo jednání se zeměmi SVE se Unie v rámci dalšího rozšíření zaměřila také na sever. Čtvrté rozšíření zahrnovalo státy hospodářsky vyspělejší, než byl tehdejší průměr členů EU. Přístupové rozhovory se Švédskem, Finskem, Norskem a také Rakouskem odstartovaly počátkem roku 1993. Jelikož zmíněné státy již dříve do svých právních rádu převzaly legislativu vnitřního trhu na základě uzavřené Dohody o EHP, přístupová

---

⁸ GATEVA, Eli. Conditionality and EU Enlargement: A Conceptual Overview In *European Union enlargement conditionality*, 2015 s. 13 - 14

⁹ BALDWIN, Richard E. *Ekonomie evropské integrace*. 2008. s. 48 - 49

¹⁰ Tamtéž s. 49 - 50

jednání proběhla relativně rychle. O dva roky později se všechny tyto státy, s výjimkou Norska¹¹, staly součástí EU.¹²

Vyhlášení páté vlny se opíralo doposud o stejnou metodiku rozšiřování, nicméně již od počátku bylo jasné, že tzv. východní rozšíření bude realizováno za jiných podmínek. Nutno připomenout, že do této doby byla ES/EU organizací principiálně otevřenou a jediným definovaným limitujícím faktorem žádosti o vstup byla evropská příslušnost kandidátské země.¹³ Závěry zasedání Evropské rady v Kodani z roku 1993 stanovily jako podmínku členství v evropském klubu splnění politických a ekonomických kritérií.¹⁴ Ve finálním dokumentu, známém jako „Závěry prezidenství“, je tak uvedeno: *„Přijetí za člena vyžaduje po kandidátských zemích, aby dosáhly potřebné stability institucí garantujících demokracii, vládu zákona, lidská práva a jejich respektování, ochranu menšin, existenci funkční tržní ekonomiky, stejně tak jako způsobilost obstat v konkurenčních tlacích na trzích Unie. Členství předpokládá schopnost kandidátů přijmout povinnost členství zahrnující dodržování cílů politické, ekonomické a monetární unie.“*¹⁵

Nejednoznačnost nově stanovených kritérií přiměla o rok později hlavy jednotlivých států a vlád poprvé oficiálně zažádat Komisi o vypracování strategie rozšiřování. EU pro své kandidáty vytvořila také nové finanční nástroje předstupní pomoci, jež měly za cíl minimalizovat následky přijetí nepřipravených států. Začátek nového tisíciletí byl tedy doprovázen přípravami na doposud největší rozšíření EU. To zároveň vytvářelo enormní tlak na institucionální nastavení a jeho koncepční reformu.¹⁶

Rozšíření následně proběhlo ve dvou vlnách. Prvních deset zemí vstoupilo do EU v roce 2004, Bulharsko a Rumunsko je následovaly o tři roky později. Prozatím poslední

---

¹¹ V referendu konaném v listopadu 1994 Norové odmítli členství v EU (53,2% proti)

¹² KANIOK, Petr, FIALA, Petr a Markéta PITROVÁ, ed. *Rozšiřování ES/EU.*, 2001. s. 111

¹³ PITROVÁ, Markéta. Pátá vlna rozšiřování EU – standardní postup, či nová metodika? *Středoevropské politické studie: Central European Political Studies Review (CEPSR)* [online].

¹⁴ Více ke kodaňským kritériím v následující kapitole

¹⁵ BALDWIN, Richard E. *Ekonomie evropské integrace.* 2008. s. 50

¹⁶ PITROVÁ, Markéta. Pátá vlna rozšiřování EU – standardní postup, či nová metodika? *Středoevropské politické studie: Central European Political Studies Review (CEPSR)* [online].

přistupující zemí se stalo v roce 2013 Chorvatsko a navýšilo tím počet členů na dnešních 28.¹⁷

Současná agenda politiky rozšiřování zahrnuje země západního Balkánu a Turecko. Přestože ve většině zemí dochází ke značnému pokroku a pozitivním změnám v mnoha oblastech, dle stanoviska EU žádná z nich nerozšíří stávající osmadvacítku do konce mandátu současné Komise¹⁸. Všechny tyto kandidátské země se více či méně stále potýkají s problémy respektování právního státu, nezávislé a efektivní soudní moci, (ne)funkčnosti demokratických institucí, vysokou mírou korupce a organizovaného zločinu. Byť je dodržování základních lidských práv zakotveno v ústavě, v mnoha státech stále dochází k jejich porušování. Velkou výzvou představuje také svoboda projevu, která je v několika zemích do značné míry omezena. Na vývoji v zemích aspirujících na členství se také velice negativně podepsal příliv migrantů prchajících z oblastí zmítaných válkou jako Sýrie a Irák.¹⁹

2.2. Podmínky vstupu do EU

Jak již bylo zmíněno, politika rozšiřování sama o sobě představuje nejučinnější nástroj prosazování politických, hospodářských i společenských reforem, upevňování míru, demokracie a stability v zemích, které vyjádří zájem o členství v EU. Samotnému přistoupení předchází složitá procedura a vyjednávání, které mohou trvat i několik let. Rozšíření se řídí hodnotami EU, na které se vztahují přísná pravidla, jejichž základní podoba byla odsouhlasena v průběhu 90. let. Výčet podmínek, jež rozšířily jediné teritoriální kritérium pro vstup do ES / EU, jsou předmětem této kapitoly.

---

¹⁷ Politiky Evropské Unie: Rozšíření. *Evropská komise*, 2015 [online]. s. 4

¹⁸ do konce roku 2019

¹⁹ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: EU Enlargement Strategy. *European Commission*, 2015 [online].

Právní základ pro politiku rozšiřování tvoří Článek 49 Smlouvy o Evropské unii²⁰, jež stanovuje, který stát se může o členství ucházet.

„Každý evropský stát, který uznává hodnoty uvedené v článku 2 a zavazuje se k jejich podpoře, může požádat o členství v Unii. O této žádosti je informován Evropský parlament a vnitrostátní parlamenty. Žadatelský stát podává svou žádost Radě, která rozhoduje jednomyslně po konzultaci s Komisí a po obdržení souhlasu Evropského parlamentu, který se usnáší většinou hlasů všech svých členů. Kritéria pro přistoupení, na nichž se dohodne Evropská rada, budou zohledněna.“²¹

Článek 2 téže smlouvy jmenuje hodnoty, na kterých je EU postavena, a které tudíž musí každý aspirant na členství respektovat a podporovat.

„Unie je založena na hodnotách úcty k lidské důstojnosti, svobody, demokracie, rovnosti, právního státu a dodržování lidských práv, včetně práv příslušníků menšin. Tyto hodnoty jsou společné členským státům ve společnosti vyznačující se pluralismem, nepřipustností diskriminace, tolerancí, spravedlností, solidaritou a rovností žen a mužů.“²²

Tyto základní články doplnila tzv. kodaňská kritéria, definována na zasedání Evropské rady v Kodani v roce 1993, vyjasněna a potvrzena o dva roky později na setkání vrcholných představitelů v Madridu. Všechny výše zmíněné požadavky byly začleněny do práva EU nejprve prostřednictvím smlouvy z Nice, později Lisabonskou smlouvou.²³

Noví členové jsou přijímáni pouze tehdy, lze-li dokázat jejich budoucí schopnost dostát závazkům plynoucím ze členství. Mimo dodržování všech norem a pravidel EU je třeba nejprve získat souhlas unijních institucí a členských států i souhlas vlastních obyvatel vyjádřeným přímo v národním referendu, popřípadě nepřímo schválením národním parlamentem.²⁴ EU musí být zároveň schopna kandidáta přijmout a zajistit, aby přijetí nového člena negativně neovlivnilo účinnou a odpovědnou tvorbu politik.²⁵

---

²⁰ Lisabonská smlouva z r. 2009 – Smlouva o EU

²¹ Smlouva o Evropské unii (Konsolidované znění), *Právo EU – EUR - Lex*, 2012 [online]. s. 43

²² Smlouva o Evropské unii (Konsolidované znění), *Právo EU – Eur - Lex*, 2010 [online]. s. 17

²³ YESILADA, Birol. *EU-Turkey Relations in the 21st Century: Routledge Studies in Middle Eastern Politics*. 2013, s. 24

²⁴ *Conditions for Membership in European Commission*, 2016 [online].

²⁵ Rozšiřování Unie: Fakta a čísla o Evropské unii. *Evropský parlament*, 2017 [online].

2.2.1. Kodaňská kritéria

Kodaňská kritéria stanovená Evropskou radou v roce 1993 v Kodani, jsou klíčová pro proces integrace nových potenciálních členů do EU. Vznikla v reakci na dramatické politické změny na přelomu 90. let, kdy se země SVE po dlouhých desetiletí nesvobody a centrálně plánované ekonomiky vyjádřily pro vstup do ES / EU. Cílem politiky rozšíření bylo podpořit reformy v těchto zemích a zajistit tak upevnění míru a demokracie v Evropě. Vidina zdvojnásobení členské základny však přinutila stávající členy nastavit určitá pravidla hry, která i po více jak dvaceti letech zůstávají stále vysoce relevantní a zvyšují tak důvěryhodnost politiky rozšiřování jako takové.²⁶

Kodaňská kritéria se dělí do tří oblastí. Do první, politické oblasti, spadá stabilita demokratických institucí, právní stát, dodržování lidských práv i respektování a ochrana menšin. Druhou oblast tvoří ekonomické podmínky, jež zahrnují funkčnost tržního hospodářství a schopnost vypořádat se s tlakem konkurence a tržními silami v rámci EU. Třetí oblast představuje schopnost přijmout závazky, jež z členství vyplývají a to včetně sledování cílů hospodářské a měnové unie. Stejně tak je třeba přijmout předpisy, normy a politiky společné pro všechny členské země. Ty vytvářejí soubor právních předpisů EU – tzv. „acquis communautaire“.²⁷ Přístupové rozhovory mohou být zahájeny pouze tehdy, splňuje-li stát minimálně kritéria první, politické, oblasti.²⁸

Klíčovým aspektem kodaňských kritérií je jejich výrazný pozitivní dopad, kdy vidina budoucího členství v EU podněcuje v žadatelských zemích řadu hospodářských a politických reforem. Po úspěšném východním rozšíření se proto v tomto kontextu začalo často hovořit o jakési „transformační síle EU“²⁹. Jak již bylo uvedeno, k otevření přístupových rozhovorů je třeba splňovat alespoň první, politické, kritérium. Proto se v praktické části své práce zaměřuji především na stabilitu institucí zajišťujících demokracii, právní stát a dodržování lidských práv a práv menšin

---

²⁶ Copenhagen accession criteria: 20 years that changed Europe. In: *European Commission*, 2013., [online].

²⁷ Rozšiřování Unie: Fakta a čísla o Evropské unii. In: *Evropský parlament*, 2017., [online].

²⁸ Accession criteria (Copenhagen criteria) In: *EU Law - Eur Lex* [online].

²⁹ GRABBE, Heather. *The EU's transformative power: Europeanization through conditionality in Central and Eastern Europe*. 2006

ve vybrané zemi - Turecku. Z tohoto důvodu pokládám za důležité stručně tyto termíny spadající do politické oblasti kodaňských kritérií vymezit.

2.2.1.1. *Demokracie*

Pro EU představuje podpora a šíření *demokracie* v rámci svého prostoru i mimo něj hlavní prioritu. Samotná definice pojmu demokracie je velmi nejednoznačná a problematická. Pro účely této práce proto postačuje koncept liberální demokracie, který v současném západním světě s pojmem demokracie („vlády lidu“) splývá. Mezi hlavní rysy tohoto zastupitelského demokratického zřízení patří reprezentativní forma vlády se zástupci, jež jsou pravidelně voleni ve svobodných, tajných, spravedlivých a soutěživých volbách, všeobecné volební právo, právo ucházet se o úřad a pluralita politického systému. Liberální demokracie je také silně spjata s ochranou lidských práv a svobod s důrazem na svobodu projevu, svobodu sdružování a alternativní zdroje informací.³⁰ Larry Diamond ve své knize „Developing Democracy: Toward Consolidation“ popisuje liberální demokracii jako „*politický systém, v němž individuální a skupinové svobody jsou dobře chráněny a ve kterém existují autonomní sféry občanské společnosti a soukromého života odloučeného od státní kontroly.*“³¹ Vymezuje 10 klíčových bodů každé liberální demokracie, které jsou pro lepší přehlednost níže číselně rozděleny:

1. Kontrola státu a jeho hlavních rozhodnutí i redistribuce závisí na zvolených úřednících. Armáda je podřízena jejich autoritě.
2. Výkonná moc je, ústavně i ve skutečnosti, omezena autonomní mocí vládních institucí, mezi něž spadají nezávislé soudy, parlament a další.
3. Nejisté volební výsledky, existující opozice i předpoklad výměny stran ve vládách doprovází právo sdružovat se do stran a účastnit se ve volbách, byť s volební hranicí, kterou je pro následné zastoupení v parlamentu nutné překonat.

---

³⁰ MELICHAR, Hynek. Demokratické a nedemokratické systémy vládnutí: Demokracie. In: DANEŠ, Jaroslav, Pavla DOČEKALOVÁ a Kamil ŠVEC. *Úvod do politologie*. 2010, s. 95 - 115

³¹ DIAMOND, Larry Jay. *Developing democracy: toward consolidation*. 1999, s. 3

4. Kulturním, etnickým, náboženským ani dalším minoritním skupinám nesmí být odepřeno projevit své zájmy v politickém procesu, používat svůj jazyk či praktikovat svou kulturu.
5. Občané disponují i dalšími možnostmi k vyjádření svých postojů, zájmů a hodnot. Jde například o nezávislé asociace a hnutí, které mohou jak vytvářet, tak se k nim i připojit.
6. Důležitou součástí jsou nezávislá média a alternativní zdroje informací. Každý občan k nim má (politicky) neomezený přístup.
7. Každému jedinci jsou garantovány základní svobody – svoboda vyznání, názoru, proslovu, publikace, diskuze, sdružování, demonstrace a petice.
8. Před zákonem jsou si všichni rovni.
9. Nezávislé soudnictví chrání individuální a skupinová práva. Rozhodnutí jsou následně uplatňována a respektována dalšími orgány veřejné moci.
10. Před neoprávněnou vazbou, exilem, terorem, mučením i dalším nepatřičným zasahováním do osobních životů chrání občany vláda práva.

Z těchto desíti podmínek vyplývá, dle Diamonda, i jedenáctá – svrchovaná ústava.³²

O vývoji demokracie ve světě již více než 40 let každoročně informuje americká nevládní nezisková organizace Freedom House. Ve svých výročních zprávách Freedom in the World, které se staly důležitým zdrojem informací pro tuto práci, hodnotí stav politických práv a občanských svobod v jednotlivých zemích světa. Jedná se o nejčastěji čtenou i citovanou zprávu svého druhu.³³

2.2.1.2. *Lidská práva a práva menšin*

EU se zavázala k podpoře a prosazování demokracie ve světě s důrazem na **dodržování lidských práv včetně práv menšin**. V tomto ohledu se opírá o „*Listinu základních práv EU*“ sjednocující osobní, občanská, politická, hospodářská a sociální práva, jež jsou od vstupu Lisabonské smlouvy v platnost v roce 2009, právně závazná na území EU. Listina je v souladu s Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod. Vychází také ze sociálních chart přijatých EU a Radou Evropy,

---

³² DIAMOND, Larry Jay. *Developing democracy: toward consolidation*. 1999, s. 11 - 12

³³ About Freedom in the World. In: *Freedom House*, ©2017 [online].

z judikatury Soudního dvora EU a Evropského soudu pro lidská práva. Opomenuty nezůstaly ani ústavní tradice a mezinárodní závazky členských států.³⁴

Listina je rozdělena do sedmi hlav. Prvních šest obsahuje výčet druhů práv, poslední vymezuje oblast působnosti a zásady, jimiž se výklad Listiny řídí. Hlava I – „*Důstojnost*“ vyzdvihuje ochranu a respekt lidské důstojnosti, nedotknutelnosti lidské osobnosti, právo na život včetně zákazu trestu smrti, mučení i otroctví. Hlava II. – „*Svobody*“ vyzdvihuje právo na svobodu a bezpečnost, respektování soukromého a rodinného života včetně uzavírání sňatků a zakládání rodiny, ochranu osobních údajů, svobodu myšlení a náboženského vyznání i jeho projevu, svobodu projevu a shromažďování. Nad to potvrzuje právo na vzdělání, právo pracovat a vlastnit majetek i právo na azyl a ochranu proti vyhoštění do státu, ve kterém člověku hrozí bezpečnostní riziko. Hlava III. – „*Rovnost*“ potvrzuje zásady rovnosti před zákonem, rovnost žen a mužů, zakazuje jakoukoliv formu diskriminace, respektuje rozmanitost kulturní, náboženskou i jazykovou. Navíc také upravuje práva dětí, starších osob a osob se zdravotním postižením. Ochrany práv menšin se přímo dotýká Článek 21, ve kterém se zakazuje „*jakákoli diskriminace založená zejména na pohlaví, rase, barvě pleti, etnickém nebo sociálním původu, genetických rysech, jazyku, náboženském vyznání nebo přesvědčení, politických názorech či jakýchkoli jiných názorech, příslušnosti k národnostní menšině, majetku, narození, zdravotním postižení, věku nebo sexuální orientaci.*“³⁵ Hlava IV – „*Solidarita*“ obsahuje práva spojená s ochranou práv pracovníků včetně jejich spravedlivých pracovních podmínek, zakazuje dětskou práci a uznává nárok na sociální zabezpečení. Dále vyzdvihuje právo na ochranu zdraví i ochranu životního prostředí a spotřebitele. Hlava V – „*Občanská práva*“ je souhrnem práv občana EU, mezi něž patří právo volit a být volen, právo na řádnou správu záležitostí člověka, právo na přístup k dokumentům, i právo volného pohybu a pobytu na území členských států. Hlava VI – „*Soudnictví*“ se věnuje právní ochraně a právu na spravedlivý proces, právu na obhajobu, přiměřenosti trestných činů a jejich trestů i právu nebýt stíhán dvakrát za stejný trestný čin. Hlava VII – „*Obecná ustanovení upravující výklad a použití listiny*“

---

³⁴ EU Charter of Fundamental Rights. *European Commission* [online].

³⁵ CHARTER OF FUNDAMENTAL RIGHTS OF THE EUROPEAN UNION. In: *EUR - Lex: Access to European Union law* [online]. Official Journal of the European Union, 2012

obsahuje rozsah a výklad práv, úroveň ochrany, vyzdvihuje ústavní tradice a právní předpisy členských států a zakazuje práva zneužít. Listina je velmi široká a většina práv tak přísluší všem bez ohledu na národnost či postavení. Věcná působnost Listiny je však omezená pouze na orgány a instituce EU a na státy, které jsou jejími členy za předpokladu uplatňování unijního práva.³⁶

Otázky lidských práv provází všechny politiky EU. Evropská rada v roce 2012 přijala *strategický rámec EU pro lidská práva a demokracii* spolu s akčním plánem s konkrétními kroky pro jeho provádění.³⁷ Mezi hlavní zásady strategického rámce patří **boj proti trestu smrti**, vedení dialogů o lidských právech, práva děti a jejich ochrana v ozbrojených konfliktech, boj proti mučení, ochrana obhájců lidských práv, prosazování svobody náboženského vyznání, prosazování svobody projevu na internetu i mimo něj, a další.³⁸

EU na podporu lidských práv a demokratických reforem poskytuje finanční prostředky prostřednictvím Evropského nástroje pro demokracii a lidská práva. Celkový rozpočet tohoto nástroje na období 2014 - 2020 čítá 1,3 mld. EUR, ze kterého jsou financovány tematické projekty, programy a volební pozorovatelské mise EU. Zároveň jeho prostřednictvím podporuje organizace občanské společnosti a nevládní organizace, prosazující demokracii a lidská práva, i ochránce lidských práv.³⁹ Každý rok Rada EU přijímá výroční zprávu o stavu lidských práv, kterou vypracovává Vysoký představitel EU pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku. Mimo celkového zhodnocení stavu lidských práv ve světě podává informace o přijatých opatřeních přijatých EU v průběhu roku.⁴⁰

---

³⁶ CHARTER OF FUNDAMENTAL RIGHTS OF THE EUROPEAN UNION. *EUR - Lex: Access to European Union law* [online]. Official Journal of the European Union, 2012

³⁷ V roce 2015 byl přijat nový akční plán na období 2015 -2019.

³⁸ Fakta a čísla o Evropské unii: Lidská práva. *Evropský parlament*, 2016 [online].

³⁹ What is EIDHR? *EIDHR: The European Instrument for Democracy and Human Rights*, 2017[online].

⁴⁰ Fakta a čísla o Evropské unii: Lidská práva. *Evropský parlament*, 2016 [online].

2.2.1.3. Právní stát / Vláda práva⁴¹

Vázanost státu a jeho orgánů zákony i ochrana lidských práv patří mezi stěžejní náležitosti **právního státu**, který je definován jako „vykonávání státní moci na základě ústavně vydaných zákonů, jejichž cílem je ochraňovat svobodu, spravedlnost a právní jistotu.“⁴² Pro EU má právní stát a respektování jeho principů stěžejní význam pro ochranu základních hodnot, na kterých je založena (viz. Článek 2 Smlouvy o EU). Mezi základní principy právního státu patří:

1. suverenita lidu, jež představuje legitimní zdroj svrchované státní moci, kterou je možno vykonávat prostřednictvím orgánů volených lidmi přímo nebo zprostředkovaně;
2. záruka a ochrana základních lidských práv a svobod, jež jsou zakotveny v ústavě;
3. princip dělby moci na moc zákonodárnou, výkonnou a soudní, přičemž všechny moci fungují samostatně, odděleně a nezávisle, aby nedocházelo k získání dominantního postavení a následného zneužití jedné z nich;
4. vázanost státu právem (zásada legality), kdy zásahy státní moci do svobod občanů jsou limitovány právními normami, naopak podmíněné jsou zásahy do určitých oblastí k zajištění právního státu jako takového (např. pravidla volného trhu);
5. princip právní jistoty, který vylučuje nahodilosti ze strany státních orgánů;
6. princip zákazu retroaktivity;
7. princip kontroly ústavnosti a zákonnosti cestou soudů;
8. princip nezávislosti soudů a soudců.

---

⁴¹ Pro potřeby této práce není podstatné poukázat na nuance mezi kontinentálním pojetím právního státu (Rechtsstaat) a angloamerickým konceptem vlády práva (Rule of Law), proto pojem „právní stát“ používám v zobecněné podobě.

⁴² STERN, Klaus. Das Staatsrecht der Bundesrepublik Deutschland. Band 1., 1977 [citováno dle: BRÖSTL, Alexander. Právní stát. 1995, s. 14.]

Z předchozího vyplývá, že dodržování právního státu je svázáno s respektem k demokracii a základním právům – tam, kde není demokracie a respekt k základním právům, tam není respektován právní stát a naopak.^{43 44}

2.2.2. Právní předpisy EU - *Acquis Communautaire*

Acquis Communautaire je soubor práv a povinností EU, jež jsou závazné pro všechny členské státy. Tato pravidla zahrnují jak zásady a politické cíle Smluv včetně právních předpisů přijatých při jejich uplatňování, tak i všechna další prohlášení a usnesení přijatá EU. Nedílnou součástí jsou i opatření týkající se společné zahraniční a bezpečnostní politiky, spravedlnosti a vnitřních věcí, mezinárodní smlouvy uzavřené EU i rozsudky Soudního dvora.⁴⁵ Dle jeho rozhodnutí mají v případě konfliktu právní předpisy EU přednost před vnitrostátním právem členských států.⁴⁶

V kontextu politiky rozšíření musí každá kandidátská země všechna pravidla přijmout, splynout s nimi a vytvořit mechanismy, která dopomůžou k přijímání budoucích prvků *acquis*. V současné době tento právní řád pokrývá celkem 35 oblastí, jež jsou následně popsány.⁴⁷

Kapitola 1: *Volný pohyb zboží* - stanovuje, že výrobky mohou být volně obchodovány napříč celou Unií, v řadě odvětví je tato zásada doplněna harmonizovaným regulačním rámcem, jež představuje nejrozsáhlejší část této kapitoly (přesná specifikace produktu / obecné požadavky na výrobek).

Kapitola 2: *Volný pohyb pracovníků* – říká, že každý obyvatel EU je oprávněn pracovat v jakémkoliv členském státě a to pod zárukou stejného zacházení ze strany zaměstnavatele i za stejných podmínek jako místní pracovní síla (tzn. včetně sociálních a daňových výhod).

---

⁴³ *Právní stát a jeho principy v ústavním pořádku České republiky*, Masarykova Univerzita v Brně, 2008 [online].

⁴⁴ COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT AND THE COUNCIL: A new EU Framework to strengthen the Rule of Law. *European Commission*, 2014 [online].

⁴⁵ *Acquis: Glosář shrnutí. EUR - Lex: Přístup k právu EU* [online].

⁴⁶ The EU's *Acquis Communautaire*. *UK Parliament*, 2011, [online].

⁴⁷ Tamtéž.

Kapitola 3: *Právo usadit se a volně poskytovat služby* – definuje právo osob a podnikatelů usadit se v jakémkoliv členském státě, právo poskytovat přeshraniční služby bez omezení vnitrostátních právních předpisů (výhrady stanovené ve Smlouvě), spadá zde i uznávání kvalifikací a diplomů.

Kapitola 4: *Volný pohyb kapitálu* – odstraňuje omezení pohybu kapitálu v rámci EU i mezi členskými státy a třetími zeměmi (určité výjimky), uvádí pravidla přeshraničních plateb, vyzdvihuje důležitost posílení efektivní spolupráce v boji proti praní špinavých peněz a financování terorismu.

Kapitola 5: *Veřejné zakázky* – zahrnuje principy nediskriminace, rovného a transparentního zacházení v rámci volné hospodářské soutěže, navíc definuje některá pravidla při zadávání veřejných zakázek.

Kapitola 6: *Právo obchodních společností* – definuje pravidla pro založení, registraci, rozdělení i fúzi společností, tvorbu účetních závěrek, povinnost nezávislého auditu a uplatňování mezinárodních účetních standardů.

Kapitola 7: *Práva duševního vlastnictví* – zahrnuje harmonizovaná pravidla pro ochranu autorského práva a práva průmyslového vlastnictví a jejich vymáhání.

Kapitola 8: *Politika hospodářské soutěže* – zabráňuje narušení hospodářské soutěže ze strany podniků (antimonopolní opatření) i ze strany států (kontrola státní podpory).

Kapitola 9: *Finanční služby* – stanovuje pravidla pro autorizaci, provoz a dohled nad finančními institucemi (regulace bankovníctví, pojišťovnictví, investičních služeb a obchodu s cennými papíry).

Kapitola 10: *Informační společnost a média* – zahrnuje zvláštní pravidla pro elektronickou komunikaci (eliminace překážek vnitřního trhu s telekomunikačními službami, podpora konkurence v odvětví atd.) a audiovizuální politiku s cílem vytvořit transparentní a efektivní regulační rámec pro veřejné i soukromé vysílání s ohledem na evropské standardy.

Kapitola 11: *Zemědělství a rozvoj venkova* – jedná se o řadu závazných pravidel nezbytných pro fungování společné zemědělské politiky (např. systémy pro řízení kvality, opatření pro rozvoj venkova, atd.).

Kapitola 12: *Bezpečnost potravin, veterinární a rostlinolékařská politika* – obsahuje pravidla týkajících se bezpečnosti potravin (např. hygienická pravidla), ochrany zdraví zvířat a jejich životních podmínek, atd.

Kapitola 13: *Rybářství* – vyžaduje různá opatření vedoucí ke společné rybářské politice (politika trhu, správa zdrojů a loďstva, inspekce, atd.).

Kapitola 14: *Dopravní politika* – zavádí předpisy vedoucí ke zlepšení vnitřního trhu dopravních služeb (bezpečné, uživatelsky přívětivé a šetrné k životnímu prostředí).

Kapitola 15: *Energie* – směřuje ke zlepšení konkurenceschopnosti, energetické bezpečnosti a ochraně životního prostředí včetně podpory obnovitelných zdrojů energie.

Kapitola 16: *Daně* – se zabývá především oblastmi nepřímých daní (DPH a spotřební daň), řeší však i některé aspekty přímého zdanění jednotlivců a firem, v neposlední řadě poskytuje nástroje k zabránění daňovým únikům.

Kapitola 17: *Hospodářská a měnová politika* – vyžaduje naprostou nezávislost centrálních bank v jednotlivých členských státech; členské státy mají za úkol koordinovat své hospodářské politiky (fiskální dohled) a připravovat se na přijetí společné měny.

Kapitola 18: *Statistika* – vyžaduje existenci nestranné, spolehlivé, transparentní statistické infrastruktury pro sběr dat (národní statistické úřady).

Kapitola 19: *Sociální politika a zaměstnanost* – zahrnuje normy pracovního práva, rovnosti, nediskriminace i bezpečnosti a ochrany zdraví při práci.

Kapitola 20: *Podniková a průmyslová politika* – podporuje průmysl, jeho konkurenceschopnost, privatizaci a restrukturalizaci, vytváření příznivého prostředí pro zakládání / růst podniků a pro domácí i zahraniční investice.

Kapitola 21: *Transevropské sítě* – upravující dopravní, telekomunikační a energetické infrastruktury napříč EU.

Kapitola 22: *Regionální politika a koordinace strukturálních nástrojů* – nastavuje pravidla sestavování a schvalování Strukturálních fondů a programů Fondu soudržnosti, implementace pak v kompetenci členských států.

Kapitola 23: *Soudnictví a základní práva* – usiluje o udržení a rozvoj svobody, bezpečnosti a práva v prostoru EU (závazek dodržování základních práv, nezávislé soudnictví, boj proti korupci).

Kapitola 24: *Spravedlnost, svoboda a bezpečnost* – řeší otázky hraničních kontrol, víz, migrace, azylu, policejní spolupráce, boje proti terorismu a organizovanému zločinu, boje proti drogám, celní a justiční spolupráce, atd.

Kapitola 25: *Věda a výzkum* – vyžaduje existenci podmínek pro efektivní účast v rámcových programech EU (přiměřené kapacity v rámci výzkumu a technologického rozvoje).

Kapitola 26: *Vzdělání a kultura* – sblíží národní politiky, podporuje kulturní rozmanitost.

Kapitola 27: *Životní prostředí* – podporuje ochranu životního prostředí a trvale udržitelný rozvoj, obsahuje více než 200 právních aktů, jejichž implementace vyžaduje značné investice (kvalita vody, ovzduší, ochrana přírody, nakládání s odpady, atd.).

Kapitola 28: *Ochrana spotřebitele a zdraví* – se vztahuje primárně na bezpečnost spotřebního zboží, informování spotřebitele a oblast veřejného zdraví.

Kapitola 29: *Celní unie* – zahrnuje celní kodex EU včetně prováděcích předpisů, kombinované nomenklatury, společného celního sazebníku atd., stejně tak podporuje vzájemnou pomoc v celních otázkách a tranzitu.

Kapitola 30: *Vnější vztahy* – vyplývá z bilaterálních a multilaterálních obchodních závazků EU, zahrnuje také otázky humanitární pomoci a rozvojové politiky a vyžaduje sjednocení politik členských států vůči třetím zemím.

Kapitola 31: *Zahraniční, bezpečnostní a obranná politika* – zavazuje členské státy vystupovat jednotně v rámci Společné zahraniční a bezpečnostní politiky a Evropské bezpečnosti a obranné politiky včetně uplatňování sankcí vůči třetím zemím.

Kapitola 32: *Finanční kontrola* – vyžaduje přijetí mezinárodně uznávaných principů v oblasti veřejné vnitřní finanční kontroly (např. i pro kontrolu nakládání s finančními prostředky EU).

Kapitola 33: *Finanční a rozpočtová ustanovení* – určuje pravidla týkající se finančních zdrojů pro financování rozpočtu EU (příspěvky členských států a jejich mechanismus).

Kapitola 34: *Instituce* – zahrnuje unijní institucionální a procesní pravidla, např. rovné zastoupení nových členských států v institucích EU, spravedlivé rozhodovací postupy, upravuje také pravidla přechodného období.

Kapitola 35: *Další oblasti* – řeší problémy, které během přístupových jednání mohou nastat a nejsou zahrnuty v předešlých kapitolách.⁴⁸

2.3. Proces přistoupení do EU

Proces přistoupení se před velkým východním rozšířením výrazně modifikoval, kdy vidina nebývalého nárůstu členské základny vedla k zásadnější reformě primárního práva EU. Dnes rozšíření probíhá v podstatě ve třech fázích.

Jestliže země splnila základní kritéria stanovená v článku 2 Smlouvy o EU⁴⁹, podává žádost Radě EU. Následně Rada předává tuto informaci Evropskému parlamentu, Evropské komisi i všem národním parlamentům členských států. Evropská rada poté může udělit zájemci status kandidátské země za předpokladu souhlasného stanoviska

---

⁴⁸ Conditions for membership: Chapters of the Acquis. *European Commission*, 2016, [online].

⁴⁹ kapitola 2.2.

Komise s výhradou schválení Evropskou radou.⁵⁰ Status kandidátské země však nutně neznamená spuštění vyjednávacího procesu.⁵¹

V druhé fázi jednomyslným rozhodnutím Rady EU dochází k formálnímu zahájení jednání. Každé jednání probíhá na mezivládních konferencích mezi vládami zemí EU a vládou kandidátské země, během kterých je vyžadováno postupně naplnit zmíněná kodaňská kritéria a přijmout unijní právní řád. Jedná se o složitý a mnohdy zdoluhavý proces, během něhož dochází v kandidátské zemi k mnoha správním, hospodářským, soudním a dalším reformám.⁵² Komise formou finančních nástrojů předvstupní pomoci napomáhá státům provádět potřebné reformy, budovat instituce nezbytné pro budoucí členství i snižovat ekonomické rozdíly mezi kandidátskou zemí a ostatními členy.⁵³ O samotných *acquis* nelze vyjednávat v pravém slova smyslu, jsou závazná pro každou aspirující zemi na členství a jde v podstatě jen o dohodu času a způsobu jejich implementace.⁵⁴

Základem pro zahájení celého procesu vyjednávání je tzv. screening (prověrky), kdy Komise zjišťuje připravenost kandidátské země podrobným přezkumem každé oblasti politiky. Závěry jsou následně předloženy Radě ve formě zprávy o screeningu, ve které je také Komisí doporučeno přímé zahájení jednání o jednotlivých kapitolách nebo podmíněnost splnění zásadních podmínek k jejich otevření (tzv. opening benchmarks). Před zahájením jednání musí členské státy EU i kandidátská země zaujmout vyjednávací pozici. Definují se konkrétní cíle, kterých musí kandidátská země v jednotlivých kapitolách dosáhnout k jejich uzavření. Jestliže dojde ke splnění kritérií pro uzavření kapitoly, přijme Rada na základě návrhů Komise nový společný postoj, který uzavření prozatímně umožní. Přístupová jednání fungují na principu „*nic není schváleno, dokud není schváleno vše*“, což znamená, že tempo celého procesu je tedy odvislé od rychlosti reformem ve všech oblastech i rychlosti sblížení s unijní legislativou jako takovou.⁵⁵

---

⁵⁰ Vstup do EU – přístupový proces. *EUR - Lex: Přístup k právu Evropské unie*, 2016, [online].

⁵¹ Steps towards joining. *European Commission*, 2016 [online].

⁵² Tamtéž.

⁵³ Předvstupní pomoc: Rozšíření a předvstupní pomoc. In: *Euroskop.cz: Věcně o Evropě* [online].

⁵⁴ Politiky Evropské Unie: Rozšíření. In: *Evropská komise*, 2015 [online]. s. 6 - 8.

⁵⁵ Tamtéž, s. 7-8.

O připravenosti jednotlivých zemí převzít závazky plynoucí z členství poté Komise vydává tzv. **výroční zprávy** (vždy na podzim), jimiž informuje Evropský parlament a Radu. V nich jsou mimo jiné i nastíněny kroky, které jsou třeba v krátkodobém i dlouhodobém horizontu na cestě do EU realizovat. Hodnotící škály slouží k posouzení současného stavu i již dosaženého pokroku. Rovněž je dohlíženo na dodržování závazků přijatých kandidátskou zemí v průběhu jednání. Standardy jsou pro všechny státy jednotné a vedou tak k vyšší transparentnosti procesu přistoupení.⁵⁶ Sledováním, které doprovází celý proces, je zaručeno stávajícím členům plnění podmínek členství kandidátskými zeměmi i jejich připravenost následně plnit závazky, které z něj vyplývají.⁵⁷

Po provedení reforem a uzavření všech kapitol jsou dosažené výsledky včleněny do návrhu smlouvy o přistoupení. Jedná se o detailní smlouvu obsahující veškeré podmínky členství, přechodná opatření, finanční plnění i ochranné doložky. Smlouva musí být podpořena Radou, Komisí, Evropským parlamentem a následně podepsána všemi zástupci dosavadních členů i zástupci kandidátské země. Ratifikací ve všech zemích EU se smlouva stává platnou a závaznou. Přistupující země v mezidobí získává status aktivního pozorovatele – prozatím bez hlasovacího práva, avšak oprávněného komentovat nové návrhy EU. Jakmile dojde k ukončení ratifikačního procesu, EU se rozrůstá o nového plnohodnotného člena.⁵⁸

Evropská komise mimo každoroční hodnotící zprávy k jednotlivým kandidátským zemím aspirujícím na členství vypracovává souhrnný dokument, tzv. „Strategii rozšíření a hlavní výzvy“, ve které uvádí vytyčené cíle a předpokládaný vývoj v rámci politiky rozšíření. Ze Strategie rozšíření z roku 2015 vyplývá, že žádná ze zemí, jež v dnešní době

---

⁵⁶ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: EU Enlargement Strategy. *European Commission*, 2015 [online].

⁵⁷ Politiky Evropské Unie: Rozšíření. *Evropská komise*, 2016 [online]. s. 6 - 8.

⁵⁸ Steps towards joining. *European Commission*, 2016 [online].

usiluje o členství v EU, nerozšíří stávající osmadvacítku do konce mandátu současné Komise.⁵⁹

2.4. Předvstupní strategie EU

EU v rámci předvstupní strategie napomáhá jednotlivým zemím v přípravách na budoucí členství a to jak formou dohod o přidružení, finanční pomoci, tak i možností účasti na programech EU. Podporou ekonomických reforem má za cíl posílit konkurenceschopnou tržní ekonomiku, kdy je mnohdy zapotřebí vytvořit řadu nových orgánů, popřípadě restrukturalizovat již existující instituce. Všechny reformy jsou spojeny s vysokými finančními náklady i jedinečným know-how. Z tohoto důvodu vznikla řada mechanismů pro poskytnutí finanční a technické pomoci. Vzhledem k možným problémům, jež provádění nutných reforem může přinést tamním obyvatelům, je v této fázi velice důležité vést dialog s občanskou společností.⁶⁰ V následujících podkapitolách autorka uvádí stručný popis unijních finančních i technických instrumentů, které dopomáhaly / dopomáhají jednotlivým zemím k realizaci potřebných reforem na cestě do EU.

2.4.1. Prvotní nástroje pomoci

Do roku 2007 byla předvstupní pomoc poskytována skrz několik samostatných nástrojů. První program PHARE, jež měl pomoci překonat hospodářskou a politickou propast mezi zeměmi bývalého východního bloku a západní Evropou, vznikl již v roce 1989. Později došlo k jeho reformě, kdy s vytyčením nového cíle - připravit kandidátské země na budoucí členství v EU, napomáhal k plnění kodaňských kritérií. Z programu čerpaly země přistupující v rámci páté vlny rozšíření, která svým rozsahem, složitostí a diverzitou neměla v historii rozšíření žádný precedent. Celkový objem alokovaných financí v letech 1990 – 2006/7 (zahrnuje také období tranzice) činil 18,673 mld. EUR.⁶¹

---

⁵⁹ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: EU Enlargement Strategy. *European Commission*, 2015 [online].

⁶⁰ Politiky Evropské Unie: Rozšíření. *Evropská komise*, 2015 [online]. s. 9

⁶¹ Evaluation of PHARE financial assistance to Bulgaria (BG), Cyprus (CY), Czech Republic (CZ), Estonia (EE), Hungary (HU), Latvia (LV), Lithuania (LT), Malta (MT), Poland (PL), Romania (RO), Slovakia (SK), Slovenia (SI): Final Report. *European Commission*, 2015 [online].s.21 - 25

V roce 2000 došlo k vytvoření speciálního programu na podporu zemědělství a obnovu venkova - SAPARD⁶². Jeho hlavním cílem bylo pomoci při strukturálních změnách v zemědělských sektorech, rozvoj venkova a příprava zemí na převzetí unijních postupů a mechanismů Společné zemědělské politiky. Z rozpočtu programu, který činil v průměru 520 milionů za rok, byla financována řada menších regionálních projektů.⁶³ Třetí program, ISPA⁶⁴, se vztahoval na investiční projekty vedoucí ke zlepšení infrastruktury životního prostředí a dopravy. V oblasti životního prostředí se program zaměřoval převážně na dodávky pitné vody, čištění odpadních vod, nakládání s odpady a zlepšování kvality ovzduší. V rámci dopravy se prostředky z programu ISPA soustředily na budování transevropských koridorů. Roční rozpočet tohoto programu činil v průměru 1,04 mld. EUR.⁶⁵

Turecko, Malta a Kypr získávali předvstupní pomoc z podobného, avšak odděleného nástroje MEDA I, později MEDA II. Prostřednictvím tohoto programu byla poskytována technická a finanční pomoc k reformám ekonomických a sociálních struktur partnerských zemí ve Středomoří. Konkrétně Turecko čerpalo navíc předvstupní pomoc v rámci dvou nařízení „evropské strategie respektive předvstupní strategie“ zaměřených na prohloubení celní unie ES-Turecko a podporu hospodářského a sociálního rozvoje.⁶⁶ Všechny výše zmíněné programy a projekty již byly dokončeny.

2.4.2. Nástroj předvstupní pomoci

Od roku 2007 EU svým potenciálními členům poskytuje finanční prostředky prostřednictvím Nástroje předvstupní pomoci (NPP). Jedná se o značnou investici do budoucnosti, kdy díky podpoře stability a prosperity bezprostředního okolí unijních hranic si EU zajišťuje prosperitu a bezpečnost vlastního území. Hlavním účelem je přispět

---

⁶² Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development

⁶³ SAJDIK, Martin. a Michael. SCHWARZINGER. *European Union enlargement: background, developments, facts*. 2. vyd., c2011. s. 92 - 95

⁶⁴ Instrument for Structural Policies for Pre-Accession

⁶⁵ SAJDIK, Martin. a Michael. SCHWARZINGER. *European Union enlargement: background, developments, facts*. 2. vyd., c2011. s. 92 - 95

⁶⁶ EUROPEAN COMMISSION FOR DEMOCRACY THROUGH LAW. *Constitutional implications of accession to the European Union Les implications constitutionnelles de l'adhésion à l'Union européenne*. 2002., s. 49.

k realizaci hospodářských a politických reforem nutných k převzetí závazků vyplývajících z budoucího členství.

O způsobu využití těchto finančních prostředků rozhoduje EU spolu s vnitrostátními orgány příjemce pomoci. V rámci NPP se EU soustředí především na oblast veřejné správy, právního státu, udržitelné ekonomiky, zemědělství a rozvoje venkova a také na společnost jako takovou. Na druhou stranu tyto fondy pomáhají EU naplnit své vlastní cíle, které si vytyčila v rámci např. udržitelného hospodářství, energetických dodávek, či životního prostředí.⁶⁷

Celkový rozpočet NPP I činil v období 2007 – 2013 11,5 mld. EUR. Na období 2014 – 2015 EU v rámci NPP II vyčlenila 11,7 mld. EUR. Mezi současné příjemce předvstupní pomoci patří Albánie, Bosna a Hercegovina, Bývalá jugoslávská republika Makedonie (dále jen Makedonie), Kosovo⁶⁸, Černá Hora, Srbsko a Turecko.⁶⁹ Celkový přehled o objemu peněz putujících do jednotlivých zemí z NPP I. A NPP II. poskytují tabulky č. 1 a 2.

---

⁶⁷ Overview- Instrument for Pre-accession Assistance. *European Commission*, 2016 [online].

⁶⁸ Toto označení se nedotýká postoje k otázce statusu země a je v souladu s rezolucí Rady bezpečnosti OSN 1244 a se stanoviskem Mezinárodního soudního dvora k vyhlášení nezávislosti Kosova.

⁶⁹ Overview- Instrument for Pre-accession Assistance. *European Commission*, 2016 [online].

Tabulka č. 1: Alokace finančních prostředků z NPP I. v mil. EUR

<i>Země</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>Celkem</i>
<i>Albánie</i>	<i>61</i>	<i>70,7</i>	<i>81,2</i>	<i>94,1</i>	<i>94,4</i>	<i>94,5</i>	<i>95,3</i>	<i>591,2</i>
<i>Bosna a Hercegovina</i>	<i>62,1</i>	<i>74,8</i>	<i>89,1</i>	<i>105,3</i>	<i>107,4</i>	<i>107,8</i>	<i>63,6</i>	<i>610,1</i>
<i>Makedonie</i>	<i>58,5</i>	<i>70,2</i>	<i>81,8</i>	<i>91,6</i>	<i>98</i>	<i>101,8</i>	<i>113,2</i>	<i>615,1</i>
<i>Kosovo</i>	<i>68,3</i>	<i>184,7</i>	<i>106,1</i>	<i>67,3</i>	<i>68,7</i>	<i>68,8</i>	<i>71,4</i>	<i>635,3</i>
<i>Černá Hora</i>	<i>31,4</i>	<i>32,6</i>	<i>34,5</i>	<i>33,5</i>	<i>34,1</i>	<i>35</i>	<i>34,5</i>	<i>235,6</i>
<i>Turecko</i>	<i>497,2</i>	<i>538,7</i>	<i>566,4</i>	<i>653,7</i>	<i>779,9</i>	<i>860,2</i>	<i>902,9</i>	<i>4 799</i>
<i>Srbsko</i>	<i>189,7</i>	<i>190,9</i>	<i>194,8</i>	<i>197,9</i>	<i>201,8</i>	<i>202</i>	<i>208,3</i>	<i>1 385,4</i>
<i>Chorvatsko</i>	<i>141,2</i>	<i>146</i>	<i>151,2</i>	<i>153,5</i>	<i>156,5</i>	<i>156,1</i>	<i>93,5</i>	<i>998</i>
<i>Island</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>12</i>	<i>12</i>	<i>5,8</i>	<i>29,8</i>
<i>Více příjemců</i>	<i>129,5</i>	<i>137,7</i>	<i>188,8</i>	<i>141,7</i>	<i>186,2</i>	<i>176,2</i>	<i>177,2</i>	<i>1 137,3</i>

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat Evropské komise (Instrument for Pre-accession Assistance, 2016)

Pomoc v rámci NPP II. je v období 2014 – 2020 poskytována na základě tzv. Strategických dokumentů („*Strategy papers*“) vypracovaných Komisí ve spolupráci se zemí příjemce, jež stanovují prioritní oblasti podpory také v souladu s rozvojovými agendami zemí s perspektivou vstupu do EU. Dokumenty obsahují orientační výši finančních prostředků za rok alokovaných do konkrétních oblastí (rozvoj demokracie, správa věcí veřejných, konkurenceschopnost, atd.). Zároveň definuje očekávané výsledky a cestu k jejich naplnění. Velice důležitou součástí představují indikátory, které umožňují monitorovat dosažené úspěchy jednotlivých strategických cílů. Komise každoročně hodnotí implementaci Strategických dokumentů a jejich relevanci ve světle aktuálního

dění v dané zemi. V polovině období musí být Strategické dokumenty přezkoumány a dle potřeb upraveny.⁷⁰ Mimo Strategické dokumenty zemí se v podobném duchu vypracovává i tzv. *Multi-Country Strategy paper*, jehož prioritou je podpora regionální spolupráce (regionálních struktur, sítí, investic) i posílení spolupráce přeshraniční. Strategické dokumenty jsou následně rozpracovány do detailních ročních / víceletých „*Akčních programů*“. Jejich plnění (plnění rozpočtu) je zpočátku řízeno přímo Komisí, poté jsou tyto úkony delegovány na pověřené subjekty (např. samotné příjemce, mezinárodní organizace, specializované agentury EU, atd.). Snahou Komise je však v první řadě přimět právě samotné státy k převzetí správy těchto prostředků a tím i zodpovědnosti za jejich implementaci. Odpovědnost za realizaci souhrnného rozpočtu NPP II však stále nese Komise.⁷¹

Jak již bylo zmíněno, důležitou součástí NPP II je i jeho monitorovací mechanismus, který kontroluje dosažený pokrok včetně finančního plnění na základě stanovených orientačních ukazatelů na strategické i akční úrovni. Komise poté zveřejňuje výroční zprávy o předvstupní pomoci hodnotící předešlý rozpočtový rok.⁷²

---

⁷⁰ REGULATION (EU) No 231/2014 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 11 March 2014: establishing an Instrument for Pre-accession Assistance (IPA II). *European Commission: Official Journal of the European Union*, 2014 [online].

⁷¹ Instrument for Pre-accession Assistance: How does it work? *European Commission*, 2016 [online].

⁷² Tamtéž.

Tabulka č. 2: Alokace finančních prostředků z NPP II. v mil. EUR

<i>Země</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018 - 2020</i>	<i>Celkem</i>
<i>Albánie</i>	83,7	86,9	89,7	92,9	296,3	649,5
<i>Bosna a Hercegovina</i>	39,7	39,7	42,7	43,7	<i>Bude rozhodnuto</i>	165,8
<i>Makedonie</i>	85,7	88,9	91,6	94,9	303,1	664,2
<i>Kosovo</i>	83,8	85,9	88,7	91,9	295,2	645,5
<i>Černá Hora</i>	39,6	35,6	37,4	39,5	118,4	270,5
<i>Turecko</i>	620,4	626,4	630,7	636,4	1 940	4 453,9
<i>Srbsko</i>	195,1	201,4	207,9	215,4	688,2	1 508
<i>Více příjemců</i>	348	365	390	410,4	1 445,3	2 958,7

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat Evropské komise (Instrument for Pre-accession Assistance, 2016)

2.4.3. TAIEX

Nástroj Komise TAIEX⁷³ je založen na poskytování technické pomoci a výměně informací, zkušeností a osvědčených postupů prostřednictvím workshopů, expertních misí a studijních pobytů. Je zaměřen na sblížení, provádění a vymáhání unijních právních předpisů a to především v oblasti životního prostředí, energetiky, dopravy, telekomunikace, zemědělství a bezpečnosti potravin, svobody, spravedlnosti a bezpečnosti jako takové. V neposlední řadě je nástroj použit k podpoře tureckého společenství na Kypru. Převážně je určen pro zaměstnance státní správy, soudnictví,

⁷³ Technical Assistance and Information Exchange instrument

zástupce odborů, atd. Soukromé osoby, občanská sdružení či jednotlivé společnosti nespádají do cílové skupiny TAIEXu, a tudíž nejsou tímto nástrojem přímo podpořeny.⁷⁴

---

⁷⁴ European Neighbourhood Policy And Enlargement Negotiations: TAIEX. *European Commission*, 2016. [online].

3. Proces rozšiřování a jeho vliv na země aspirující na členství

Jak již bylo zmíněno, EU po rozpadu bývalého Sovětského svazu rychle reagovala na turbulentní politické změny v Evropě. Perspektiva členství v evropském integračním procesu představovala pro země SVE, snažících se o rychlý návrat do Evropy, motor k provádění politických a ekonomických reforem. Není tedy pochyb o tom, že EU svými definovanými kritérii pro přístup nových členů značně ovlivnila politické procesy a institucionální nastavení v těchto transformujících se zemích. Právě po východním rozšířením se v akademické sféře často analyzuje vliv EU na země s perspektivou členství i účinnost vyvinutého tlaku přimět země adaptovat a osvojit si hodnoty, na kterých je sama založena. S procesem rozšiřování jsou tak úzce svázány dva termíny – europeizace a kondicionalita. Oba, pro tuto práci klíčové pojmy, jsou předmětem následující podkapitoly.

3.1. Proces europeizace

Fenomén europeizace je v rámci politiky rozšiřování často skloňován. Do popředí zájmu mnoha akademiků a vědců se ve velkém dostává především v souvislosti s historicky největším rozšířením EU směrem na východ kontinentu. Jednotná charakteristika tohoto pojmu však stále není zakotvena a to i z důvodu širokého záběru celého konceptu.

Profesor Johan P. Olsen chápání europeizace rozděluje do 5 oblastí – jevů, které se za tímto pojmem ukrývají. V prvním případě je europeizace chápána jako „*změna vnějších hranic*“, ke které dochází zejména prostřednictvím politiky rozšíření. Evropský prostor se tedy stává jednotným politickým celkem, s rozhodovacími pravomocemi EU. V druhém případě se europeizací rozumí „*rozvoj institucí na evropské úrovni*“, tedy institucionalizace řídicího systému zahrnující společné instituce a orgány, jež vytvářejí, implementují a zároveň i vynucují závazné politiky. Jedná se tedy o budování jakéhosi normativního systému a institucí založených na principech, postupech a strukturách, jež jsou společné pro všechny aktéry. Olsen dále popisuje europeizaci jako „*centrální pronikání do národních a sub-národních systémů*“,

tzn. změny domácích orgánů veřejné správy a jejich politik vlivem rozvoje institucí a politik na evropské úrovni. Adaptace jednotlivých zemí závisí jak na míře tlaku ze strany EU, tak i na motivaci země a schopnosti se přizpůsobit. Europeizace v dalším pojetí znamená „*přenesení forem politické organizace*“ i způsobů vládnutí, jež jsou pro Evropu typické, za její hranice. Jedná se o budování pozitivních vztahů s neevropskými aktéry a organizacemi s cílem posilnit vliv Evropy na mezinárodní scéně. Jednotlivé státy se tak na mezinárodních fórech postupem času stále více prosazovali skrze EU. Posledním vysvětlením tohoto pojmu je, dle Olsena, europeizace jako „*projekt politického sjednocení*“. Toto pojetí definuje europeizaci jako politický vývoj, stírající hranice jednotlivých suverénních států, vytvářející jednotnou, koherentní a silnou politickou entitu s vybudovaným centrem řízení, exportující svůj model za hranice svého prostoru. Heterogenní Evropa může na jednu stranu hrát silnější roli na mezinárodní scéně, na druhou stranu však může díky silnému adaptačnímu tlaku docházet k protestům jednotlivých členských států nesouhlasících se společnou politikou.⁷⁵

Z vědeckého hlediska je možné na europeizaci nahlížet dvěma pohledy. První pohled, tzv. *základní význam*, zahrnuje širokou škálu jevů a témat napříč nespočtem vědních disciplín i běžného diskurzu. Jedná se jak o politická témata (vytvoření jednotné Evropy, upevňování politických a právních principů), tak i témata prosazující určitý životní styl, kulturní tradice, hodnoty, náboženství a jejich následné šíření uvnitř kontinentu i mimo něj. Europeizace v omezenější podobě, tzv. *systematizovaný koncept*, představuje již mnohem specifitější pojetí termínu a jeho následné používání experty v jednotlivých odborných disciplínách.⁷⁶

V oblasti jako je politologie či mezinárodní vztahy europeizace jasně souvisí s dopadem evropské integrace na jednotlivé státy. Předmětem výzkumu europeizace se stávají všechny změny vnitřního prostředí státu, jež jsou vyvolány integračním procesem.⁷⁷ Pozornost je zaměřena především na *dimenzi vnitřních změn*

---

⁷⁵ OLSEN, Johan P. *The Many Faces of Europeanization*. in *Journal of Common Market Studies* 40 (5), s. 921-952, 2002, [online].

⁷⁶ ZEMANOVÁ, Štěpánka, *Výzkum europeizace – aktuální problémy a perspektivy*. *Mezinárodní vztahy* 42 (4), 2007, s. 30 – 32

⁷⁷ ZEMANOVÁ, Štěpánka, *Výzkum europeizace – aktuální problémy a perspektivy*. *Mezinárodní vztahy* 42 (4), 2007, s. 30 – 32

(sféry, jež jsou EU ovlivňovány), *mechanismy vnitřních změn* (tzn. jakými prostředky EU země ovlivňuje) a *výslednou podobu vnitřních změn* (tzn. jaké jsou výsledné efekty tohoto vlivu).⁷⁸

K samotnému procesu europeizace se přistupuje třemi různými způsoby. Prvním z nich je tzv. „top-down“ (downloading) přístup, v jehož rámci se předpokládá, že změna vychází z vlivu EU na členské státy, které pod ním upravují svou národní politiku a proces jejího vytváření. Členské státy zde zastávají pouze pasivní roli. V rámci přístupu „bottom-up“ (uploading) členské státy naopak tvorbu politik na úrovni EU přímo ovlivňují. Jedná se o vliv jak státních institucí, tak i dalších nestátních aktérů – firem, médií, občanské společnosti, odborů, a dalších. Třetí přístup konceptu europeizace - horizontální, vychází z předpokladu vzájemného ovlivňování, kdy členské státy mezi sebou sdílejí politiky v kontextu evropské integrace a osvědčené postupy při jejich tvorbě. V poslední době se do popředí dostává přístup, jež zahrnuje všechny výše zmíněné. Tato třidimenzionální europeizace tak vyplývá z neustálých interakcí aktérů na národní a evropské úrovni i ze samotné interakce mezi jednotlivými členskými státy. Odborníci tvrdí, že evropské politiky omezují ty domácí a zároveň upravují zdroje a preference jednotlivých aktérů.⁷⁹ Claudio M. Radaelli tak v tomto duchu *europeizaci popisuje jako „procesy a) konstrukce, b) difúze a c) institucionalizace formálních a neformálních pravidel, procedur, politických paradigmat, stylů, „způsobů uspořádání různých záležitostí“ a sdíleného přesvědčení a norem, které se nejprve definují a konsolidují v politických procesech na úrovni EU a posléze dochází k jejich vtělení do logiky domácího (státního a sub-státního) diskurzu, politických struktur a veřejných politik.“*⁸⁰

Neustálé prohlubování integrace logicky přichází ruku v ruce s narůstáním pravomocí komunitárních orgánů rozhodovat v mnoha klíčových otázkách. Jak již

---

⁷⁸ BÖRZEL, Tanja A. *How the European Union Interacts with its Member States*. Institute for Advanced Studies, Vienna – Political Science Series 93, 2003, [online].

⁷⁹ COSTA, Olivier a Nathalie BRACK. The Main Theoretical Approaches in EU Studies. *How the EU Really Works*. 2016, s. 48 - 50.

⁸⁰ RADAELLI, Claudio M. *The Europeanization of Public Policy*. In *The politics of Europeanization*, . ed. RADDALI, Claudio M. a Kevin FEATHERSTONE. 2003, s. 30

vyplývá z unijního právního řádu⁸¹, EU zasahuje do široké škály oblastí, ať už hospodářských, daňových, celních, kulturních, právních, vnějších vztahů, či mnoha dalších. Komunitární orgány vytvářejí evropské modely správy a řízení těchto otázek („euromodely“), které stanovují určitá pravidla pro úpravu jednotlivých politik i jejich institucionálního rámce, zahrnující jak vnitrostátní legislativu, tak i organizační zabezpečení. Euromodely mohou mít striktní i volnější podobu, jež se odvíjí od charakteru jednotlivých politik (společné / koordinované), od průběhu rozhodovacího procesu, od jeho formální a institucionální stránky (jednomyslnost / kvalifikovaná většina, možnost ovlivnění rozhodnutí členskými státy, pravomoci jednotlivých orgánů, atd.) a v neposlední řadě i od charakteru právního instrumentu, v němž se výsledné rozhodnutí odrazí (směrnice / nařízení, apod.). Vše má následný dopad na rozsah povinností pro členské státy, které po úspěšném přijetí zanesou, pod přímým či nepřímým adaptačním tlakem EU, euromodel do vnitrostátního prostředí. Nepřímý tlak plyne již ze samotného přenosu určitých pravomocí na komunitární orgány, z následování vzoru ostatních zemí i příslibu států opatření přijmout. Přímý tlak je vyvíjen kontrolními a donucovacími mechanismy (již zmíněná pravidelná hodnocení pokroku států Komisí, popř. žaloby za neplnění povinností, atd.) i možností využívat finanční prostředky ze strukturálních fondů za stanovených podmínek, jež vedou k explicitním / implicitním změnám. Změny v domácím prostředí jsou následně sledovány na úrovni jednotlivých politik utvářených státními orgány, v politickém procesu samotném i v politickém systému jako takovém.⁸²

Nezbytnou podmínkou pro realizaci změny na domácí úrovni se stává určitý stupeň nesouladu (tzv. *misfit*) mezi domácím politickým systémem a evropským nastavením. Europeizace v závislosti na stupni tohoto nesouladu vede k různým výsledkům.⁸³ Dle C. M. Radaelliho mohou jednotlivé státy na adaptační tlak ze strany EU reagovat čtyřmi způsoby. V prvním případě se jedná o *absorpci*, kdy dochází k přijetí modelu bez výrazných změn struktur či politického chování na domácí scéně. V druhém

---

⁸¹ *Acquis Communautaire*, viz. podkapitola 2.2.1.1.

⁸² ZEMANOVÁ, Štěpánka, *Výzkum europeizace – aktuální problémy a perspektivy*. Mezinárodní vztahy 42 (4), 2007, s. 34 – 35

⁸³ COSTA, Olivier a Nathalie BRACK. *The Main Theoretical Approaches in EU Studies. How the EU Really Works*. 2016, s. 51.

případě mluví o tzv. *inercii*, netečnosti, kdy naopak nedochází ke změně vůbec. Stát je vůči změně rezistentní a na adaptační tlaky nereaguje např. z důvodu značné odlišnosti od dosavadní domácí politické praxe. Z dlouhodobého hlediska je však tento způsob politicky i ekonomicky neudržitelný a lze předpokládat, že v konečném důsledku povede ke krizi či náhlé změně. Ve třetím případě může dojít paradoxně k vzdálení, *stažení se*, kdy se domácí politika stává méně kompatibilní, čili méně evropská než dříve. Poslední možností je *transformace*, při níž dochází k zásadní, paradigmatické, změně, která přetváří základní logiku dosavadního politického chování, fungování jednotlivých oblastí i jejich klíčových součástí.⁸⁴ Nad výše zmíněné se často udává také případ „*akomodace*“, znatelné změny, která však v zásadě nepřetváří podstatu fungování domácího systému, pouze přidává nové, evropské standardy.⁸⁵

Výzkum europeizace se v současné době opírá o empirické poznatky - případové studie zaměřené na konkrétní euromodely, které jsou následně zobecňovány. Úskalí tohoto přístupu spočívá ve snadném vyvrácení závěrů pouhým odlišným výběrem zkoumaných euromodelů, popř. států.⁸⁶ V rámci této práce se zaměřuji především na vliv EU ve smyslu „top-down“ (downloading) přístupu, a to ze samotné podstaty asymetrické povahy vztahů EU s přístupovými zeměmi. V souvislosti s událostmi posledních let neopomím ani vliv Turecka na EU, který značně posílil po vypuknutí migrační krize. Cílem práce však není zobecňovat závěry, které z případové studie vyplývají, avšak zhodnotit, na kolik (a zda vůbec) se turecké politické prostředí pod vlivem EU v průběhu času a především pak v posledních letech přibližuje evropskému modelu jako takovému. Pozornost je rovněž zaměřena na plnění základních přístupových kritérií v politické oblasti – stabilita institucí zajišťující demokracii, právní stát a dodržování lidských práv a práv menšin.

---

⁸⁴ RADAELLI, Claudio M. *The Europeanization of Public Policy*. In *The politics of Europeanization*, . ed. RADDANELI, Claudio M. a Kevin FEATHERSTONE, 2003, s. 37 - 38

⁸⁵ BÖRZEL, Tanja A. *How the European Union Interacts with its Member States*. Institute for Advanced Studies, Vienna – Political Science Series 93, 2003, s. 15 - 16 [online].

⁸⁶ ZEMANOVÁ, Štěpánka, *Výzkum europeizace – aktuální problémy a perspektivy*. *Mezinárodní vztahy* 42 (4), 2007, s. 44

3.2. Kondicionalita – nedílná součást zahraniční politiky EU

Členství v EU je doprovázeno přísnými mechanismy podmíněnosti, které EU přináší značnou transformační sílu v kandidátských zemích. Právě z tohoto důvodu se politika rozšíření často považuje za nejúspěšnější zahraniční politiku EU.⁸⁷ Obecně se pod tímto termínem rozumí soubor ekonomických, obchodních či politických podmínek, které státy / organizace / instituce používají k prosazení svého vlivu. Kondicionalita může být buď pozitivní či negativní. V prvním případě se jedná o poskytování řady výhod, úlev a výjimek za účelem ovlivnění chování států, což může vést ke konvergenci jednotlivých aktérů, posílení obchodních vazeb, nárůstu hospodářské spolupráce nebo čistě k udržení *statu quo*. Na rozdíl od pozitivní kondicionality negativní nelze kvůli nedostatku transparentnosti v mezinárodních vztazích tak jednoduše rozpoznat. Může mít podobu sankcí, zpoždění, pozastavení či úplného zmrazení různých vyjednávání.⁸⁸

V kontextu mezinárodních organizací se pod pojmem kondicionalita rozumí soubor mechanismů či pravidel, kdy mezinárodní organizace podmiňuje spolupráci, poskytnutí finančních prostředků či dokonce samotné členství zainteresovaného aktéra v ní splněním podmínek, které sama stanovila.⁸⁹ Z uvedeného vyplývá, že princip kondicionality funguje de facto na základě logiky „něco za něco“. Pro účely této práce je důležitá především „vstupní“ kondicionalita“ se silným transformačním prvkem. Pozornost je zaměřena převážně na politickou oblast.

Kondicionalita představuje důležitou součást vztahů mezi EU a státy aspirujícími na členství. Určité její prvky můžeme naleznout již v Římských smlouvách - zmíněné teritoriální kritérium „evropskosti“ potenciálních členů⁹⁰. Podmínky vstupní kondicionality blíže specifikovala kodaňská kritéria z roku 1993⁹¹.

---

⁸⁷ SCHIMMELFENNIG, Frank a Hanno SCHOLTZ. EU Democracy Promotion in the European Neighborhood: Conditionality, Economic Development, and Linkage. *Archive of European Integration*, 2007 [online].

⁸⁸ PUENTE, Carlos. Historical Evolution of Conditionality Criteria in External Relations of the EU with CEEC. From the Cold War to the Accession: an Insider's Perspective. *Romanian Journal of European Affairs*. 2014, [online].

⁸⁹ SCHIMMELFENNIG, Frank a Ulrich SEDELMEIER. Candidate Countries and Conditionality. *Europeanization: New Research agendas*. 2008, s. 88 - 89

⁹⁰ Viz. kapitola č. 2

⁹¹ Viz. kapitola 2.2.1. Kodaňská kritéria

Lisabonská smlouva poté potvrzuje, že „*kritéria pro přistoupení, na nichž se dohodne Evropská rada, budou zohledněna*⁹²“ při přijímání nových členů do evropského klubu.

V rámci politické podmíněnosti tedy EU stanoví podmínky, které musí cílová země splnit. Motivací pro jejich plnění se stává finanční pomoc, technická podpora, užší spolupráce uzavřením obchodních dohod, asociačních smluv, až nakonec samotné členství. Kondicionalita EU je převážně pozitivní. Zemím nespĺňující stanovené podmínky je jednoduše odepřeno čerpat výhod, které nabízí.⁹³ V případě vážného porušení podmínek a to především v oblasti demokracie a lidských práv může dojít až k zavedení určitých sankcí. K podobným opatřením však dochází jen v ojedinělých případech. Namísto uvalení sankcí EU využívá strategii tzv. „čekací místnosti“ (z *angl.* *waiting room*), která poskytuje jednotlivým státům dostatečný čas k adaptaci a provedení požadovaných reforem, za které poté obdrží svou „odměnu“. Účinnost celého mechanismu závisí jak na velikosti odměny, tak na důvěryhodnosti EU a její vyjednávací síle, kdy partnerský stát musí být přesvědčen o tom, že tuto odměnu nezíská dřív než v okamžik splnění stanovených podmínek.⁹⁴

Pro lepší přehlednost nástrojů kondicionality slouží následující schéma, sestavené na základě studie E.McDonagh.

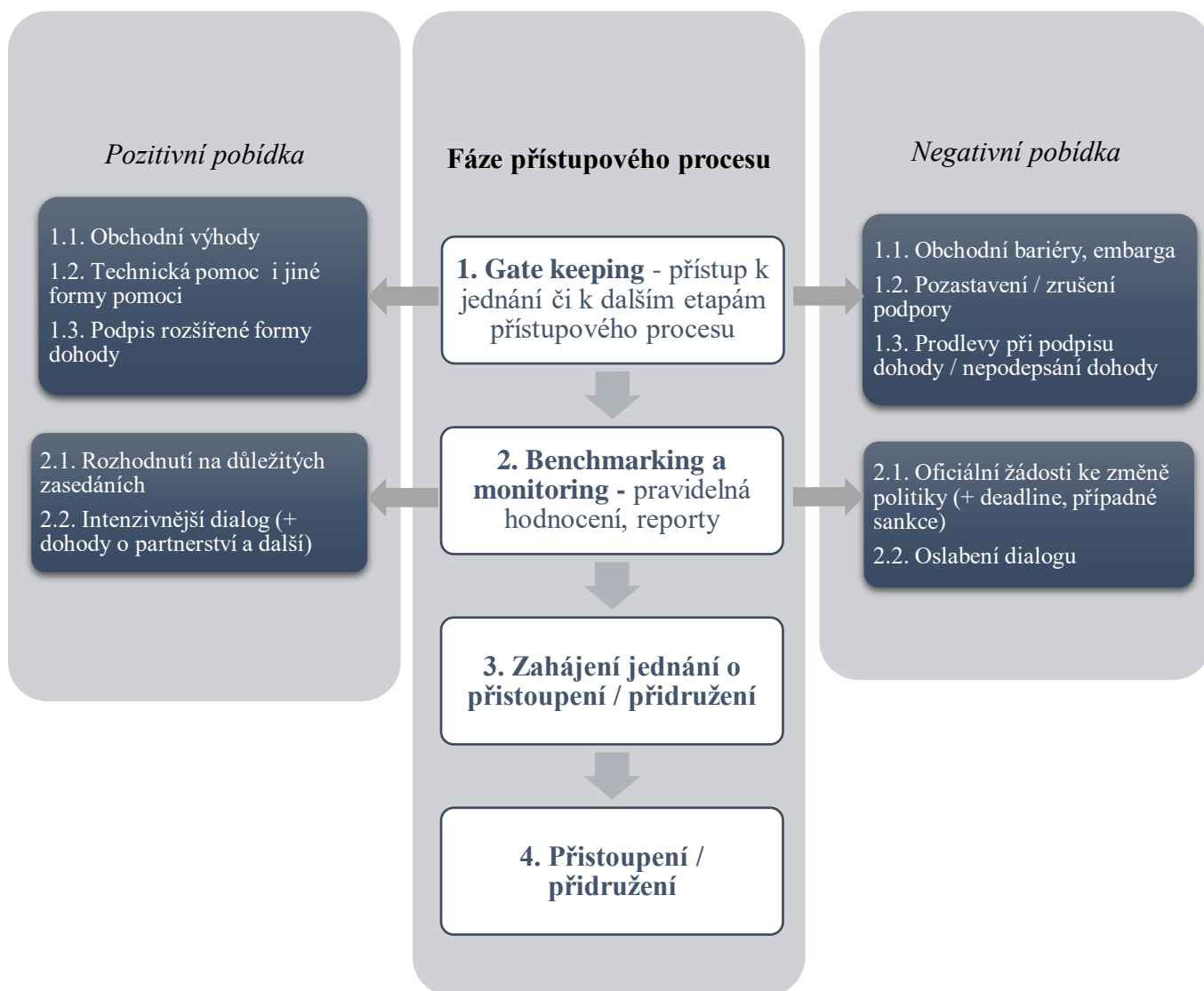
---

⁹² Smlouva o Evropské unii (Konsolidované znění). *Právo EU – EUR - Lex*, 2012 [online]. s. 43

⁹³ SCHIMMELFENNIG, Frank a Hanno SCHOLTZ. EU Democracy Promotion in the European Neighborhood: Conditionality, Economic Development, and Linkage. *Archive of European Integration*, 2007 [online]

⁹⁴ SCHIMMELFENNIG, Frank. Europeanization beyond the member states. *Paper for: Zeitschrift für Staats- und Europawissenschaften*, 2010 [online].

Schéma č. 1: Nástroje kondicionality dle E. McDonagh

Zdroj: Vlastní zpracování na základě studie E. McDonagh, 2008

Na základě uvedených skutečností můžeme tvrdit, že EU má značný potenciál ovlivňovat kandidátské země a jejich politické nastavení. Na druhou stranu se však v literatuře často objevuje kritika zdůrazňující slabiny zmíněného principu kondicionality, kdy účinnost tohoto mechanismu a jeho transformační síla neplatí automaticky ve všech případech. Kritici se často zaměřují na právní rámec kondicionality, který není jednoznačně ukotven a dává tak široký prostor pro různou politickou interpretaci, i na tendenci EU v rámci vstupní kondicionality zasahovat do oblastí mimo její pravomoci. Rozšíření kondicionality do oblastí, ve kterých EU nemá zkušenosti

a nemůže tak objektivně zhodnotit chování kandidátského státu, má za následek závislost EU na specializovaných mezinárodních aktérech (např. Rada Evropy, Organizace bezpečnosti a spolupráce v Evropě, Amnesty International, a další).⁹⁵ Kritizována bývá i Evropská komise, hlavní aktér kondicionality, za nedostatek detailních odborných znalostí (např. specifického prostředí) a personálu, jež jsou stěžejní pro podporu rozvoje politických institucí v dané zemi. Stejně tak bývá kritizován nejasný vztah mezi plněním požadovaných úkolů a následným poskytnutím slíbené odměny i s ohledem na načasování výdajů a přínosů. Nejednoznačnost je spojena také s prioritizací úkolů, požadovanými normami a standardy i vyhovující administrativní strukturou. EU neuvádí přesné indikátory k měření pokroku ani jasný sled realizace reforem. S kritikou se ve finále setkávají i samotná kodaňská kritéria pro svou vágnost a obecnost.⁹⁶

Jedním z hlavních limitů fungování nástroje kondicionality může představovat nejistota budoucího členství určité země v EU, která následně vede k nižší motivaci země realizovat požadované reformy. Navíc, čím nižší úroveň demokracie v dané zemi je, tím vyšší jsou logicky náklady spojené s transformací. Proto kredibilita, odvislá od (výše) odměňování států za plnění stanovených podmínek, představuje klíčový prvek celého mechanismu. V některých případech však může docházet ke zneužívání pomoci EU vládními aktéry k upevňování své vlastní moci namísto realizace vnitrostátních reforem. Problémy spojené s korupcí či etnickými konflikty, které narušují stabilitu institucí, poté vedou k jakési únavě a neochotě EU využívat své nástroje v rámci politiky rozšíření. V neposlední řadě se na pozadí aktuálního dění kritizuje jakýsi „dvojitý metr“ podmíněnosti členství, kdy EU není schopna spravedlivě odměnit ty, kteří požadavky plní a naopak trestat ty, kteří je neplní. Tím ve finále dochází k podkopávání transformační síly jako takové. Otázkou však nadále zůstává, do jaké míry, a zda vůbec, kandidátské země věří v reálnost svého budoucího členství v EU...?⁹⁷

---

⁹⁵ ŠLOSARČÍK, Ivo. Vymáhání pravidel v rozšířené, postlisabonské a postkrizové EU: Směrem ke vnitroujinní kondicionalitě? *Mezinárodní vztahy*, 2014 [online].

⁹⁶ GRABBE, Heather. *The EU's transformative power: Europeanization through conditionality in Central and Eastern Europe*. 2006, s. 90 - 94

⁹⁷TANJA, Börzel. *The Transformative Power of Europe Reloaded: The Limits of External Europeanization. The Kolleg-Forschergruppe Working paper*, 2010 [online].

4. Vstup Turecka do EU: Mýtus nebo realita budoucího rozšíření?

Z historického hlediska představovalo Turecko pro Evropskou unii, díky své strategické poloze a rychle rostoucí ekonomice, vždy velice důležitého partnera. Turecká republika patřila také mezi vůbec první země, které vyjádřily svůj zájem o užší spolupráci s tehdejším Evropským hospodářským společenstvím. Již koncem osmdesátých let země oficiálně zažádala o plné členství v budoucí EU, ale statut kandidátské země obdržela až o více než dekádu později. Přístupová jednání, zahájená v roce 2005, byla s odvoláním na nevyřešený kyperský spor o rok později paralyzována. Turecko tak na své plnohodnotné členství musí stále čekat. V souvislosti s migrační krizí se však politické překážky přesunuly do ústraní a snahy o posílení vzájemných vztahů představovaly jednu z unijních priorit.

Tato kapitola stručně popisuje historický vývoj vzájemných vztahů, který je důležitý pro pochopení současné situace. Poté se autorka detailněji zaměřuje na období po roce 1999, ve kterém Turecko obdrželo kandidátský status. Pozornost je soustředěna na změny vnitropolitického prostředí vlivem EU i na události, jež měly / mají výrazný dopad na vývoj demokracie a základní lidská práva v zemi. V kontextu jednotlivých významných událostí sledovaného období je poukázáno na (ne)plnění základních kodaňských kritérií politické oblasti, jejichž respektování je stěžejním předpokladem pro přijetí do evropského klubu. Nad to autorka upozorňuje na silný vliv migrační krize, která má v dnešní době výrazný dopad na turecko-unijní vztahy.

4.1. Historický vývoj vzájemných vztahů

Unijní vztahy s Tureckem byly navázány již před více než 50 lety. Turecká republika patřila mezi vůbec první země, které vyjádřily svůj zájem o spolupráci s tehdy rodícím se Evropským hospodářským společenstvím.⁹⁸ V návaznosti na to byla v roce 1963 podepsána Asociační dohoda (známá jako dohoda Ankarská), jejímž hlavním cílem bylo

---

⁹⁸ EU and Turkey's History. *Delegation of the European Union to Turkey*, 2017 [online].

„podporovat trvalé a vyvážené posilování obchodních a hospodářských vztahů mezi stranami, ... zajistit urychlený rozvoj tureckého hospodářství a zlepšit úroveň zaměstnanosti a životních podmínek tureckého lidu.“⁹⁹ Dohoda nastínila tři fáze vzájemného sblížování vztahů s cílem vytvořit celní unii - přípravnou, přechodnou a finální. Přípravná fáze se týkala vnitřního fungování země a zlepšování životní úrovně obyvatelstva s pomocí EHS. V etapě druhé, která byla v roce 1970 upravena Dodatkovým protokolem, docházelo k harmonizaci obchodních a ekonomických pravidel s cílem připojit Turecko k celní unii s jednotným celním sazebníkem. Třetí, finální, etapa zahrnovala příslib plného členství v ES / EU, která tak dodnes není završena.¹⁰⁰

Přechodnou fázi provázela v minulosti řada problémů, která brzdila a narušovala proces prohlubování integrace. Od počátku 70. let se objevovaly nebývalé ekonomické, politické i sociální problémy, které negativně zasáhly vztahy Turecka a ES, a které svým významem ovlivňují diskusi o přístupu Turecka do EU i v dnešní době. Mezi klíčové události tohoto období patřila Jomkipurská válka a následné ropné embargo, které vedlo k ekonomické krizi a protekcionistickým opatřením. V první řadě však v roce 1974 došlo k turecké invazi na Kypr, s čímž je spojené pošramocení turecko-řeckých vztahů. Řecká přihláška do Společenství, podaná následující rok, tak zvýšila nedůvěru vůči Společenství z turecké strany, která se projevovala zjevnou neochotou a pasivitou v otázkách prohlubování další spolupráce. Zároveň se Turecko potýkalo s řadou vnitřních problémů v podobě nestabilní politické scény, násilí, politického terorismu, růstu nacionalismu i posilování role náboženství. Tato ekonomická a sociální krize zabraňovala plnění požadavků ES týkajících se politických reforem a liberalizace obchodu a vedla tak k ochabnutí integračního procesu. Počátek 80. let se nesl ve znamení dalších politických krizí. V roce 1980 se politické moci v Turecku chopila armáda. Tříleté období její působnosti je charakteristické stejnými vlastnostmi jako všechny dosavadní vojenské převraty v této zemi: obrana sekularizace a navrácení se k idejím Mustafy Kemala Atatürka, zvýšení bezpečnosti, ekonomické oživení a přidružení se k Západu. Docházelo

---

⁹⁹ AGREEMENT establishing an Association between the European Economic Community and Turkey. Ankara 1963. *Delegation of the European Union to Turkey* [online].

¹⁰⁰ YILDIZ, Uğur Burç. German and French opposition to Turkey's European Union Membership Bid: Reasons and Mechanisms of Exclusion. SERTIF, Demir. *Turkey's Foreign policy and security perspectives in the 21st century: prospects and challenges.*, 2016, s. 60 - 61

však k porušování lidských práv a základních principů demokracie, které zapříčinilo další stagnaci integrace do Evropy.¹⁰¹

S přijetím Řecka za plnohodnotného člena Společenství ztratilo svůj neutrální postoj v rámci kyperského konfliktu. Athény začaly využívat svého práva veta v otázkách týkajících se prohlubování vztahů Společenství s Tureckem či v otázkách uznání suverenity turecké části Kypru.¹⁰² Po volbách v roce 1983 došlo k oživení turecko-unijních vztahů, kdy velkou roli sehrála transformace turecké ekonomiky a její otevírání se v průběhu 80. a 90. let., stejně jako přívětivější postoj turecké politické reprezentace k ES. Výraznou postavu tohoto období se stal turecký premiér (později prezident) Turgut Özal¹⁰³, který díky své liberální politice vytáhl Turecko z ekonomické krize a přiblížil svou zemi znovu k Západu. Nastavené podmínky tak daly prostor pro další vyjednávání o vstupu Turecka do celní unie.¹⁰⁴

Turecko svou oficiální žádost o plnohodnotné členství v budoucí EU podalo v roce 1987. Ta však byla zprvu Evropskou radou zamítnuta z důvodu nevyhovující ekonomické a politické situace s odkazem na stav základních lidských práv v zemi.¹⁰⁵ Ve svém zhodnocení Evropská komise nad to reflektovala i vzájemné strukturální rozdíly zemědělského a průmyslového sektoru včetně vysoké míry protekcionismu, makroekonomickou nerovnováhu i neadekvátní sociální opatření. Závěrem však potvrdila oprávněnost Turecka na členství.¹⁰⁶ Nutno poznamenat, že v této době procházelo rozsáhlou proměnou i ES, a to jak v oblasti ekonomické, kdy hlubší koordinace hospodářských politik mělo vést k dokončení jednotného vnitřního trhu,

---

¹⁰¹ CERAMI, Carola. Turkey and Europe: the Crucial Transition of the 1970s. *European Perspectives – Journal on European Perspectives of the Western Balkans*, 2011 [online]. s. 17 – 20.

¹⁰² YILMAZ, Bahri. *The Relations of Turkey with the European Union: Candidate forever?* Working paper, Harvard University, Center for European Studies, 2008 [online].

¹⁰³ Turgut Özal, jedna z nejvýraznějších postav turecké politické scény 2. pol. 20. st., liberální turecký premiér (1983 – 1989), později prezident (1989 – 1993)

¹⁰⁴ CERAMI, Carola. Turkey and Europe: the Crucial Transition of the 1970s. *European Perspectives – Journal on European Perspectives of the Western Balkans*, 2011 [online]. s. 17 – 20

¹⁰⁵ KUBICEK, Paul. *The European Union and Turkey: Is Political Conditionality Promoting Democratization?* In.: CAREY, Henry F. *European Institutions, Democratization, and Human Rights Protection in the European Periphery.*, 2014, s. 70

¹⁰⁶ YILDIZ, Uğur Burç. German and French opposition to Turkey's European Union Membership Bid: Reasons and Mechanisms of Exclusion. SERTIF, Demir. *Turkey's Foreign policy and security perspectives in the 21st century: prospects and challenges.* 2016, s. 62.

tak i v oblasti politické. Podepsáním Maastrichtské smlouvy došlo k prohloubení evropské integrace a nově vzniklá EU kladla mnohem větší důraz na úroveň demokracie a dodržování lidských práv i práv menšin.¹⁰⁷ Ta byla Tureckem výrazně porušována a to především v souvislosti se separatistickými tendencemi Kurdů na jihovýchodě země. Na summitu v Kodani v roce 1993 EU definovala své podmínky členství a jako svou prioritu stanovila přistoupení zemí SVE. V případě Turecka upřednostnila (jen) dokončení celní unie, které však bylo neustále blokováno z řecké strany.¹⁰⁸

V roce 1990 vyjádřila Kyperská republika zájem o plnohodnotné členství ve Společenství, které se zpočátku bez vyřešení konfliktu zdálo jako nepřijatelné. Pod masivním nátlakem Řecka EU v roce 1995 zahájila přístupové rozhovory i s Kyprem výměnou za změnu řeckého postoje v otázce hlasování ohledně dokončení celní unie s Tureckem. Evropská politická reprezentace si od tohoto kroku, mimo jiné, slibovala urovnání táhnoucího se sporu, což se postupem času ukázalo jako zcela mylné.¹⁰⁹

Konec 90. let se však i nadále nesl ve znamení izolace a marginalizace Turecka ze strany EU a představoval tak do té doby největší krizi ve vzájemných vztazích. Ta byla zapříčiněna událostmi Lucemburského summitu v roce 1997, na kterém EU zahájila přístupové rozhovory s post-komunistickými zeměmi. Turecku, jako jediné zemi usilující o členství, zde nebyl přiznán status kandidátské země. To vyvolalo vlnu pobouření jak mezi obyvatelstvem Turecka, tak i mezi politickou reprezentací, která přerušila diplomatický dialog s Bruselem.¹¹⁰

Výrazný krok vpřed, který vedl k oteplení vzájemných vztahů, představoval Helsinský summit o dva roky později. Zde Evropská rada, nabídla Turecku status kandidátské země, což vyvolalo značný optimismus na turecké straně.¹¹¹ Tato změna postoje EU se vysvětluje jak změnou vlády v Německu, která měla zájem na urovnání

---

¹⁰⁷ ONIS, Ziya. *An Awkward Partnership: Turkey's Relations with the European Union* in Comparative – Historical Perspective. *Journal of European Integration History*, 2001 [online]. s. 105 – 119

¹⁰⁸ Turkey's Quest for EU Membership. *European union center of North Carolina.*, 2008 [online].

¹⁰⁹ BOHDÁLEK, Miroslav. Kypř – předpověditelná krize. *Global politics: Časopis pro politiku a mezinárodní vztahy*, 2002 [online].

¹¹⁰ ONIS, Ziya. *An Awkward Partnership: Turkey's Relations with the European Union* in Comparative – Historical Perspective. *Journal of European Integration History*, 2001 [online]. s. 105 – 119

¹¹¹ Turkey's Quest for EU Membership. *European union center of North Carolina.*, 2008 [online].

krizových vztahů s Tureckem po skončení Lucemburského summitu, tak i uvolněním napětí mezi Tureckem a Řeckem, které bylo způsobeno ničivým zemětřesením v obou zemích a následnou vzájemnou pomocí. Řecko se na Helsinském summitu překvapivě přiklonilo k ideji přiblížení Turecka k členství v EU.¹¹² Důležitou roli sehrál i nátlak administrativy amerického prezidenta Billa Clintona, který varoval před potenciálním rozvojem radikálního islámu v Turecku v případě úplného zmaření tureckých nadějí na budoucí členství v EU.¹¹³

4.2. Na cestě k zahájení přístupových rozhovorů

Po Helsinském summitu došlo k vypracování plánu Přístupového partnerství. K otevření přístupových jednání muselo Turecko, jako každá jiná země, splňovat základní politické požadavky kodaňských kritérií. V souladu s prioritami přístupového partnerství tak Turecko začalo usilovně reformovat své politické nastavení. V roce 2000 turecká vláda schválila „*Turecký národní program pro přijetí acquis*“, který byl svými pozměňovacími návrhy ústavy a harmonizačními zákony zaměřen na transformaci státu v souladu s kodaňskými kritérii politické a hospodářské oblasti. Turecko přijalo 34 dodatků k ústavě i nový občanský zákoník, které vedli k zlepšení dosavadní situace v oblasti lidských práv, svobody projevu a shromažďování, genderové rovnoprávnosti, ochrany dětí i k přijetí přísnějších opatření k prevenci mučení a špatného zacházení. Harmonizační balíčky pak představovaly konkrétní kroky, které směřovaly k synchronizaci tureckého právního řádu s evropským *acquis*.¹¹⁴ Navzdory těmto reformám EU trvala na radikálnějších změnách turecké domácí a zahraniční politiky, kdy stále upozorňovala na neuspokojivou situaci práv menšin (především Kurdů), silnou roli armády i nevyřešený turecko-kyperský spor. Mezi zásadní požadavky spadalo také zrušení trestu smrti. Výše zmíněná témata se dostala do centra debaty také na turecké

---

¹¹² SÖNMEZOĞLU, Faruk a Gülden AYMAN. The roots of conflict and the dynamics of change in Turkish-Greek relations. In: KOLLIAS, Chrēstos G. a Gülay GÜNLÜK-ŞENESEN. *Greece and Turkey in the 21st Century: Conflict Or Cooperation, a Political Economy Perspective*. 2003, s. 40 – 42.

¹¹³ YILDIZ, Uğur Burç. German and French opposition to Turkey's European Union Membership Bid: Reasons and Mechanisms of Exclusion. SERTIF, Demir. *Turkey's Foreign policy and security perspectives in the 21st century: prospects and challenges*. 2016, s. 63.

¹¹⁴ ERALP, Atila. The EU Accession Process and Europeanization in Turkey. *Sweden and the European Union: Experiences and Expectations Turkey*. Stockholm: Sieps, 2006 [online].

domácí scéně, kdy nepříznivé politické klima i nedostatek konsenzu v těchto otázkách ztěžovalo provádění požadovaných reforem a vedlo tak k dezintegraci koaliční vlády. Důležitým milníkem, byť v atmosféře politické krize a chystaných předčasných parlamentních voleb, se stalo schválení třetího reformního balíčku obsahujícího zákaz trestu smrti i rozšíření práv kurdské menšiny, týkajících se používání mateřského jazyka i kulturních zvyklostí. Turecko si od tohoto kroku slibovalo konkrétní harmonogram zahájení přístupových rozhovorů, kterého se však obratem nedočkal. Namísto toho EU zvyšovala svůj tlak a trvala na vyřešení sporu s Kyprem, což dávalo tureckým autoritám pocit používání dvojího standardu v rámci politiky rozšíření. To vyvolávalo pobouření turecké administrativy doprovázené zvyšující se nedůvěrou vůči evropským elitám.¹¹⁵ V předčasných parlamentních volbách poté jasně dominovala Strana spravedlnosti a rozvoje (AKP)¹¹⁶ Recep Tayyipa Erdogana, která se zpočátku zasloužila o zrychlení reformního procesu. Nově přijaté harmonizační balíčky deklarovaly nulovou toleranci mučení, revidovaly turecký trestní zákoník a omezil moc armády v zemi. Turecká vláda se snažila odstranit další právní omezení týkajících se svobody projevu, sdružování, médií a v tomto kontextu umožnila také televizní vysílání v jiném než tureckém jazyce.¹¹⁷

V „*Doporučení Evropské komise týkající se pokroku Turecka na cestě k přistoupení*“ z roku 2004 Komise vyzdvihla přijetí řady (výše zmíněných) ústavních a legislativních změn, nicméně stále apelovala na vyvinutí většího úsilí v oblastech týkajících se svobody slova a vyznání, práv žen, odborů a menšin i v boji proti mučení a špatnému zacházení. V dokumentu bylo potvrzeno, že „*S ohledem na celkový pokrok při provádění reforem, a za předpokladu, že Turecko uvede v platnost zbývající právní předpisy, se Komise domnívá, že Turecko dostatečně splňuje politická kritéria, a doporučuje zahájit přístupová jednání.*“¹¹⁸ Komise navrhla postupovat dle strategie o třech pilířích. První z nich je zaměřen na posílení a podporu reforem. V případě, že by docházelo k závažnému porušování zásad demokracie, základních lidských práv a svobod

---

¹¹⁵ USLU, Nasuh. *Turkish foreign policy in the post-cold war period*, 2004, s. 49 - 51

¹¹⁶ Adalet ve Kalkınma Partisi, největší strana Turecka, od r. 2007 tvoří většinu ve vládě, konzervativní, často kritizována pro svůj náboženský charakter, zakladatelem nynější prezident R.T. Erdogan.

¹¹⁷ ERALP, Atila. *The EU Accession Process and Europeanization in Turkey. Sweden and the European Union: Experiences and Expectations Turkey*. Stockholm: Sieps, 2006 [online].

¹¹⁸ SDĚLENÍ KOMISE RADĚ A EVROPSKÉMU PARLAMENTU: Doporučení Evropské komise týkající se pokroku Turecka na cestě k přistoupení. In: *Eur-Lex: Přístup k právu EU*, 2004 [online].

či principů právního státu, Rada může na základě doporučení Komise jednání přerušit. Celkové podmínky přístupového jednání¹¹⁹ jsou náplní druhého pilíře. Třetí pilíř navrhuje posílení politického a kulturního dialogu, jež povede k vzájemnému sblížení tureckých občanů a obyvatel členských zemí. Závěrem Komise potvrdila důležitost harmonických vztahů s Tureckem a jeho zakotvení v evropských strukturách bez ohledu na výsledek jednání.¹²⁰

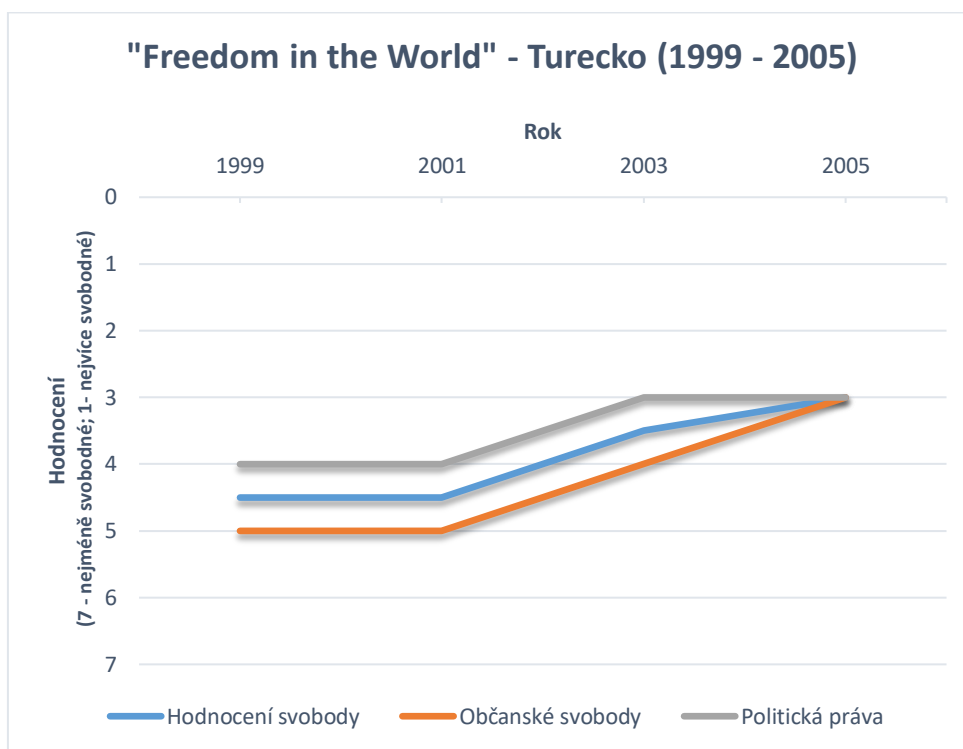
Následující graf zobrazuje vývoj stupně občanských svobod a politických práv v Turecku v období 1999 – 2005, tzn. od okamžiku, kdy EU udělila zemi kandidátský status do doby, kdy došlo k oficiálnímu zahájení přístupových rozhovorů. Data vycházejí z průzkumů neziskové organizace Freedom House, která nashromážděné informace vyhodnocuje v každoročních zprávách *Freedom in the World*. Hodnotící škála se pohybuje v rozmezí od 1 (nejvíce svobodné) do 7 (nejméně svobodné).

---

¹¹⁹ Mezivládní konference, jednomyslné hlasování, kritéria pro uzavření / otevření kapitol stanovená Komisí, schopnost EU přijmout nového člena.

¹²⁰ SDĚLENÍ KOMISE RADĚ A EVROPSKÉMU PARLAMENTU: Doporučení Evropské komise týkající se pokroku Turecka na cestě k přistoupení. *Eur-Lex: Přístup k právu EU*, 2004 [online].

Graf č. 1: „Freedom in the World“ – Turecko (1999 – 2005)

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat Freedom House, Freedom in the World

Z grafu vyplývá, že Turecko zlepšilo své hodnoty ve všech sledovaných oblastech. Tento pozitivní vývoj jasně souvisí s přípravou Turecka na vstup do EU, kdy po přiznání statusu kandidátské země Turecko usilovně začalo podnikat potřebné reformy s cílem přiblížit se unijním požadavkům. Po koaliční krizi se chopila vlády AKP, pro kterou vstup do EU představoval jednu z hlavních priorit. S využitím většiny v parlamentu bylo pro premiéra Erdogana jednodušší prosazovat postupné rozsáhlé reformy, díky kterým Evropská komise ve své zprávě doporučila stanovit datum zahájení přístupového jednání.¹²¹ Problém však nastal s přičleněním 10 nových států, kdy EU po Ankaře požadovala rozšířit své závazky celní unie na všechny tyto země podpisem Dodatkového protokolu k Ankarské dohodě. Turecko protokol podepsalo, nicméně v připojeném prohlášení týkajícího se vzájemných vztahů s Kyprem jeho uznání

¹²¹ Turkey: Country Report 2005 - Freedom in the World. *Freedom House* [online].

odmítlo.¹²² Navzdory neúspěchu v řešení kyperské otázky došlo k zahájení přístupových jednání dne 3. října 2005.¹²³

4.3. Vývoj vzájemných vztahů po roce 2005

Přípravná (analytická) fáze (*screening*) byla završena rok po zahájení přístupových rozhovorů, kdy zprávy o screeningu potvrdily připravenost Turecka vyjednávat o jednotlivých kapitolách *acquis*. První z nich, „Věda a výzkum“ byla úspěšně předběžně uzavřena v červnu 2006. V prosinci téhož roku přišel zásadní zlom, kdy Rada rozhodla o blokaci dalšího vyjednávání z důvodu tureckých omezení vůči Kypru. Otevření osmi kapitol¹²⁴, tematicky zasahujících do celní unie, bylo zmrazeno, u zbývajících nemůže dojít k předběžnému uzavření, dokud Ankara nebude plně respektovat Dodatkový protokol Ankarské dohody.¹²⁵ Informace o postupném otevírání dalších kapitol *acquis* je náplní přílohy č. 1.

Dle dokumentu Evropské komise „*Strategie rozšíření a hlavní výzvy 2007 – 2008*“ došlo od roku 2005 ke zdatnému zpomalení provádění reform. Turecko procházelo ústavní krizí spojenou s volbou nového prezidenta, což také zapříčinilo vyvolání předčasných parlamentních voleb v zemi, které přinesly silný mandát AKP.¹²⁶ V rámci postupného naplňování kodaňských kritérií EU ve svých zprávách opakovaně vyzývala tureckou vládu k reformě volebního systému snížením vysoké hranice 10% pro zastoupení ve Velkém národním shromáždění, která nedává přílišný prostor politické pluralitě stran.¹²⁷ Plnou pozornost EU zaměřila také na ozbrojené útoky Strany kurdských pracujících (PKK)¹²⁸, kvůli kterým došlo k turecké vojenské intervenci v severní části

---

¹²² Turecko striktně odmítlo rozšíření celní unie s Kyprem a to i v reakci na negativní referendum o sjednocení ostrova (Annanův plán, OSN) z řecké strany Kypru. (75% proti), na turecké straně 65% obyvatel pro.

¹²³ GUERIN, Selen Sarisoy. a Yannis A. STIVACHTIS. *On the road to EU membership: the economic transformation of Turkey.*, c2011, s. 56- 59

¹²⁴ Kapitoly o volném pohybu zboží, poskytování služeb, finančních službách, zemědělství a rozvoji venkova, rybářství, dopravě, celní unii a o vnějších vztazích.

¹²⁵ GUERIN, Selen Sarisoy. a Yannis A. STIVACHTIS. *On the road to EU membership: the economic transformation of Turkey.*, c2011, s. 56- 59

¹²⁶ Sdělení komise Evropskému parlamentu a Radě: Strategie rozšíření a hlavní výzvy 2007–2008. *EUR-Lex: Přístup k právu Evropské unie*, 2007 [online].

¹²⁷ Usnesení Evropského parlamentu o zprávě o pokroku Turecka za rok 2009. *Evropský parlament*, 2010 [online].

¹²⁸ EU vede PKK na seznamu teroristických organizací.

Iráku. EU striktně odsoudila jakoukoli formu terorismu, zároveň však apelovala na respektování práva a snahu o zachování mezinárodní / regionální stability. V neposlední řadě volala po rozšíření práv a svobod kurdské menšiny žijící na jihovýchodě země i po přísnějším dohledu nad ozbrojenými složkami. Turecko dosáhlo pokroku při ratifikaci mezinárodních nástrojů v rámci lidských práv. Počet hlášených případů mučení v tomto období klesl. Nicméně negativní trend byl zaznamenán v oblasti svobody projevu, kdy došlo ke zvýšení počtu případů stíhání novinářů.¹²⁹ Tlak mezinárodního společenství byl vyvíjen na pozměnění ustanovení tureckého trestního zákoníku, především pak článku 301 „urážka tureckosti“, na jehož základě došlo ke stíhání tisíců lidí¹³⁰, jimž hrozil až tříletý trest odnětí svobody za „hanění turecké identity“. EU uvítala novelizaci článku, ke které došlo v roce 2008, avšak kritici i samotná EU stále naléhali na jeho úplné zrušení.¹³¹

Ochabnutí reformního procesu bylo patrné i v následujících letech, což mělo znatelný dopad na turecko-unijní vztahy. Ty byly napjaté jak kvůli stále nevyřešenému sporu s Kyprem, porušování lidských práv, tureckému soudnímu systému, tak i kvůli panujícím proti-tureckým náladám v Evropě, které sílily především ve Francii, Rakousku a v Německu.¹³² Tehdejší francouzský prezident Nicolas Sarkozy v roce 2007 blokoval klíčové body přístupového jednání. Zároveň prohlašoval, že Turecko není součástí Evropy, tudíž nemá své místo ani v Unii.¹³³ Jako alternativu plného členství navrhoval Unii pro Středomoří, ve které by Turecko hrálo zásadní roli. Podobná prohlášení však Ankaru pobuřovala. Ohledně přistoupení Turecka byla skeptická i německá kancléřka Angela Merkelová, stejně tak i její strana CDU¹³⁴.¹³⁵

Nastavené klima, délka celého procesu bez vidiny reálného pozitivního výsledku ve formě začlenění do evropské integrace i výroky předních evropských lídrů zapříčinili

---

¹²⁹ Sdělení komise Evropskému parlamentu a Radě: Strategie rozšíření a hlavní výzvy 2007–2008. *EUR-Lex: Přístup k právu Evropské unie*, 2007[online].

¹³⁰ Obvinění se často týkala popírání oficiální tureckého stanoviska masakru v Arménii z r. 1915.

¹³¹ Turecko novelizovalo kontroverzní článek trestního zákoníku. *EurActiv.cz*, 2008 [online].

¹³² Viz. příloha č. 2, ve které je graficky zobrazen negativní postoj evropské veřejnosti v otázce přístupu Turecka do EU.

¹³³ Sarkozy blocks key part of EU entry talks on Turkey. *The New York Times*, 2007 [online].

¹³⁴ Křesťanskodemokratické unie (*Christlich Demokratische Union*)

¹³⁵ Turkey angered by Sarkozy 'Mediterranean Union' idea. *EUobserver*, 2007 [online].

pokles podpory pro vstup do EU také na turecké straně. Ještě před zahájením vyjednávání v roce 2004 podporovalo přičlenění 63% turecké veřejnosti. V roce 2007 došlo k poklesu, kdy výsledky veřejného mínění tentokrát ukázaly, že vstup do EU má podporu pouze 40% obyvatel.¹³⁶

V roce 2009 Turecký ústavní soud zrušil kurdskou politickou stranu „Stranu pro demokratickou společnost“ (DTP), která byla, dle jeho rozsudku, údajně napojena na PKK. Zástupcům této strany byla odepřena další politická činnost na pět let.¹³⁷ Spousta z nich skončila ve vězení. Kritici tvrdí, že vládnoucí strana AKP událostmi reagovala na ztrátu části podpory voličů v místních volbách.¹³⁸ Tento krok vyvolal znepokojení jak na straně EU, tak i na straně lidskoprávních organizací. Jasně ukázal, jak naléhavě nutné je podniknout ústavní změny k zaručení participace na politických procesech. EU situaci odsoudila a upozornila na fakt, že turecké právní předpisy o zákazu politických stran jsou v rozporu s Evropskou úmluvou o lidských právech. Proto žádala o nezbytné změny vedoucí k souladu s evropskými normami.¹³⁹

Od roku 2010 se do popředí silné kritiky dostává tématika svobody tisku, jeho cenzura i rostoucí autocenzura tureckých sdělovacích prostředků včetně internetu¹⁴⁰. Novináři často čelí zastrašování ze strany soudní moci i policie. Sledovaným případem roku 2010 se stalo zadržení uznávaných tureckých novinářů Ahmeta Şika, Nedima Şenera, spolu s dalšími, kteří vyšetřovali kauzu „Ergenekon“¹⁴¹, díky které bylo na 200 lidí souzeno z údajného protirežimního spiknutí s cílem svrhnout tamní vládu.¹⁴² EU ve své zprávě z roku 2010 o pokroku Turecka zdůrazňovala potřebu přijetí nového zákona o sdělovacích prostředcích zajišťujících svobodu tisku i potřebu novelizovat

---

¹³⁶ Survey: Turkish Support for EU Membership on Decline, Opinion Divided on NATO. *Atlantic Council*, 2013 [online].

¹³⁷ Turkey: Kurdish Party Banned. *Human Rights Watch*, 2009 [online].

¹³⁸ Dozens of Turkish Kurds arrested. *BBC News*, 2009 [online].

¹³⁹ Usnesení Evropského parlamentu o zprávě o pokroku Turecka za rok 2009. *Evropský parlament*, 2010 [online].

¹⁴⁰ Na základě článku 5651 zákona o internetu dochází k opakované blokaci webových stránek a sociálních sítí.

¹⁴¹ Kauza Ergenekon je od r. 2007 označení pro soudní vyšetřování údajného spiknutí / vojenského převratu s cílem svrhnout stranu AKP. Od té doby došlo k zatčení předních osobností vojenské, policejní i politické sféry, včetně investigativních novinářů.

¹⁴² Turkey: ten writers and journalists arrested. *Human Rights House Network*, 2011 [online].

stávající právní předpisy. Terčem kritiky se stal především článek 285 trestního zákoníku „porušení důvěrnosti vyšetřování trestného činu“ a článek 288 „pokus o ovlivnění soudní moci“, na jejichž základě docházelo k trestnému stíhání investigativních novinářů informujících o porušování lidských práv v zemi i o dalších tématech týkajících se veřejného zájmu. Dalším zásadním narušením svobody sdělovacích prostředků se stalo přijetí právních předpisů o rozhlasu a televizi, díky kterým může dojít k zastavení vysílání v případě „ohrožení národní bezpečnosti“ bez předešlého soudního příkazu.¹⁴³

Oblast nezávislého a spravedlivého soudnictví bezesporu představuje klíčovou součást fungující demokratické společnosti. Jeho nezávislost byla zpochybněna např. členstvím tureckého ministra spravedlnosti a jeho podtajemníka ve Vysoké radě soudců a státních zástupců.¹⁴⁴ Ani v této sféře tak nedocházelo k výraznému zlepšení. Nejvyšší turecký soud naopak prodloužil délku trvání vyšetřovací vazby na 10 let, což je výrazně v rozporu s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva. V roce 2010 EU uvítala pozitivní výsledky referenda o ústavních změnách, které přinesly omezení pravomoci vojenských soudů i podmínky pro zřízení instituce veřejného ochránce práv. Nad to vybízela turecké autority k podpisu a následné ratifikaci Rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin i dodatkových protokolů k Evropské úmluvě o lidských právech.¹⁴⁵

Svoboda sdružování byla v tomto období narušena násilným potlačováním studentských protestů na tureckých univerzitách. Jako jeden z příkladů můžeme uvést vpád policie do univerzitního kampusu Middle East Technical University (METU) v Ankaře, kde skupiny studentů protestovaly proti vládnoucí straně AKP a premiéru Erdoganovi, který univerzitu navštívil. Protesty se odehrály v reakci na tvrdé zásahy policistů a zatýkání studentů při předešlé demonstraci na univerzitě v Istanbulu.¹⁴⁶

---

¹⁴³ Zpráva z roku 2010 o pokroku Turecka: Usnesení Evropského parlamentu ze dne 9. března 2011 o zprávě o pokroku Turecka za rok 2010. *Evropský parlament*, 2011[online].

¹⁴⁴ Usnesení Evropského parlamentu ze dne 18. dubna 2013 o zprávě o pokroku Turecka za rok 2012. *Evropský parlament* 2013[online].

¹⁴⁵ Zpráva z roku 2010 o pokroku Turecka: Usnesení Evropského parlamentu ze dne 9. března 2011 o zprávě o pokroku Turecka za rok 2010. *Evropský parlament*, 2011[online].

¹⁴⁶ Twenty-one students detained in fresh demo in Turkey. *Daily Sabah*, 2010[online].

Jako znepokojivý se jevil i trend klesajícího poměru pracujících žen v Turecku. V Listině základních práv a svobod EU je zakotveno, že „Rovnost žen a mužů musí být zajištěna ve všech oblastech včetně zaměstnání, práce a odměny za práci.“¹⁴⁷, dle analýz o genderové (ne)rovnosti britského týdeníku *The Economist*¹⁴⁸ se však turecké prostředí vyznačuje jednou z nejvyšších nerovností žen a mužů na pracovním trhu v rámci 28 sledovaných zemí OECD.¹⁴⁹ Z výsledků vyplývá, že účast žen na trhu práce je téměř o polovinu nižší než v případě mužů. Turecké ženy zastávají jen 13% řídicích funkcí. Obdobně nízké procento žen se vyskytuje ve správních radách i v politice.¹⁵⁰ EU proto ve sledovaném období dlouhodobě vyzývala Turecko k přijmutí opatření zajišťujících větší genderovou rovnoprávnost, podporovala vzdělávání a potírání analfabetismu žen i jejich vyšší sociální začlenění. Dále se zasazovala o lepší postavení žen na trhu práce včetně příznivějších pracovních podmínek, a to ať už v soukromé či veřejné sféře. Tam rovněž vybízela turecké autority k zavedení systému kvót žen v politice. Mimo boj proti diskriminaci na základě pohlaví EU vyzývala také k potírání homofobie a diskriminace na základě sexuální orientace.¹⁵¹ Byť je homosexualita z hlediska zákonů legální již od roku 1923, sexuální orientace stále není chráněna tureckou ústavou a tak často dochází k řadě incidentů spojených s obtěžováním, vyhrožováním a násilím, které v krajních případech končí až (sebe)vraždou.¹⁵²

V kontextu výše zmíněných skutečností Komise přijala v roce 2012 nový přístup v politice rozšíření, kdy se prioritou stalo dodržování zásad právního státu s klíčovou rolí kapitol č. 23 (*Soudnictví a základní práva*) a 24 (*Spravedlnost, svoboda a bezpečnost*)¹⁵³. Jak vyplývá ze zpráv Komise, zaznamenalo Turecko následující rok značný pokrok v provádění reform, které se týkaly především oblasti soudnictví a lidských práv. Došlo k zřízení úřadu veřejného ochránce práv i státního orgánu pro lidská práva,

---

¹⁴⁷ CHARTER OF FUNDAMENTAL RIGHTS OF THE EUROPEAN UNION. In: *EUR - Lex: Access to European Union law* [online]. Official Journal of the European Union, 2012

¹⁴⁸ Údaje z let 2015 – 2016.

¹⁴⁹ Výsledky analýz jsou součástí Přílohy č. 3: *Rovnost žen a mužů v rámci OECD (analýza the Economist)*

¹⁵⁰ The best and worst places to be a working woman. *The Economist*, 2017 [online].

¹⁵¹ Zpráva z roku 2010 o pokroku Turecka: Usnesení Evropského parlamentu ze dne 9. března 2011 o zprávě o pokroku Turecka za rok 2010. *Evropský parlament*, 2011 [online].

¹⁵² LGBT murders, rape, suicide now a grim reality in Turkey. *Daily Xtra*, 2016 [online].

¹⁵³ Viz. podkapitola 2.2.2. Právní předpisy EU – Acquis Communautaire

kteří mají posílit ochranu základních práv a svobod. Nicméně symbolem roku 2013 se staly protivládní protesty a jejich násilné potlačení policejními složkami, které se odehrály v letních měsících napříč celým Tureckem.¹⁵⁴

4.3.1. Protivládní protesty v parku Gezi

Pravděpodobně největší vlnu protestů novodobých tureckých dějin zapříčinil vládní kontroverzní plán pro obnovu centra města podporovaný premiérem Erdoganem, v jehož rámci mělo dojít k výstavbě nákupního střediska v prostorách parku Gezi, jediné zelené plochy u hlavního náměstí Taksim v srdci Istanbulu. Skupina aktivistů se v parku shromáždila po přijetí prvních buldozerů na konci května 2013. Zástupce strany BDP využil své poslanecké imunity k zablokování buldozerů s odvoláním na chybějící zákonné povolení ke kácení stromů. Ještě ten den policie zasáhla proti demonstrujícím slzným plynem. V rámci další operace turecká policie pálila stany demonstrantů a s použitím slzného plynu, pepřového spreje i vodních děl se snažila pobouřené davy rozehnat. Výroky premiéra Erdogana¹⁵⁵ i tvrdé zásahy policistů podněcovaly hněv obyvatel již v celé zemi. Díky pobídkám na sociálních sítích se na druhý den ve večerních hodinách nacházelo u taksimského náměstí více než 10 000 protestujících. Policie stejnými praktikami rozptýlila davy, včetně novinářů, kolem parku vystavila bariéry a cestu k Taksimu uzavřela.¹⁵⁶ Nekompromisní postoj tureckého premiéra i tvrdé zásahy policie zapříčinily fakt, že se z původně ekologického lokálního protestu stala masivní protivládní demonstrace, která se rychle rozšířila po celé zemi.¹⁵⁷ Stovky tisíc lidí ve více než 40 tureckých městech vyrazily začátkem června do ulic, aby vyjádřily svou nespokojenost s rostoucími autoritářskými praktikami svého premiéra.¹⁵⁸ Ten zásahy policie omlouval a naopak slíbil přijmout tvrdší opatření proti protestujícím. Rovněž upozornil, že obdobná masivní shromáždění již v budoucnu na tureckém území nebudou

---

¹⁵⁴ Zpráva o pokroku Turecka za rok 2013: Usnesení Evropského parlamentu ze dne 12. března 2014 o zprávě o pokroku Turecka za rok 2013. *Evropský parlament*, 2014 [online].

¹⁵⁵ Např. výrok Erdogana z 29. května 2013: „Navzdory tomu co dělají... My jsme se rozhodli a uděláme to.“

¹⁵⁶ Timeline of Gezi Park protests. *Hürriyet Daily News*, 2013 [online].

¹⁵⁷ A year after the protests, Gezi Park nurtures the seeds of a new Turkey. *The Guardian: The World News*, 2014 [online].

¹⁵⁸ Timeline of Gezi Park protests. *Hürriyet Daily News*, 2013 [online].

tolerována. Většinu demonstrantů označil za spiklence proti své straně, jejichž záměrem bylo poškodit obraz turecké politiky a zastavit ekonomický vzestup země.¹⁵⁹

Během dvou týdnů násilných demonstrací zemřelo 8 lidí, více než 8000 bylo zraněno, 104 z nich skončilo s trvalým vážným zraněním hlavy, 11 lidí přišlo kvůli plastickým nábojům policie o oko.¹⁶⁰ Policie odhaduje, že se demonstrací zúčastnilo okolo 3,5 milionů lidí v 79 (z 81) tureckých provinciích. Novináři, doktoři, právníci i další, kteří dokumentovali dění nebo podporovali jejich účastníky, byli zatčeni a stali se terčem vyhrožování i fyzického násilí. Řada lidí byla díky své aktivitě na sociálních sítích stíhána¹⁶¹, přičemž úřady usilovaly o omezení přístupu k informacím blokací stránek souvisejících s vyostřenou situací.¹⁶² Hlavní mainstreamová média, zahrnující např. CNN Turk, v době největšího vyhrocení konfliktu vysílala dokumenty o tučňácích¹⁶³, kteří se poté stali symbolem letních událostí.¹⁶⁴ Lidskoprávní organizace Human Rights Watch informovala o tom, že i rok po demonstracích turecké úřady stíhaly¹⁶⁵ více než 5 600 osob z důvodu účasti na neoprávněných protestech, vzdorování policii, poškozování veřejného majetku či teroristického trestného činu.¹⁶⁶ Na druhou stranu pouze 7 policistů čelilo obvinění za neúměrné použití síly. Amnesty International vyzývala tureckou vládu k nestrannému a spravedlivému vyšetřování předvoláním odpovědných státních úředníků a policistů před soud. Zároveň apelovala na zastavení stíhání lidí využívajících svých základních práv týkajících se svobody projevu a shromažďování. Rovněž odsuzovala „*Dodatečný článek 11*“ zákona č. 3359, který byl

---

¹⁵⁹ Turkish PM vows tougher action against Gezi Park protestors. : *Hürriyet Daily News*, 2013 [online].

¹⁶⁰ A year after the protests, Gezi Park nurtures the seeds of a new Turkey. *The Guardian: The World News*, 2014 [online].

¹⁶¹ Viz. např. zpráva o zatčení více než 25 lidí kvůli zveřejnění fotografií a videí z demonstrací na sociálních sítích: Turkey Is Now Arresting Dozens for Using Twitter. *The Atlantic*, 2013. Dostupné z: <https://www.theatlantic.com/international/archive/2013/06/turkey-twitter-arrests/314556/>

¹⁶² AMNESTY INTERNATIONAL. *ADDING INJUSTICE TO INJURY: ONE YEAR ON FROM THE GEZI PARK PROTESTS IN TURKEY*, 2014 [online].

¹⁶³ Viz. příloha č. 4

¹⁶⁴ Why Turkey's mainstream media chose to show penguins rather than protests. *The Guardian*, 2013[online].

¹⁶⁵ Stíhání probíhalo na základě článků zákona o „schůzkách a demonstracích“ (z angl.. Law on Meetings and Demonstrations“, konkrétně: článek 28/1 „účast na protiprávní demonstraci“; článek 32/1 „neschopnost rozejít se z protiprávní demonstrace“; článek 34/1 „provokace jiných k účasti na protiprávní demonstraci“

¹⁶⁶ Dispatches: One Year After Turkey's Gezi Protests, Activists on Trial. : *Human Rights Watch*, 2014 [online].

využíván ke kriminalizaci poskytování zdravotní péče¹⁶⁷ během protivládních protestů, a požadovala jeho zrušení.¹⁶⁸

EU odsoudila násilnosti demonstrací i neúměrné použití síly ze strany policistů. Zároveň označila události za výraz legitimní touhy rozmanité turecké společnosti po pevnější demokracii, kterou mohou zaručit jen další zásadní demokratické reformy a posílený dialog s občanskou společností. EU kritizovala cenzuru tureckých sdělovacích prostředků včetně propouštění a zastrašování novinářů, kteří se ve svých článcích stavěli proti vládní straně a její reakci na probíhající demonstrace. Spolu s Organizací pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE) upozornila, že změny zákona o internetu, umožňující větší kontrolu připojení a jeho monitorování, výrazně zasahují do svobody projevu a vzdálily tak Turecko od splnění kodaňských kritérií.¹⁶⁹

4.3.2. Prezidentské volby 2014

I přes výše zmíněné protesty proti vládní straně a jejímu předsedovi, si turecká společnost v prvních přímých prezidentských volbách v srpnu 2014 zvolila 52% hlasy¹⁷⁰ Erdogana za svého nového prezidenta. Díky zisku nadpoloviční většiny hlasů nebylo nutné pořádat kolo druhé, a tak Erdogan, který od roku 2003 zastával funkci premiéra, nastoupil do úřadu prezidenta země.¹⁷¹

Relativně nízká volební účast (74,12%) byla vysvětlována termínem pořádání voleb, kdy mnoho Turků trávilo svůj čas na dovolené. Stejně tak zřejmě nehlasovala ani spousta sezónních pracovníků. Rovněž nešťastná se jevila volba společného kandidáta opozičních stran (Republikánské lidové strany CHP a Strany národní akce MHP), která

---

¹⁶⁷ Založené provizorní kliniky v několika městech kvůli poskytnutí pomoci zraněným demonstrantům byly označeny za nezákonné; ve zprávě AI např. informuje o dvou doktorech, kteří byli trestně stíháni za poskytnutí lékařské péče osobám, jež spáchaly trestný čin (protest v nezákonné demonstraci), více ve zprávě AMNESTY INTERNATIONAL. *ADDING INJUSTICE TO INJURY: ONE YEAR ON FROM THE GEZI PARK PROTESTS IN TURKEY*, 2014

¹⁶⁸ AMNESTY INTERNATIONAL. *ADDING INJUSTICE TO INJURY: ONE YEAR ON FROM THE GEZI PARK PROTESTS IN TURKEY*, 2014 [online].

¹⁶⁹ Zpráva o pokroku Turecka za rok 2013: Usnesení Evropského parlamentu ze dne 12. března 2014 o zprávě o pokroku Turecka za rok 2013. *Evropský parlament*, 2014[online].

¹⁷⁰ R. T. Erdoğan 51,79% hlasů, E. İhsanoğlu 38,44%, kurdský kandidát Selahattin Demirtaş 9,78%; volební účast 74,12% (nižší než v předešlých letech při volbách do parlamentu)

¹⁷¹ Recep Tayyip Erdoğan wins Turkish presidential election. *BBC News*, 2014 [online].

příznivce jednotlivých stran mohla k samotné volbě odradit. Mezi další vysvětlení patřila i přítomná frustrace lidí z předvolebních průzkumů, které poukazovaly na jasné vítězství Erdogana (cca 56% – 58% hlasů). Velice diskutovaným tématem se stalo využívání vládních zdrojů a prostředků premiérem, včetně státem vlastněné rozhlasové a televizní společnosti TRT, v předvolební kampani oproti špatně financovaným kampaním opozičních kandidátů. Po-volební průzkumy nicméně ukázaly, že i v případě druhého kola by se Erdogan nad Ihsanogluem¹⁷² stal jasným vítězem, jelikož by pravděpodobně obdržel většinu hlasů kurdských voličů, kteří jej stále viděli jako jedinou šanci k řešení dlouholetého sporu.¹⁷³ Erdogan v období vykonávání své funkce investoval do mírového úsilí významný politický kapitál, díky kterému došlo k posílení kulturních i jazykových práv Kurdů. Jen dva měsíce před volbami odeslala vláda do parlamentu návrh zákona stanovující právní rámec pro pokračování mírového procesu s PKK.¹⁷⁴ Nad tím, do jaké míry ovlivnily přípravy prvních přímých prezidentských voleb znovu-navázání mírových rozhovorů s Kurdy tak můžeme jen spekulovat.

4.3.3. Mírové rozhovory s kurdskou komunitou

EU ocenila snahu vlády nalézt řešení kurdské otázky (a omezit tak řadu teroristických útoků) prostřednictvím obnoveného dialogu s PKK. Po tom, co došlo k povolení vzdělávání v kurdštině na soukromých školách, EU vybízela tureckou vládu k povolení výuky jazyka také na školách státních i k dalším reformám rozšiřujících sociální, kulturní i ekonomická práva kurdské menšiny.¹⁷⁵ AKP však požadavky týkající se používání kurdštiny ve veřejném sektoru včetně státních škol jednoznačně zavrhl.¹⁷⁶

---

¹⁷² Ekmeleddin Ihsanoglu, společný kandidát na prezidenta dvou největších opozičních stran CHP a MHP, konzervativní akademik, bývalý generální tajemník Organizace islámské spolupráce, do doby své nominace nepříliš aktivní v politické sféře. Viz.: Ekmeleddin Ihsanoglu: Turkey's Opposition Candidate. *Worldpress.org*, 2014 [online]. Dostupné z: <http://www.worldpress.org/Europe/4016.cfm>

¹⁷³ The 2014 presidential elections in Turkey: a post-election analysis. *OpenDemocracy: free thinking for the World*, 2014 [online].

¹⁷⁴ Turkey submits bill to boost Kurdish peace process. *Reuters: MIDDLE EAST & NORTH AFRICA*, 2014 [online].

¹⁷⁵ Zpráva o pokroku Turecka za rok 2013: Usnesení Evropského parlamentu ze dne 12. března 2014 o zprávě o pokroku Turecka za rok 2013. *Evropský parlament*, 2014 [online].

¹⁷⁶ Turkey's PKK Talks. *Foreign Policy*, 2013 [online].

Během táhnoucího se konfliktu zahynulo od 80. let zhruba 40 000 lidí, převážně Kurdů, volajících po větších právech a autonomii v rámci tureckých hranic. Naději na usmíření přinesla jednání turecké vlády s vězněným lídrem strany PKK, Abdullahem Ocalanem, z let 2009 – 2011 v Oslu a Imralí, která však skončila dalším krveprolitím ještě před uzavřením jakékoliv mírové dohody. Namísto vyjednávání vedoucího k vyřešení sporu se AKP více soustředila na potlačení politických aktivit Kurdů, kdy tisíce aktivistů z pro-kurdské Strany míru a demokracie (BDP) skončily ve vězení. Po ukončení jednání ze strany AKP došlo k vyostření bojů, jež v tomto období dosáhly nejhorší úrovně od 90. let.¹⁷⁷

Ani mírové rozhovory navázané v roce 2013 ve finále nepřinesly žádné hmatatelné výsledky krom krátkodobého klidu zbraní. V rámci mírového procesu souhlasily obě strany se stažením ozbrojených sil PKK z tureckého území výměnou za politické reformy. Navzdory vyhlášenému příměří však Turecko nasazovalo stovky vojáků a stavělo nové vojenské základny na jihovýchodě země, což spolu s eskalujícími boji Kurdů na severu Sýrie zapříčinilo navrácení ozbrojenců PKK na tureckou půdu.¹⁷⁸ Napětí v souvislosti s válkou v Sýrii vzrostlo, když radikálové tzv. Islámského státu (IS) obklíčili město Kobani v autonomní kurdské oblasti Rojava na severu Sýrie. Neochota turecké vlády jakkoliv pomoci špatně ozbrojeným Kurdům v boji proti IS vyvolala v létě 2014 rozsáhlé celostátní protesty v Turecku, které si vyžádaly desítky mrtvých.¹⁷⁹ Během protestů byly zasaženy také vojenské turecké základny, na což turecká vláda (poprvé od zahájení jednání) reagovala bombardováním pozic PKK v jihovýchodním Turecku.¹⁸⁰

V roce 2015 se situace začala vyhrcovat v souvislosti s blížícími se volbami do parlamentu, ve kterých poprvé¹⁸¹ kandidovala kurdská Lidově demokratická strana

---

¹⁷⁷ Turkey's PKK Talks. *Foreign Policy*, 2013 [online].

¹⁷⁸ Armed PKK militants back in Turkey, senior outlawed group leader say. *Hürriyet Daily News*, 2014 [online].

¹⁷⁹ Turkey-PKK peace process 'at turning point'. *BBC News*, 2014 [online].

¹⁸⁰ Turkish fighter jets bomb PKK positions for first time since start of peace bid. *Hürriyet Daily News*, 2014 [online].

¹⁸¹ Do té doby zástupci HDP kandidovali ve volbách jako nezávislí a to kvůli zmíněné 10% hranici pro vstup do parlamentu.

(HDP).¹⁸² V předvolebním období se její kanceláře staly terčem stovek útoků. V červnu 2015 v největším městě jihovýchodního Turecka, Diyarbakiru, během předvolebního mítinku HDP došlo k dvěma výbuchům, které si na místě vyžádaly 2 oběti a zranily více než 100 lidí.¹⁸³ K úplné paralyzaci mírového procesu došlo v souvislosti s teroristickým útokem na kulturní centrum ve městě Suruç pod správou HDP, které se stalo útočištěm novinářů, studentů a dobrovolníků pomáhajícím uprchlíkům z Kobani. Útok, jež vláda připisala na vrub IS, nepřežilo 32 lidí a rozpoutal sérii řady dalších incidentů.¹⁸⁴ Příslušníci PKK obvinili z odpovědnosti za útok turecké úřady a následně zabili dva turecké policisty.¹⁸⁵ Poté došlo jak k tureckému opakovanému bombardování táborů PKK v Iráku¹⁸⁶, k zabití dalších 15 tureckých policistů při bombovém útoku¹⁸⁷, tak i k rabování a ničení základen kurdské strany HDP v souvislosti s blížícími se novými volbami.¹⁸⁸ Dle HRW byli její zástupci od července často vyšetřováni, zadržováni a obviněni z terorismu, a to i v případech nenásilného politického sdružování či protestů.¹⁸⁹ Největší teroristický útok v centru Ankary z října 2015, kdy PKK byla na seznamu podezřelých, tak podtrhl silnou panující nestabilitu a chaos v zemi.¹⁹⁰ V kurdsém městě Cizre byl poté dobu 78 dní nařízen zákaz vycházení, který tak uvěznil na 100 000 lidí ve svých domovech. Během turecké operace proti PKK, dle BBC, turecké bezpečnostní síly zabily ve městě až 160 civilistů.¹⁹¹

4.3.4. Svoboda tureckých masmédií v kontextu parlamentních voleb 2015

V červnu 2015 byly v Turecku pořádány parlamentní volby, jejichž důležitost podtrhovala aktivní a vysoká účast voličů (84%). Na výběr byla široká škála politických

---

¹⁸² Blíže k parlamentním volbám kapitola 4.3.4. Svoboda tureckých masmédií v kontextu parlamentních voleb 2015

¹⁸³ Two dead, 100 hurt in blasts at Kurdish rally in Turkey. *Reuters: MIDDLE EAST & NORTH AFRICA*, 2015 [online].

¹⁸⁴ At least 32 dead in suspected ISIL suicide bombing in Turkey's border with Syria. *Hürriyet Daily News*, 2015[online].

¹⁸⁵ Kurdish militants claim 'revenge' killing of two Turkish policemen. *The Telegraph*, 2015 [online].

¹⁸⁶ Kurdish civilians under fire as Turkey bombs PKK in Iraq. *Reuters: MIDDLE EAST & NORTH AFRICA*, 2015 [online].

¹⁸⁷ Bombs kill 15 Turkish police officers as jets strike PKK in Iraq. *Reuters: MIDDLE EAST & NORTH AFRICA*, 2015[online].

¹⁸⁸ Turkey's pro-Kurdish HDP party offices attacked in Ankara. *BBC News*, 2015 [online].

¹⁸⁹ Turkey: Events of 2015. *Human Rights Watch*, 2016 [online].

¹⁹⁰ Ankara bombing: Who is behind Turkey's deadliest attack? *BBC News*, 2015 [online].

¹⁹¹ Inside Cizre: Where Turkish forces stand accused of Kurdish killings. *BBC News*, 2016 [online].

stran¹⁹², avšak již zmíněný uzákoněný proporční volební systém s 10 procentním volebním prahem ve finále bránil jakékoliv větší politické pluralitě. Dle mezinárodní Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE), byly červnové volby organizovány profesionálně, s důrazem na respektování základních práv a svobod. Nicméně i přesto upozornila na jisté excesy. Prezident Erdogan v rámci řady veřejných vystoupení podporoval vládnoucí AKP a naopak kritizoval opozici, přestože by měl, dle Ústavy, vystupovat jako neutrální hráč. K Ústavnímu soudu i k Nejvyšší volební radě (SBE) bylo podáno 13 stížností k zastavení obdobných aktivit prezidenta, jelikož byly v rozporu jak s pravidly volebních kampaní, s paragrafem 5.4 Kodaňského dokumentu OBSE z roku 1990, tak i s Kodexem správné praxe ve volebních záležitostech, vydané Benátskou komisí při Radě Evropy z roku 2002. Všechny stížnosti byly zamítnuty, či se jim do volebního dne nevěnovala pozornost.¹⁹³

Svoboda sdružování, shromažďování a projevu, stejně jako právo volit a být zvolen, jsou v Turecku do jisté míry omezovány samotnou Ústavou¹⁹⁴ a obecnými právními předpisy. Svoboda projevu je podkopávána opatřeními v trestním zákoníku, protiteroristickém a internetovém zákonu. Zejména ostrá kritika, pomluva či urážka hlavy státu je považována za protizákonnou¹⁹⁵, což značně limituje svobodu slova i volební kampaně. Trestní zákoník kriminalizuje hanobení a „urážku tureckého národa“¹⁹⁶, protiteroristický zákon legitimizuje stíhání novinářů, kteří vyšetřují případy týkající se teroristických organizací. Právě protiteroristický zákon z roku 1991 má velmi extenzivní použití a představuje tak nejčastější právní podklad k zatýkání žurnalistů. Tyto restrikce ve výsledku brání veřejné debatě a kritickému zpravodajství.¹⁹⁷ Byť tento zákon prošel

---

¹⁹² 20 politických stran, 165 nezávislých kandidátů

¹⁹³ REPUBLIC OF TURKEY Parliamentary Elections 7 June 2015: OSCE/ODIHR Limited Election Observation Mission Final Report. *Office for Democratic Institutions and Human Rights*, 2015 [online].

¹⁹⁴ Ústava připouští určitá omezení za účelem ochrany „základních charakteristik republiky a státní celistvosti s ohledem na území a vlastní národ“.

¹⁹⁵ Článek č. 299 trestního zákoníku „urážka prezidenta republiky“

¹⁹⁶ Článek č. 301 trestního zákoníku „ponižování tureckého národa, Turecké republiky, státních orgánů a institucí“ je často využíván k stíhání novinářů, kteří polemizují o rozdělení Kypru, kritizují bezpečnostní složky či označují události v Arménii z roku 1915 za genocidu.

¹⁹⁷ Silencing Turkey's Media: The Government's Deepening Assault on Critical Journalism. *Human Rights Watch* 2016 [online].

v roce 2006, 2010 a 2012 jistými úpravami¹⁹⁸, i nadále je terčem ostré kritiky a to především kvůli vágní definici teroristického činu, omezení práva na řádný a spravedlivý proces i omezení svobody projevu především v otázkách kurdské menšiny.¹⁹⁹

Celou volební kampaň provázal vysoký počet útoků na zastupující úředníky jednotlivých stran i novináře kritizující AKP. Novináři byli vystaveni žalobám, tlaku a zastrašování, což nakonec vedlo k rozsáhlé autocenzuře. Výsledky monitoringu médií ze strany OBSE ukázaly, že tři z pěti hlavních televizních stanic upřednostňovaly a zaujatě vyobrazovaly vládnoucí stranu.²⁰⁰ Ta také na těchto stanicích zakoupila většinu placené politické reklamy (51%).²⁰¹ Rada pro televizní a rozhlasové vysílání (RTSC) je zodpovědná za dohlížení a regulaci vysílání, avšak ohledně její nezávislosti se vedly jisté spekulace.²⁰² Mimo jiné, sdělovací prostředky spadají do vlastnictví nízkého počtu společností, což omezuje pluralitu médií. Navíc tyto společnosti často spoléhají na vládní zakázky, což také představuje překážku pro kritiku vládnoucí strany.²⁰³ Význam online médií a sociálních sítí neustále vzrůstá, avšak po schválení již zmíněné normy zákona č. 5651 (Internetový zákon) v únoru 2014 má vláda mnohem větší kontrolu i nad internetem, kdy dle této normy může telekomunikační úřad zablokovat stránky bez předchozího soudního souhlasu.^{204 205}

Výsledky voleb ukončily mocenský monopol strany AKP v zemi, která po 13 letech, ziskem 40,9% hlasů, ztratila svou absolutní většinu. Největším vítězem se stala bezpochyby pro-kurdská strana HDP, jež s 13% hlasů překročila požadovanou

---

¹⁹⁸ např. zrušení článku 6 odst. 5, který umožňoval státním zástupcům a soudům pozastavit činnost redakcí až na 30 dní z důvodu podezření z „šíření teroristické propagandy“

¹⁹⁹ Concluding observations on the initial report of Turkey adopted by the Committee at its 106th session, 15 October to 2 November. *The Human Rights Committee*, 2012[online].

²⁰⁰ např. AKP bylo na TRT1 (veřejná vysílací stanice) poskytnuto 46% vysílacího času

²⁰¹ např. na TRT1 91% politických reklam propagovalo AKP

²⁰² RTSC se skládá z 9 členů volených parlamentem, 5 členů nominováno AKP, 2 nominováni CHP, 1 HDP, 1 MHP

²⁰³ REPUBLIC OF TURKEY Parliamentary Elections 7 June 2015: OSCE/ODIHR Limited Election Observation Mission Final Report. *Office for Democratic Institutions and Human Rights*, 2015 [online].

²⁰⁴ např. zablokování Twitteru, Youtubu, Facebooku a dalších webových stránek v dubnu 2015 v souvislosti s fotografiemi prokurátora zajatého levicovými extremisty, viz.: Turkey blocks access to social media and YouTube over hostage photos. *The Telegraph*, 2015 [online]. Dostupné z: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/turkey/11518004/Turkey-blocks-access-to-Facebook-Twitter-and-YouTube.html>

²⁰⁵ Turkey: Freedom of the Net 2015. *Freedom House*, 2016 [online].

hranici, a která tak poprvé v historii vstoupila do parlamentu.²⁰⁶ Nicméně během uzákoněných 45 dní se premiéru, Ahmetu Davutogluovi, nepodařilo sestavit koaliční vládu. Proto byly vyhlášeny volby nové.²⁰⁷

Dle Listiny základních práv a svobod EU²⁰⁸ by každý občan měl mít právo na přístup k informacím, které jsou zvláště v předvolebním období stěžejní k učinění správného rozhodnutí. Případů ohledně stíhání novinářů v Turecku před listopadovými volbami však přibývalo. V žebříčku „World Press Freedom Index 2015“, vypracovaném nevládní organizací Reportéři bez hranic, se Turecko umístilo na 149 místě ze 180 vedle takových států, jako např. Irák, Libye či Bangladéš.²⁰⁹ O alarmujícím zhoršení svobody sdělovacích prostředků obdobně informovala organizace Freedom House, která označila turecká média za nesvobodná. Ve zprávě hodnotící události roku 2015 kritizovala agresivní využívání legislativy o trestné činnosti týkající se hanobení, trestního zákoníku a proti teroristického zákona, na jejichž základě byly desítky novinářů obviněny za urážku hlavy státu²¹⁰, vzrůstala cenzura a napadnuté redakce čelily obvinění z šíření teroristické propagandy²¹¹. 3 novináři byli kvůli své práci zavražděni²¹², 14 skončilo ve vězení, řada z nich byla ze své práce propuštěna, fyzicky napadána²¹³ a stíhána.²¹⁴ Je znepokojující,

---

²⁰⁶ Kurdish party thwarts Erdogan's ambitions with Turkish election advance. *Reuters: World News*, 2015 [online].

²⁰⁷ Turkey faces autumn election after coalition talks fail. *Reuters: MIDDLE EAST & NORTH AFRICA*, 2015 [online].

²⁰⁸ Článek 11 – Svoboda projevu a informací

²⁰⁹ World Press Freedom Index 2015. *Reporters Without Borders: For freedom of information*, 2015 [online].

²¹⁰ Např. V říjnu byl odsouzen na 11 měsíců novinář listu Sözcü za urážku prezidenta Erdogana. Za urážku hlavy státu byl zatčen i šéfredaktor deníku Zaman, Bülent Keneş. Viz.: Turkish police arrest newspaper editor for 'insulting president Recep Tayyip Erdogan' on Twitter. *The Telegraph*, 2015 [online].

Dostupné z: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/turkey/11923603/Turkish-police-arrest-newspaper-editor-for-insulting-president-Recep-Tayyip-Erdogan-on-Twitter.html>

²¹¹ Opakované napadání sídla deníku Hürriyet příznivci AKP, kteří pokřikovali provládní slogany a obviňovali novináře ze sympatizování s PKK. Viz. News timeline: Attacks on Hürriyet and the aftermath. *Hürriyet Daily News 2015* [online]. Dostupné z: <http://www.hurriyetdailynews.com/news-timeline-attacks-on-hurriyet-and-the-aftermath.aspx?pageID=238&nID=88662&NewsCatID=339>

²¹² Viz. 72 Journalists Killed in 2015/Motive Confirmed. *Committee to Protect Journalists*, 2015 [online]. Dostupné z: <https://cpj.org/killed/2015/>

²¹³ Např. napadnutí sloupkaře A. Hakana kvůli kritice AKP. Viz.: Hürriyet columnist Ahmet Hakan injured in 'organized assault'. *Hürriyet Daily News* [online], 2015 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.hurriyetdailynews.com/hurriyet-columnist-ahmet-hakan-injured-in-organized-assault.aspx?pageID=238&nID=89212&NewsCatID=509>

²¹⁴ Turkey: Freedom of the Press 2016. *Freedom House*, 2016 [online].

že tyto kampaně byly údajně řízeny příznivci samotného prezidenta i členy AKP²¹⁵. Terčem těchto aktivit se často stávala nejvlivnější korporace, zaštiťující přední mainstreamová media, The Dogan Media Group²¹⁶.

Na konci srpna byli během natáčení demonstrací v provincii Diyarbakir na jihovýchodě Turecka zadrženi také dva zahraniční reportéři zpravodajského kanálu Vice News. Turecké úřady obvinily tyto dva britské reportéry a jejich tlumočnicka z teroristické činnosti ve prospěch Islámského státu. Později byli deportováni do své země.²¹⁷ Za propuštění Britů orodovala i lidskoprávní organizace Amnesty International, která tento krok tureckých autorit označila za snahu potlačit informovanost o (pro ně) nepříjemných událostech.²¹⁸ Cenzura zasáhla i satelitní platformu Digiturk, kdy bylo odstraněno 7 kanálů, které údajně představovaly ideologickou spojnici s islámským klerikem, učencem, myslitelem žijícím v exilu, a především, Erdoganovým veřejným nepřítelem, Fethullahem Gülenem²¹⁹. Stejná cenzura byla uvalena i na další dvě TV platformy, Kablo TV a Teledünya.²²⁰

Následující graf vyobrazuje vývoj svobody tureckých sdělovacích prostředků dle dat zveřejněných v každoročních zprávách Freedom of the Press organizace Freedom House. Z grafu je patrné, že dochází k zásadnímu omezování svobody sdělovacích prostředků v zemi. Můžeme zaznamenat klesající trend s alarmujícími hodnotami především v posledních sledovaných letech, kdy na škále od 1 (nejvíce svobodné) do 100 (nejméně svobodné) Turecko přesahuje hodnotu 70.

---

²¹⁵ Např. člen AKP, Abdurrahim Boynukalin při útoku na redakci Hürriyet vyhrožoval novinářům. Viz.: AKP MP who threatens journalists enjoys impunity. *Hürriyet Daily News* [online]. 2015 Dostupné z: <http://www.hurriyetdailynews.com/Default.aspx?pageID=428&VideoID=762>

²¹⁶ Pod The Dogan Media Group spadá např. CNN Turk, TNT Turkey, z novinových plátek Hürriyet, Posta, Fanatik, atd.

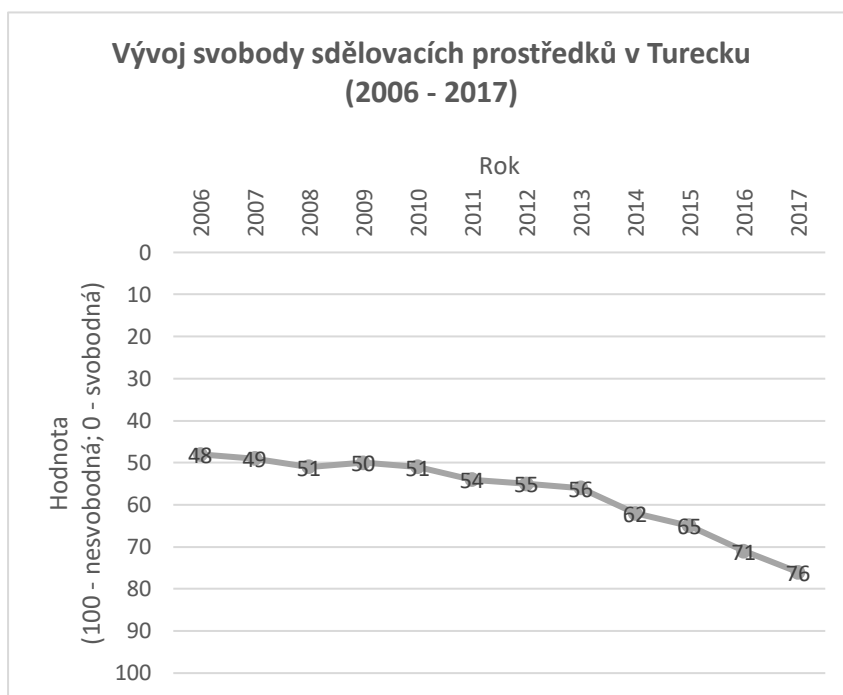
²¹⁷ Arrested Vice News journalists to be deported from Turkey. *The Guardian*, 2015 [online].

²¹⁸ Amnesty International response to detention of VICE News journalists in Turkey. *Amnesty International* 2015 [online].

²¹⁹ Gülenovy stoupenci, podle domněnek, stáli za korupční aférou z prosince 2013, následně byli obviněni z přípravy státního převratu

²²⁰ Turkey: Freedom of the Press 2016. *Freedom House*, 2016 [online].

Graf č. 2: Vývoj svobody sdělovacích prostředků v Turecku (2006 – 2017)

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat Freedom of the Press, Freedom House (2006 – 2017)

Nepříznivou atmosféru volebního období podtrhovala zhoršená bezpečnostní situace, útoky na zástupce jednotlivých stran (především HDP) a největší teroristický útok v dějinách moderní Turecké republiky z 10. října 2015²²¹, který ochromil politickou kampaň. Turecko šlo k volbám za silné politické polarizace doprovázené nespočtem otazníků a skandálů. Nicméně výsledky kritických voleb opětovně zaručily vládní většinu AKP ziskem 49,4% hlasů^{222, 223}.

EU vyjádřila své znepokojení s vývojem Turecka, výrazným zpomalením tempa reformů a s jeho vzdalováním se od splnění kodaňských kritérií. Evropský parlament vyjádřil politování nad poklesem úrovně dodržování principů demokracie a právního státu s důrazem na alarmující zhoršení situace v oblasti svobody tisku a sdělovacích

²²¹ Výbuchy v centru Ankary 10. 10. 2015, viz. Ankara explosions leave almost 100 dead - officials. *BBC News* [online]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-europe-34495161>

²²² Výsledky voleb 11/2015: AKP 49,50%; CHP 25,32%; MHP 11,90%; HDP 10,76%; volební účast: 85,23%

²²³ REPUBLIC OF TURKEY, EARLY PARLIAMENTARY ELECTIONS 1 November 2015: OSCE/ODIHR Limited Election Observation Mission Final Report. *Office for Democratic Institutions and Human Rights*, 2015 [online].

prostředků. Proto (či přesto?) EP naléhal na Komisi, aby „přehodnotila způsob, jakým byla jednání dosud vedena, a zvážila, jak by bylo možné vztahy mezi EU a Tureckem a jejich vzájemnou spolupráci zlepšit a zintenzivnit“.²²⁴ EU je pro Turecko důležitým strategickým partnerem, jehož význam se o to více zvýšil v souvislosti s válkou v Sýrii a následnou uprchlickou krizí, díky které došlo k oživení politického turecko-unijního dialogu.²²⁵ EP však zároveň kritizoval odložení zprávy Komise o pokroku Turecka za rok 2015, která byla zveřejněná až po listopadových volbách. Tah Komise, který vzbudil negativní dojem, byl spojován s navázáním spolupráce s tureckou vládou v rámci uprchlické krize.²²⁶

4.4. Migrační krize a její vliv na turecko-unijní vztahy

Od vypuknutí války v Sýrii začal tlak na evropské hranice značně posilovat, přičemž trasa z Turecka přes východní Středomoří na řecké ostrovy, Kypr či do Bulharska patřila mezi ty nejzatíženější vůbec. Dle statistických údajů agentury Frontex mezi roky 2011 – 2014 ilegálně překročilo hranice EU 604 385 migrantů.²²⁷ Jen v roce 2015 se číslo vyšplhalo na více než jeden milion²²⁸, přičemž valná většina přechodů byla zaznamenána na hranici s Řeckem.²²⁹ Evropská komise již v květnu 2015 reagovala na vyhrocující se situaci vypracováním zásadního dokumentu, tzv. Evropského programu pro migraci, ve kterém vyzdvihla důležitost spolupráce se zeměmi původu a tranzitu.²³⁰ Evropské politické elity se začaly zaměřovat právě na Turecko, hlavní tranzitní zemi, v té době hostující téměř 3 miliony (převážně syrských) uprchlíků.²³¹

---

²²⁴ Zpráva o Turecku za rok 2015: Usnesení Evropského parlamentu ze dne 14. dubna 2016 o zprávě o Turecku za rok 2015. *Evropský parlament*, 2016 [online].

²²⁵ Viz. kapitola 4.4. Migrační krize a její vliv na vzájemné vztahy

²²⁶ Zpráva o Turecku za rok 2015: Usnesení Evropského parlamentu ze dne 14. dubna 2016 o zprávě o Turecku za rok 2015. *Evropský parlament*, 2016 [online].

²²⁷ Annual Risk Analysis 2015. *Frontex: European Union Agency*, 2015 [online].

²²⁸ Frontex uvádí až 1,82 milionů, avšak někteří migranti putující přes Balkán překračují hranice EU dvakrát a jsou také dvakrát započítáni, proto je číslo zkreslené.

²²⁹ FRONTEX PUBLISHES RISK ANALYSIS FOR 2016. *Frontex - European Union Agency*, 2016 [online].

²³⁰ Časová osa – reakce na migrační tlaky. *Consilium*, 2017 [online].

²³¹ UN: Press Turkey to Open Border. *Human Rights Watch*, 2016 [online].

Snahy o navázání spolupráce v této oblasti se objevily na konci roku 2013, kdy byla podepsána dohoda o zpětném přebírání osob mezi EU a Tureckem. Rovněž došlo k zahájení dialogu o vízové liberalizaci pro turecké občany. Ve stejném roce Rada EU oznámila, že po třech letech dojde k otevření další kapitoly *acquis* (Regionální politika a koordinace strukturálních nástrojů).²³² Nutno podotknout, že k těmto krokům EU přistoupila i přes vyličené násilné demonstrace v parku Gezi, které se odehrály v létě 2013.

V září 2015 došlo k setkání na nejvyšší úrovni, kdy o tématu uprchlické krize diskutoval přímo předseda Evropské rady, Donald Tusk, a turecký prezident Erdogan.²³³ O měsíc později při návštěvě turecké delegace v Bruselu byly poprvé vzneseny požadavky, které se staly předmětem budoucí dohody. Evropská rada na říjnovém zasedání odsouhlasila Akční plán, jehož náplní byla finanční pomoc Turecku ve výši tři miliard eur, snadnější přístup k schengenským vízům i obnovení a urychlení přístupových rozhovorů. To vše výměnou za přísnější kontrolu tureckých hranic a zpětné přijímání migrantů, kteří v Evropě nemají právo na azyl.²³⁴ Zásadní summit EU - Turecko proběhl na konci listopadu, kde došlo k uzavření dohody o zahájení Akčního plánu a znovu-nastartování přístupového procesu Turecka do evropské osmadvacítky. Proces dokončení vízové liberalizace podmíněný důsledným plněním readmisních dohod byl naplánován na říjen 2016.²³⁵

I přes dosažení určitého pokroku zůstával příliv migrantů do Evropy stále vysoký. V březnu 2016 došlo tudíž k dalšímu setkání vrcholných představitelů obou stran s cílem prohloubit dosavadní spolupráci. Diskutovaly se nové průlomové návrhy, které se týkaly navrácení všech nově přichozích nelegálních migrantů přes turecko-řeckou hranici, vytvoření bezpečných oblastí na území válkou zmítané Sýrie, přesídlení jednoho syrského uprchlíka z Turecka do EU výměnou za jednoho Syřana z tureckého území (celkově 72 tisíc osob), urychlení uvolnění vízového režimu (do konce června 2016)

---

²³² Turkey Progress Report: Enlargement. *European Commission*, 2014 [online].

²³³ President Tusk visits Turkey. *EU Council News Room*, 2015 [online].

²³⁴ EU-Turkey joint action plan. *European Commission - Press Releases*, 2015 [online].

²³⁵ Zasedání hlav států a předsedů vlád zemí EU s Tureckem, 29. 11. 2015. *Consilium*, 2015 [online].

i otevírání dalších kapitol.²³⁶ Dle dohody musí každý Syřan, kterého EU převezme z Turecka, projít bezpečnostní prověrkou a v případě bezpečnostního rizika může být EU zamítnut. Přednost dostanou ti uprchlíci, kteří se v minulosti nepokusili vstoupit do EU sami. Do Turecka budou navraceni všichni migranti, kteří v EU nemají nárok na azyl. Dále budou navraceni i ti, kteří mají nárok na mezinárodní ochranu, avšak ta jim byla již zajištěna v jiném státě, a také ti, kteří pochází z tzv. bezpečné třetí země.²³⁷ Tou však Turecko oficiálně nebylo a tak řecká strana musela nejprve pozměnit své zákony. Tento mechanismus má ve finále ochromit síť převaděčů a ukončit nelegální migraci do Evropy.²³⁸ Ujednání ve smlouvě začala být účinná od 4. dubna 2016 a vztahuje se na nově příchozí po 20. březnu 2016. EU rovněž přislíbila vyčlenit další 3 mld. EUR z nástroje pro uprchlíky do konce roku 2018 za předpokladu, že Turecko bude řádně plnit výše uvedené závazky.²³⁹

Od konce března zaznamenalo Řecko jen zlomek příchozích měsíčně, v porovnání s čísly před uzavřením dohody s Tureckem. Agentura Frontex uvádí průměrný počet příchozích v rozmezí 1800 – 4 400 migrantů za měsíc. Ve finále se v roce 2016 do Evropy přes Řecko dostalo o téměř 80% migrantů méně²⁴⁰, než tomu bylo v předešlém roce.²⁴¹ I přes viditelné úspěchy se turecká dohoda s EU setkává s kritikou, která zaznívá především ze strany OSN (resp. UNHCR) a lidsko-právních neziskových organizací jako např. Amnesty International či Human Rights Watch. Tyto organizace poukazovaly na fakt, že při navracení uprchlíků dohodnutým způsobem bude docházet k porušování mezinárodního práva.²⁴² Evropská komise se však v tzv. “Šesti zásadách pro další rozvoj spolupráce mezi EU a Tureckem při řešení migrační krize”, zavázala k dodržování mezinárodního i evropského práva, stejně jako zásady non-refoulement, při posuzování všech žádostí o azyl.²⁴³ Dle AI Turecko nemůže být označováno

---

²³⁶ Zasedání hlav států a předsedů vlád zemí EU s Tureckem, 7. 3. 2016. *Consilium*, 2016 [online].

²³⁷ Prohlášení EU a Turecka, 18. března 2016. *Consilium*, 2016[online].

²³⁸ PŘEHLED: Jak vypadá dohoda mezi EU a Tureckem? *EurActiv.cz*, 2016 [online].

²³⁹ Prohlášení EU a Turecka, 18. března 2016. *Consilium*, 2016 [online].

²⁴⁰ K poklesu došlo také díky přísnějším kontrolám na hranicích západního Balkánu.

²⁴¹ FEWER MIGRANTS AT EU BORDERS IN 2016. *Frontex*, 2017 [online].

²⁴² ČTK. Návrh vracet migranty z Řecka do Turecka vyvolává kritiku. *České noviny*, 2016 [online].

²⁴³ Šest zásad pro další rozvoj spolupráce mezi EU a Tureckem při řešení migrační krize. *Evropská komise*, 2016 [online].

za bezpečnou třetí zemi. Organizace upozorňuje na nefungující azylový systém, nucené navrácení syrských uprchlíků zpátky do Sýrie, malou šanci uprchlíků z jiných zemí na získání azylu, špatný přístup syrských dětí ke vzdělání a celkově špatné podmínky v uprchlických táborech. HRW navíc zdůrazňuje fakt, že Turecko je jedinou zemí na světě, která uplatňuje geografické omezení k jimi ratifikované konvenci o uprchlících (1951). V důsledku toho mohou získat uprchlický status v zemi pouze Evropané.²⁴⁴

Co se bezvízového styku týče, Turecko musí nejdříve splnit 72 podmínek, jež zahrnují zabezpečení dokladů totožnosti, dodržování základních lidských práv, zpětného přebírání migrantů, atp. Turecko již splnilo více než polovinu z nich, avšak mezi ty otevřené stále spadají otázky boje proti korupci, ochrana dat, spolupráce soudů se státy EU a spolupráce s Europolem. Jednou z podmínek zrušení je i změna tureckého, velice kontroverzního, protiteroristického zákona, který je často využíván ke stíhání odpůrců a kritiků tureckého prezidenta, včetně místních politiků a novinářů. Změnu zákona prezident Erdogan však důrazně odmítá.²⁴⁵

EU se kvůli uzavřené migrační dohodě stala také terčem kritiky z přílišné závislosti na Turecku, které Ankara využívala a využívá²⁴⁶. I přes hrubé porušování základních lidských práv (zmíněné v předchozích podkapitolách), především pak v oblasti svobody projevu, EU stále nabízela Ankaře řadu ústupků zahrnujících velký objem finančních prostředků, dialog o vízové liberalizaci i otevírání nových kapitol přístupových rozhovorů. Tyto kroky ve finále důvěryhodnost EU, jakožto společenství národů respektující určité hodnoty a obránce základních lidských práv, značně snižují a podkopávají.

---

²⁴⁴ ČTK. Návrh vracet migranty z Řecka do Turecka vyvolává kritiku. *České noviny*, 2016 [online].

²⁴⁵ ČTK. Erdogan jde proti požadavkům EU. Ankara nezmění protiteroristické zákon. *Lidovky.cz* 2016 [online].

²⁴⁶ Např. výhrůžky bývalého premiéra Ahmeta Davutoglua o zrušení uzavřené dohody v případě nedodržení slibu bezvízového styku. Viz.: Turkey says most criteria for visa-free travel already met. *Hürriyet Daily News*, 2016[online].

Dostupné

z:

<http://www.hurriyetdailynews.com/Default.aspx?pageID=517&nID=98041&NewsCatID=510>

4.5. Shrnutí

Turecká republika patřila mezi vůbec první země, které se ucházely o užší spolupráci s vyvíjejícím se evropským integračním seskupením. O své plné členství země zažádala již koncem osmdesátých let, nicméně status kandidátské země obdržela až o více než dekádu později. Od té doby Turecko usilovně začalo podnikat potřebné reformy s cílem přiblížit se unijním požadavkům. Pro vládu AKP představoval v počátcích vstup do EU jednu z hlavních priorit a díky vyvinutému úsilí a pozitivním změnám, jež Turecko přibližovali evropskému modelu, Evropská komise doporučila zahájit přístupová jednání v roce 2005. O rok později přišel zásadní zlom, kdy Rada rozhodla o blokaci dalšího vyjednávání z důvodu tureckých omezení vůči Kypru. Otevření osmi kapitol, tematicky zasahujících do celní unie, bylo zmrazeno, u zbývajících nemůže dojít k předběžnému uzavření, dokud Ankara nebude plně respektovat dodatkový protokol Ankarské dohody. Tuto podmínku Turecko do dnešních dní nesplnilo, a je tudíž jednou z překážek potenciálního členství.

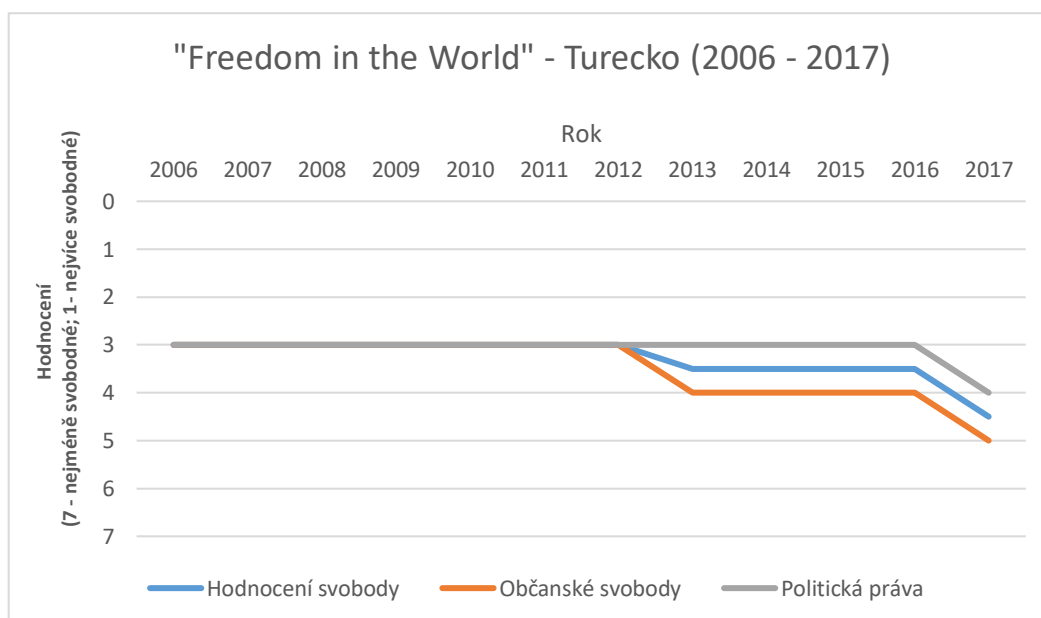
Turecká strana rozhodnutí vnímala jako použití dvojího standardu ze strany EU v rámci politiky rozšíření, což mělo znatelný negativní dopad na vývoj vzájemných vztahů v dalších letech. To zapříčinilo i ochabnutí reformních kroků, nastartovaného procesu demokratizace a modernizace země. Neustálé odmítání plně a nediskriminačně uplatňovat dodatkový protokol vůči všem členským státům zvyšovalo napětí ve vzájemných vztazích, které byly rovněž pošramoceny prokázaným porušováním lidských práv včetně potlačování práv kurdské menšiny, boji s PKK na jihovýchodě země i silící proti-tureckými náladami v Evropě. Účinnost tlaku EU pro uskutečňování požadovaných reforem k naplnění kodaňských kritérií závisí na zachování určité věrohodné perspektivy budoucího členství, které se však Turecku díky rétorice předních unijních představitelů, déle celého procesu i silícím proti-tureckým náladám v Evropě nedostávalo. Výsledná frustrace tureckých obyvatel zapříčinila pokles podpory pro vstup do EU i na jejich straně.

K opětovnému oživení vzájemného dialogu došlo v souvislosti s eskalujícím konfliktem v Sýrii a následnou migrační krizí, pro jejíž řešení byla (a je) důležitá

spolupráce se zeměmi původu a tranzitu. Evropské politické elity se začaly zaměřovat na Turecko, hlavní tranzitní zemi, v té době hostující téměř 3 miliony uprchlíků. Snahy o navázání spolupráce v této oblasti se objevily na konci roku 2013, kdy byla podepsána dohoda o zpětném přebírání osob mezi EU a Tureckem. Rovněž došlo k zahájení dialogu o vízové liberalizaci pro turecké občany i k otevření další kapitoly *acquis*. To vše v období, kdy se v zemi odehrávala pravděpodobně největší vlna protestů novodobých tureckých dějin doprovázená tvrdými represivními zásahy ze strany bezpečnostních složek. Zhoršený stav základních lidských práv a svobod dokládají i data nashromážděná organizací Freedom House, ze kterých vyplývá, že Turecko v roce 2013 zaznamenalo pokles hodnoty jak v rámci občanských svobod, tak i politických práv.

Graf č. 3: „Freedom in the World“ – Turecko (2006 – 2017)

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat Freedom House, Freedom in the World

Vyjednávací síla, na které závisí účinnost mechanismu kondicionality, se od tohoto okamžiku přesouvá na tureckou stranu. EU bývá v této souvislosti často kritizována za přílišnou závislost na Turecku, které za vysoké finanční prostředky a opětovné navázání přístupových rozhovorů, výrazně omezilo příchod nelegálních migrantů do Evropy. Terčem kritiky je rovněž jakýsi „dvojí metr“ podmíněnosti členství, kdy EU není schopna spravedlivě odměnit státy, které požadavky plní, a zároveň netrestá

ty, které je neplní. Namísto toho EU dělá řadu ústupků a prohlubuje spolupráci se zemí, která prokazatelně nerespektuje společné evropské hodnoty zahrnující demokracii, právní stát a dodržování lidských práv i práv menšin. To ve finále podkopává transformační sílu EU jako takovou. Neustálé problémy spojené s porušováním základních práv či etnickými konflikty, které Turecko v průběhu vyjednávacího procesu nepřetržitě provázely, mohly zapříčinit jistou únavu a neochotu EU vůbec využívat své nástroje podmíněnosti spojené s transformační silou. Od dob zvyšujícího se tlaku na evropských hranicích v souvislosti s migrační krizí pak EU začíná upřednostňovat spíše pragmatický přístup k Turecku, ve kterém viditelně dominuje realistický prvek na úkor toho ideového.

5. Aktuální vývoj – ohrožení demokratických principů?

Dění v Turecku nabralo během posledních dvou let dramatický spád. Vývoj aktuálních událostí má výrazný dopad na dosavadní politické uspořádání země, stav demokracie, respektování právního státu i dodržování základních lidských práv. V rámci této kapitoly se autorka snaží zachytit změny, kterými Turecko prošlo v roce 2016 a v první polovině roku 2017 a v této souvislosti i následné reakce vrcholných unijních představitelů. Mezi nejvíce skloňované události patří pokus o armádní převrat z července 2016, který zvýšil napětí ve vzájemných vztazích, i referendum o změně Ústavy z dubna 2017. Hlasování o změně Ústavy, díky němuž Turecko zaznamená pravděpodobně největší politickou transformaci od vzniku republiky ve 20. letech, jen podtrhuje fakt, že se Turecko evropskému modelu nenávratně vzdaluje.

5.1. Pokus o armádní puč

15. července 2016 část turecké armády zahájila neúspěšný pokus o státní převrat, během kterého docházelo ke střetům především v Istanbulu a Ankaře, kde útok zasáhl i turecký parlament.²⁴⁷ Za strůjce vláda označovala stoupence duchovního Fethullaha Gülena²⁴⁸ žijícího dlouhodobě v exilu (USA). Ten tvrzení odmítl a naopak poukázal na fakt, že za převratem stojí samotný prezident.²⁴⁹ Vojenský pokus o převrat si vyžádal celkem 241 obětí a více než 2000 zraněných.²⁵⁰ O pět dní později byl v zemi vyhlášen výjimečný stav, během něhož docházelo a dochází k neúměrným represivním opatřením z vládní

---

²⁴⁷ COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT: Turkey 2016 Report. *European Commission*, 2016 d[online].

²⁴⁸ Muslimský klerik a vůdce hnutí Hizmet (označovaného za „moderní podobu islámu“ prosazujícího úctu k vědě a demokracii, podporující vzdělávání a zdravotnictví, se spoustou podporovatelů v armádních i policejních složkách Turecka i v oblasti médií), Gülenovy stoupenci, podle domněnek, stáli za vyšetřováním korupční aféry z prosince 2013, následně byli obviněni z přípravy státního převratu. Od té doby je Gullen Erdoganovým veřejným nepřítelem. Viz.: Who is Fethullah Gulen, the man blamed for coup attempt in Turkey? *CNN*, 2016 [online]. Dostupné z: <http://edition.cnn.com/2016/07/16/middleeast/fethullah-gulen-profile/>

²⁴⁹ Fethullah Gülen: Turkey coup may have been 'staged' by Erdoğan regime. *The Guardian*, 2016 [online].

²⁵⁰ COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT: Turkey 2016 Report. *European Commission*, 2016 d[online].

strany, jež zasáhla široké spektrum turecké společnosti zahrnující armádní a policejní složky, státní úředníky, novináře, akademiky, soudce i zástupce opozičních stran.²⁵¹

21. června místopředseda vlády, Numan Kurtulmuş, oznámil, že v rámci výjimečného stavu Turecko dočasně odstupuje od Evropské úmluvy o lidských právech a základních svobodách Rady Evropy (RE). Zároveň však zaručoval, že základní práva a svobody jednotlivců v každodenním životě nebudou rozhodnutím ovlivněna.²⁵² K tomuto kroku došlo na základě článku 15, který říká, že „*V případě války nebo jiného veřejného ohrožení státní existence může každá Vysoká smluvní strana přijmout opatření směřující k odstoupení od závazků stanovených v této Úmluvě v rozsahu přísně vyžadovaném naléhavostí situace, pokud tato opatření nebudou neslučitelná s ostatními závazky podle mezinárodního práva.*“²⁵³

Opatření, jež byla po červencových událostech přijata bez předchozího řádného projednání v parlamentu, jsou však často v silném rozporu se základními lidskými právy a tureckými závazky dle mezinárodního i vnitrostátního práva. Jedná se např. o propouštění z veřejné služby bez vyšetřování, konfiskaci majetku bez předchozího soudního přezkumu, policejní vazbu přesahující 30 dní i odepření nároku na advokáta po dobu prvních pěti dní v případě zadržení. To zvyšuje riziko špatného zacházení a mučení ze strany bezpečnostních složek.²⁵⁴

Dle zprávy organizace HRW za rok 2016, došlo v Turecku k propuštění více než 100 000 státních úředníků, armádních činitelů, policistů, učitelů, právníků, novinářů či domnělých Gülenových příznivců, které turecká vláda označila za podporovatele teroristické organizace. Mnoho z nich je nyní drženo ve vazbě, včetně soudců a prokurátorů, navzdory chybějícím důkazům. Turecká vláda dala příkaz k uzavření

---

²⁵¹ Turkey: Events of 2016. *Human Rights Watch*, 2017 [online].

²⁵² Turkey to temporarily suspend European Convention on Human Rights after coup attempt. *Hürriyet Daily News*, 2016 [online].

²⁵³ Evropská úmluva o ochraně lidských práv. *Evropský soud pro lidská práva*, 2010 [online]. Council of Europe

²⁵⁴ COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT: Turkey 2016 Report. *European Commission*, 2016 [online]. and Turkey: Events of 2016. *Human Rights Watch*, 2017 [online].

nespočtu škol, redakcí²⁵⁵, televizních pořadů a stanic²⁵⁶. Svoboda sdružování je v dnešní době značně omezena, spousta organizací občanské společnosti byla zrušena, aktivní jedinci v oblasti ochrany lidských práv se stávají terčem zatrašování a stíhání. Zároveň posílila cenzura webových stránek a sociálních sítí²⁵⁷, přičemž Twitter v Turecka zaznamenal nejvyšší počet žádostí o blokaci jednotlivých účtů. Od července turecká vláda zrušila 160 médií a zadržela nad 140 novinářů, čímž se země umístila na prvním místě s nejvyšším počtem vězněných novinářů na světě²⁵⁸.²⁵⁹

Mimo již tak destabilizovanou politickou situaci turecké autority na jihovýchodě země pokračovaly v boji proti PKK, které vedly k vysídlení až 400 000 obyvatel, zničení značné části kurdských měst²⁶⁰, stovkám úmrtí policistů, vojáků, PKK militantů i civilistů. Na základě nově přijatého zákona (květen 2016), který umožňuje zrušení parlamentní imunity, došlo k zatčení 148 (převážně opozičních) poslanců, z nichž 53 patřilo mezi členy prokurdské strany HDP.²⁶¹ Mezi zadrženými se ocitli i její dva spolupředsedové z důvodu „*neochoty vypovídat v souvislosti s podezřením z teroristické propagandy*“.²⁶²

---

²⁵⁵ Např. uzavření 15 médií (velká část se sídlem na kurdsém jihovýchodě země) včetně zatčení šéfredaktora opozičních novin společnosti Cumhuriyet, viz.: Turkey shuts 15 media outlets and arrests opposition editor. *The Guardian*, 2016 [online]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2016/oct/30/turkey-shuts-media-outlets-terrorist-links-civil-servants-press-freedom>

²⁵⁶ Např. zákaz televizních seznamovacích shows, jelikož se údajně vymykají tureckým tradicím, viz.: Turkey bans TV dating shows with new state of emergency decree. *Hürriyet Daily News*, 2017 [online]. Dostupné z: <http://www.hurriyetdailynews.com/turkey-bans-tv-dating-shows-with-new-state-of-emergency-decree.aspx?PageID=238&NID=112572&NewsCatID=381>

²⁵⁷ Např. blokace přístupu na WhatsApp, Facebook, Twitter a další v souvislosti se zatýkáním představitelů opoziční strany HDP, viz.: The Turkish Government reportedly blocked WhatsApp and other social media sites. *The Business Insider: UK*, 2016 [online]. Dostupné z: <http://uk.businessinsider.com/social-media-and-messaging-sites-blocked-in-turkey-2016-11-access-facebook-twitter-whatsapp-following-ambassadors/>

²⁵⁸ Jednotlivé případy zatčených novinářů viz.: 2016 prison census: 259 journalists jailed worldwide. *Committee to Protect Journalists*, 2016 [online]. Dostupné z: <https://cpj.org/imprisoned/2016.php>

²⁵⁹ Turkey: Events of 2016. *Human Rights Watch*, 2017 [online].

²⁶⁰ Např. Diyarbakır, Şırnak, Nusaybin, Yüksekova.

²⁶¹ COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT: Turkey 2016 Report. *European Commission*, 2016 [online]. and Turkey: Events of 2016. *Human Rights Watch*, 2017 [online].

²⁶² Turkey arrests pro-Kurdish party leaders amid claims of internet shutdown. *The Guardian*, 2016 [online].

V návaznosti na rozsáhlé personální čistky se v Turecku začalo hovořit o opětovném zavedení trestu smrti, který je však neslučitelný s členstvím v EU²⁶³. Erdogan potvrdil, že v případě schválení zákona v parlamentu, by příslušný zákon podepsal.²⁶⁴ V případě, že by zákon neprošel parlamentem, Erdogan navrhuje připravit na toto téma národní referendum.²⁶⁵ Diskuze o trestu smrti vyvolala negativní reakce napříč politickým spektrem i lidskoprávními organizacemi. Předseda Komise, Jean-Claude Juncker, varoval, že by schválení trestu smrti znamenal jasný konec vyjednávání o budoucím přistoupení země do EU.²⁶⁶ Ve stejném duchu komentovala podobné debaty i Vysoká představitelka EU pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku, Federica Mogherini.²⁶⁷

V listopadu 2016 na základě zmíněných represivních opatření a debaty o trestu smrti podpořila v nezávazném hlasování většina poslanců Evropského parlamentu návrh na dočasné pozastavení přístupových jednání s Tureckem. Dle komentářů předsedy parlamentní delegace pro vztahy s Tureckem, Manolise Kefalogiannise, je však pro EU stále zásadní, že Turecko dodržuje své závazky v rámci dohody o migraci, která vedla k markantnímu snížení počtu přicházejících uprchlíků do Evropy.²⁶⁸ Turecký prezident na případné doporučení o ukončení jednání reagoval výhružkami odstoupení od zmíněné dohody a připomněl, že „*Západ Turecko potřebuje*“. Nad to doplnil, že ohledně pokračování tureckých snah o plné členství se může v budoucnu hlasovat v dalším referendu. Jako alternativu označil Šanghajskou organizaci pro spolupráci, která však dle, tureckého diplomata, Sinana Ulgena, má v regionu především bezpečnostní úlohu, a tudíž nepředstavuje substitut EU, jakožto největšího obchodního partnera Turecka.²⁶⁹

---

²⁶³ Dle Článku 2 Listiny základních práv a svobod EU „*Nikdo nesmí být odsouzen k trestu smrti ani popraven.*“

²⁶⁴ Turkey coup: Erdogan backs return of death penalty at vast Istanbul rally. *BBC News*, 2016 [online].

²⁶⁵ Turkey could hold another referendum on restoring death penalty: President Erdoğan. *Hürriyet Daily News*, 2017 [online]

²⁶⁶ Turkey in no position to become EU member any time soon: Juncker. *Reuters: World News*, 2016 [online].

²⁶⁷ EU: Turkey can't join if it introduces death penalty. *CNN: Asia*, 2016 [online].

²⁶⁸ EU - Turecko: Podle šéfa parlamentní delegace vstupujeme do nové fáze vztahů. *Evropský parlament: Zpravodajství*, 2016 [online].

²⁶⁹ Erdogan warns Europe that Turkey could open migrant gates. *Reuters: The Middle East and North Africa*, 2016 [online].

Odstupující předseda Evropského parlamentu, Martin Schulz, navrhoval zavedení určitých ekonomických sankcí. Německo, Francie, Velká Británie i další (především balkánské) členské státy se přiklonily k pokračování plnění vzájemných závazků. Zmrazení dialogu by dle mluvčí německého Ministerstva zahraničí, závažně porušilo vzájemné vztahy, což v této době není v zájmu ani jedné ze stran. Mluvčí Evropské komise rovněž potvrdil, že pro úspěch vzájemné dohody „Komise podnikne všechny potřebné kroky“²⁷⁰ Naopak rakouský kancléř, Christian Kern, požadovalo přerušeni jednání o přistoupení, které v kontextu aktuálního dění považuje za pouhou „fikci“.²⁷¹

Na začátku roku 2017 vyzval generální tajemník Rady Evropy Turecko k zrušení výjimečného stavu s ohledem na zásadní blížící se referendum o změně ústavy²⁷², které se týkalo posílení pravomocí prezidenta Erdogana.²⁷³

5.2. Referendum o změně ústavy

Ústavní referendum ze dne 16. dubna 2017, probíhajícího za nastíněného negativního politického prostředí, bylo, dle OBSE, doprovázeno omezeným přístupem k nestranným informacím, dominancí a širokým pokrytím médií jedné strany, i omezenou participací občanské společnosti v rámci kampaně. Kampaň „EVET“, turecky ano, byla aktivně podporována prezidentem a dalšími vysokými státními úředníky. Naopak podporovatelé „HAYIR“, turecky ne, byli označováni za sympatizanty s terorismem²⁷⁴ a jejich shromáždění často doprovázely střety s policií. Voliči nebyli dostatečně informováni o změnách a dopadech, které s rozhodnutím souvisí²⁷⁵, a to z důvodu masové

---

²⁷⁰ Turkey threatens to end refugee deal in row over EU accession. *The Guardian*, 2016 [online].

²⁷¹ Austrian chancellor wants EU to end accession talks with Turkey. *EurActiv.com*, 2016 [online].

²⁷² Dle Ústavy z roku 1982 je Turecko parlamentní republikou, výkonná moc – Rada ministrů, zákonodárná moc – Turecké velké národní shromáždění (v té době 550 zákonodárců 4 politických stran), funkce prezidenta omezené.

²⁷³ CoE head calls for ending state of emergency before referendum. *Turkish Minute*, 2017 [online].

²⁷⁴ Viz. příloha č. 5

²⁷⁵ Balíček reforem obsahuje 18 pozměňvacích návrhů, mezi které patří např.: změna parlamentního systému, zrušení funkce předsedy vlády, převod určitých kontrolních kompetencí parlamentu na prezidenta republiky, navýšení počtu míst v parlamentu (600), jmenování vysokých funkcí v oblasti soudnictví prezidentem, zrušení vojenských soudů. Prezident již nebude muset být nadstranický. Benátská komise označila tyto změny za prezidentský systém postrádající vyvážené oddělení moci a její kontroly, jakožto záruky před autoritářským režimem. Podrobnější rozpis změn viz.: What Turkey said 'Yes' to. *Anadolu Agency*, 2017 [online]. Dostupné z: <http://aa.com.tr/en/turkey/what-turkey-said-yes-to/798536>

likvidace médií²⁷⁶ a rozsáhlé autocenzuře, kterou posílilo soustavné zatýkání novinářů. Práci volebních komisí provázela nedostatečná transparentnost²⁷⁷, přičemž po pokusu o převrat byla podstatná část jejich členů, včetně všech soudců, nahrazena²⁷⁸. Na jihovýchodě země byly vytvořeny zvláštní bezpečnostní zóny, které mohly, dle zpráv OBSE, potenciální voliče odradit z důvodu kontroly identifikačních dokladů policií a následným dalším zatýkáním.²⁷⁹

Výsledky historického referenda s vysokou volební účastí (85,4%) přinesly vítězství prezidentu Erdoganovi (51,4% příznivci reformy), který tak v případě zvolení může být v úřadu další dvě období (tzn. do roku 2029).²⁸⁰ Těsné výsledky rovněž podtrhují aktuální polarizaci turecké společnosti. Turecká opozice požadovala anulování referenda, jelikož při sčítání bylo údajně započteno více než 2,5 milionu neoznačených obálek. Premiér i prezident však vyzývali k respektování konečných výsledků.²⁸¹

Změnu ústavy do jisté míry ovlivnily také hlasy Turků žijících v zahraničí (1,4 mil. hlasů, 59% pro ústavní změny)²⁸². Záměr turecké vlády získat před zahájením hlasování podporu turecké diaspory na území států EU však vyvolal vážnou diplomatickou roztržku. Po nepovolení přistání letadla s tureckým ministrem zahraničí na holandské půdě, nizozemské úřady rovněž vykázaly tureckou ministryni pro záležitosti rodiny jako nežádoucí osobu do Německa. Erdogan hrozil odvetou a osočil Nizozemsko z nacistických praktik.²⁸³ Ze stále přetrvávajícího nacismu bylo obviněno i Německo, které rovněž neumožnilo tureckým představitelům propagovat ústavní změny před zahájením referenda na svém území. Proti těmto výrokům se ohradila jak kancléřka

---

²⁷⁶ Dle zprávy OBSE bylo v době referenda uzavřeno celkem 158 médií (60 televizních a rozhlasových stanic, 19 novin, 29 vydavatelství a 5 tiskových agentur)

²⁷⁷ Zasedání nepřístupná veřejnosti ani pozorovatelům, publikovány jen omezené výsledky.

²⁷⁸ 3 členové Nejvyšší volební rady a 221 předsedů volebních rad na nižší úrovni

²⁷⁹ INTERNATIONAL REFERENDUM OBSERVATION MISSION, Republic of Turkey – Constitutional Referendum, 16 April 2017: STATEMENT OF PRELIMINARY FINDINGS AND CONCLUSIONS. *OSCE/ODIHR Limited Election Observation Mission PRELIMINARY CONCLUSIONS*, 2017 [online].

²⁸⁰ What Turkey said 'Yes' to. *Anadolu Agency*, 2017 [online].

²⁸¹ Observer says 2.5 million Turkish referendum votes could have been manipulated. *Reuters: World News*, 2017 [online].

²⁸² Referendum Results 2017: Election results. *Yeni Safak*, 2017 [online].

²⁸³ Turkey targets Dutch with diplomatic sanctions as 'Nazi' row escalates. *Reuters: World News*, 2017 [online].

Angela Merkelová, tak i místopředseda Evropské komise Frans Timmermans, kteří podobná přirovnání považují za nepřijatelné.²⁸⁴

Těsné pozitivní výsledky referenda, dle německé kancléřky, potvrzují hlubokou polarizaci turecké společnosti, což nyní představuje pro prezidenta velkou odpovědnost. Zároveň vyzvala turecké orgány k reakci na zprávy mezinárodních pozorovatelů (RE, OBSE) informující o nedemokratických postupech v rámci konaného referenda.²⁸⁵ Ve stejném duchu reagoval i francouzský prezident François Hollande, který nad to upozornil na vážný rozpor případného znovuzavedení trestu smrti s evropskými normami. Naopak z rakouské strany se opět ozývalo volání po zastavení přístupových rozhovorů a hledání alternativní formy vzájemné spolupráce. Manfred Weber, německý člen EP, také vyzývá k novému přístupu založeném na stěžejních tématech jako je např. boj proti terorismu, migrace a hospodářská spolupráce.²⁸⁶ Jeho kolega, Graf Lambsdorff, již před pořádáním referenda konstatoval, že „z právního hlediska je Turecko stále kandidátem, ve skutečnosti však ne; nikdo nevěří, ať už v Bruselu či Ankaře, že se Turecko jednou připojí k EU.“ V tomto kontextu také upozornil na minimální podporu²⁸⁷ tureckého přistoupení v členských státech.²⁸⁸ Na začátku května Erdogan opět varoval, že v případě neotevření další kapitoly Turecko odstoupí od jednání o budoucím členství. Německý ministr zahraničí, Sigmar Gabriel, zdůraznil, že Německo je striktně proti ukončení jednání s Tureckem, které (i jako členská země NATO) představuje klíčového partnera v rámci evropských zájmů. Předseda Evropské rady, Donald Tusk, i předseda Evropské komise, Jean-Claude Juncker, stojí o setkání s tureckým prezidentem na blížícím se summitu NATO 25. května i přes vzrůstající napětí doprovázející vzájemný politický dialog.²⁸⁹

---

²⁸⁴ No more Turkish rallies in Germany before referendum: organizers. *Reuters: Middle East & North Africa*, 2017 [online].

²⁸⁵ Merkel urges Turkey to respond to reported referendum irregularities. *Reuters*, 2017 [online].

²⁸⁶ EU leaders urge Erdoğan to show restraint after referendum victory. *The Guardian*, 2017 [online].; dále např. vyjádření Komisaře pro rozšíření, Rakušana Johannese Hahna zodpovědného za jednání o přistoupení, který navrhoval zvážit nový formát turecko-unijních vztahů, viz.: EU executive urges change of tack in relations with Turkey. *Reuters: Middle East & North Africa*, 2017 [online]. Dostupné z: <http://uk.reuters.com/article/uk-turkey-eu-hahn-idUKKBN17Q27C>

²⁸⁷ G. Lambsdorff uvádí, že cca 80% veřejnosti je proti tureckému přistoupení v Německu, podobně i ve státech Beneluxu a Rakousku.

²⁸⁸ "TURKEY IS NO LONGER AN EU CANDIDATE", MEP SAYS. *EuroNews*. 2017 [online].

²⁸⁹ Erdogan warns Turkey could 'say goodbye' to EU. *EurActiv*, 2017[online].

Dle posledních zpráv (12. květen 2017) se dle vyjádření tureckého ministra pro evropské záležitosti, EU chce více zaměřit na posílení celní unie s Tureckem či novou asociační dohodu.²⁹⁰

V neposlední řadě je třeba upozornit, že změna systému, diskuze o trestu smrti a soustavné policejní zásahy v souvislosti s nevydařeným pučem z minulého roku vedli RE k bezprecedentnímu rozhodnutí - umístit jednoho ze svých členů na seznam sledovaných zemí. Zároveň RE vyzvala Ankaru k okamžitému ukončení výjimečného stavu a apelovala na propuštění uvězněných lidí.²⁹¹ Zdá se, že turecký vstup do EU je v dnešních dnech od reality dál než kdy předtím.

5.3. Shrnutí

Turecko-unijní vztahy v dnešní době procházejí závažnou krizí, kterou odstartoval pokus o převrat v létě loňského roku. Díky rozsáhlým po-převratovým personálním čistkám má dnes vláda pod kontrolou část justice i valnou většinu médií. Pod záminkou nutné změny, jež povede k údajnému nastolení ztracené stability v zemi, bylo vyhlášeno historické ústavní referendum, jehož pozitivní výsledek značně posiluje pravomoci současného prezidenta a zároveň utlačuje opozici.

Vyhlášený výjimečný stav, který v Turecku platí od července minulého roku, je spojován s hromadným zatýkáním úředníků, omezováním základních práv a svobod, utlačováním opozice, využíváním státních zdrojů, i masovou likvidací nezávislých médií. V tomto kontextu se tudíž nedá hovořit o adekvátním prvním rámci pro pořádání skutečně demokratického referenda. Kvůli kontroverznímu rozhodnutí započítat do výsledků i neoznačené obálky, požaduje opozice anulování těsných výsledků, které jasně poukazují na hlubokou polarizaci turecké společnosti. Jakoukoliv kritiku vláda odmítá a naopak vyzývá národní i mezinárodní aktéry k respektování všelidového hlasování.

---

²⁹⁰ Turkish minister says EU to focus on updating customs union. *Reuters: World News*, 2017 [online].

²⁹¹ COE PUTS TURKEY ON WATCHLIST. *EuroNews*, 2017[online].

Většina ústavních změn vstoupí v platnost od roku 2019, nicméně dodatek rušící pravidlo nadstranickosti prezidenta vstoupil v platnost okamžitě, a tak Erdogan na začátku května oficiálně obnovil své členství v AKP.²⁹² Je tedy zřejmé, že aktuální vývoj není v souladu se standardy právního státu a dochází k hrubému porušování základních lidských práv a svobod, což ve finále podtrhují i data neziskové organizace Freedom House v *grafu č. 3*, kde je od roku 2016 další viditelný pokles úrovně občanských svobod i politických práv, zapříčiňující nižší celkovou svobodu v zemi.

V dnešních dnech přistoupení Turecka do EU nemá podporu obyvatel většiny členských zemí, ani nespočtu zástupců institucí EU. Tento fakt potvrzuje i nedávné nezávazné hlasování v Evropském parlamentu, kdy se většina členů přiklonila k přerušení přístupových jednání s Tureckem. Zdá se však, že pro EU je stále prioritní turecké dodržování závazků plynoucích z dohody o migraci, na základě které je EU často kritizována z přílišné závislosti na Turecku. Zmrazení dialogu by, dle vrcholných představitelů EU, závažně porušilo vzájemné vztahy, což v této době není v zájmu ani jedné ze stran.

Závislost je však vzájemná. Dnešní turecké obchodní vazby s Evropou jsou pro zemi naprosto klíčové. Pro Turecko je EU nejvýznamnějším exportním i importním partnerem. Zároveň více než dvě třetiny přímých zahraničních investic putují do země právě z EU.²⁹³ Roztržka se Západem by tak mohla příliv investic značně ohrozit a tím negativně poznamenat fungování turecké ekonomiky, která v dnešní době čelí, tak či tak, řadám výzev²⁹⁴. Proto je i v zájmu prezidenta Erdogana své kroky a silnou rétoriku, zahrnující možnost znovuzavedení trestu smrti, přehodnotit a ve vzájemné, byť i jiné formě, spolupráce s EU nadále pokračovat.

---

²⁹² Erdogan se oficiálně vrátil do své strany AKP. *Česká televize: ČT24*, 2017 [online].

²⁹³ Commission proposes to modernise the Customs Union with Turkey. *European Commission: Trade*, 2016 [online].

²⁹⁴ Růst nezaměstnanosti i deficitu rozpočtu země, dle odhadů zapříčiněným vysokými náklady na syrské uprchlíky, oslabením měny, propouštěním v soukromém sektoru, snížením příjmu z cestovního ruchu, atd. Viz: Turecká ekonomika nevzkvétá. Roste nezaměstnanost i deficit. *iDnes.cz: Ekonomika*, 2017 [online]. Dostupné z: http://ekonomika.idnes.cz/turecko-ekonomika-nezamestnanost-deficit-erdogan-fsk-/eko-zahranicni.aspx?c=A170418_135736_eko-zahranicni_rts

Závěr

Turecko je součástí evropské integrace déle než půl století, během kterého se etablovalo do role silného ekonomického a strategického partnera dnešní EU. O své plné členství země zažádala již koncem osmdesátých let, nicméně kandidátský status ji byl připsán až o více než desetiletí později. K zahájení přístupových rozhovorů muselo Turecko, jako každá jiná země, splňovat základní politické požadavky kodaňských kritérií. Od roku 1999 tudíž můžeme zaznamnat řadu pozitivních změn, díky kterým se turecké vnitropolitické nastavení přibližovalo evropským standardům. Mezi ty nejzásadnější reformy v období 1999 – 2005 patřilo přijetí řady harmonizačních balíčků, dodatků k ústavě i nového občanského zákoníku, které vedly ke zlepšení situace v oblasti lidských práv, svobody projevu a shromažďování, genderové rovnoprávnosti i ochrany dětí. Zásadním milníkem se stalo schválení reformního balíčku obsahujícího zákaz trestu smrti i rozšíření práv kurdské menšiny. Konkrétního harmonogramu zahájení vyjednávání se však Ankara nedočkala, což vedlo k podkopávání důvěry vůči evropským elitám. Namísto toho EU zvyšovala svůj tlak a trvala na vyřešení sporu s Kyprem, což dávalo tureckým autoritám pocit používání dvojího standardu v rámci politiky rozšíření.

V roce 2002 se ujala moci strana AKP, pro kterou vstup do EU představoval v počátcích jednu z hlavních priorit. Nastolený trend pozitivních změn pokračoval. Nově přijaté harmonizační balíčky deklarovaly nulovou toleranci mučení, revidovaly turecký trestní zákoník, omezily moc armády v zemi a rozšířily svobody projevu a sdružování. Na základě dosaženého pokroku Evropská komise vyhodnotila, že Turecko dostatečně splňuje kodaňská kritéria a doporučila zahájit přístupová jednání v roce 2005. Zároveň však konstatovala, že rozhovory nemusí vyústit v plné budoucí členství a že v případě závažného porušování principů demokracie, právního státu a základních lidských práv může kdykoliv dojít k rozhodnutí o přerušení jednání. Na výzkumnou otázku „*Zda docházelo k transformaci tureckého vnitropolitického prostředí vlivem EU a její vstupní kondicionality?*“ tak po výčtu reformních změn můžeme v tento okamžik odpovědět částečně kladně. Vůči Turecku EU v období 1999 – 2005 disponovala značnou transformační silou, která zapříčinila výraznou demokratizaci a modernizaci

vnitropolitického prostředí, srovnatelnou s rozsáhlými reformami po vyhlášení republiky ve 20. letech. Rovněž došlo k posílení politických práv i základních svobod.

O rok později přišel zásadní zlom, kdy Rada EU zablokovala další vyjednávání, kvůli tureckému odmítání dostát své povinnosti plně a nediskriminačně uplatňovat protokol o rozšíření celní unie. Rozhodnutí vedlo k výraznému ochromení tempa reformního procesu v následujících letech. Dodatkový protokol k Ankarské dohodě, který Turecko do dnešních dní nepodepsalo, tudíž představuje jednu z překážek potenciálního členství.

Období od roku 2006 do roku 2013 je charakteristické výraznou stagnací reform, kdy se může zdát, že členství v EU již turecká vláda nepovažovala za svou prioritu. Tenzi ve vzájemných vztazích následně umocňovaly časté excesy z hlediska porušování lidských práv, boje s PKK na jihovýchodě země, omezování opozice, cenzura sdělovacích prostředků, sílící proti-turecké nálady v Evropě i nepřívětivá rétorika vysokých unijních představitelů. Navíc délka celého procesu postrádající věrohodnou perspektivu budoucího členství zapříčinila jistou frustraci a pokles podpory pro vstup do EU i na turecké straně. Zde se potvrzuje, že účinnost tlaku EU pro uskutečnění požadovaných reform k naplnění kodaňských kritérií závisí na zachování vidiny budoucího členství, kterou však Turecko v tomto období zcela postrádalo. Na druhou stranu neustálé porušování základních práv a utlačování práv menšin spojené s řadou konfliktů mohli zapříčinit jakousi únavu a neochotu EU vůbec využívat své nástroje podmíněnosti spojené s její transformační silou.

K oživení dialogu dochází v souvislosti s válkou v Sýrii a následnou migrační krizí, pro jejíž řešení byla (a je) důležitá spolupráce se zeměmi původu a tranzitu. Turecko, které v té době hostilo na svém území miliony uprchlíků, tak představovalo důležitého spojence. První náznaky spolupráce v této oblasti se objevily na konci roku 2013, kdy byla podepsána dohoda o zpětném přebírání osob mezi EU a Tureckem. Rovněž došlo k zahájení dialogu o vízové liberalizaci pro turecké občany i k otevření další kapitoly *acquis*. To vše v období, kdy po celé zemi probíhaly pravděpodobně největší protivládní demonstrace novodobých tureckých dějin spojená s tvrdými represivními zásahy policie, propouštěním a zatýkáním novinářů i silnou cenzurou

sdělovacích prostředků, včetně internetu. Je tedy patrné, že právě od této chvíle začíná EU ve vztahu k Turecku upřednostňovat spíše pragmatický přístup, ve kterém je potlačován hodnotový prvek na úkor realistického.

Turecko začalo přijímat řadu opatření, jež byla v silném rozporu s evropskými standardy, ba dokonce fakticky podřývala předchozí liberální reformy (např. omezení nezávislosti soudů, Internetový zákon). Země se cílenému splnění kodaňských kritérií začala rapidně vzdalovat. V oblasti lidských práv a práv menšin byla pozitivně hodnocená určitá snaha o řešení kurdské otázky znovu navázáním mírových rozhovorů s PKK. V souvislosti s blížícími se prvními prezidentskými volbami se však mohlo jednat více o populistický krok kandidujícího Erdogana než o reálnou snahu dosáhnout hmatatelných výsledků. Úplnou paralyzaci mírového procesu pak zapříčinil teroristický útok na jihovýchodě země, který odstartoval řadu dalších bojů doprovázených nespočtem mrtvých na obou stranách, včetně civilistů.

V roce 2015 se situace vyhytotila také v souvislosti s parlamentními volbami, ve kterých poprvé kandidovala kurdská HDP. Strana překonala uzákoněný vysoký 10 procentní volební práh pro vstup do parlamentu, který byl po celou dobu sledovaného období terčem kritiky ze strany EU. Do popředí se dostala taktéž kritika omezování svobody sdružování, shromažďování, projevu a informací, které jsou, dle zjištěných poznatků, podkopávány již samotnou ústavou a obecnými právními předpisy. Výhrady měla EU především vůči opatřením v trestním zákoníku, protiteroristickém a internetovém zákonu. Právě revidovaný protiteroristický zákon z roku 1991 má dnes velmi extenzivní použití a představuje tak nejčastější právní podklad pro zatýkání novinářů, opozice a kritiků hlavy státu i vládnoucí strany. Po dobu sledovaného období prezident změnu jeho kontroverzních částí zásadně odmítal, i přes opakovaný apel EU i lidskoprávních organizací. Kvůli systematickému potlačování svobody sdělovacích prostředků přiřkla organizace Freedom House Turecku status nesvobodné země a sledované hodnoty v této oblasti měly tendenci se nadále zhoršovat.

I přes nastíněný vývoj došlo v roce 2016 k uzavření dohody, ve které Turecko výměnou za omezení přílivu migrantů do Evropy požadovalo rychlejší vyjednávání o vízové liberalizaci i otevírání nových kapitol přístupových rozhovorů. Řada ústupků a

učiněných kompromisů ze strany EU včetně poskytování velkého objemu finančních prostředků zemi, která prokazatelně porušuje lidská práva, vede k určitému podkopání důvěryhodnosti EU, jakožto společenství prosazujícího společné evropské hodnoty ve světě. I přes opakované výhrůžky Erdogana blokovat migrační dohodu kvůli neochotě EU liberalizovat vízový režim vzhledem k nesplnění všech vytyčených podmínek ze strany Turecka, k jejímu vypovězení prozatím nedošlo.

Aktuální vývoj v zemi je prokazatelně v rozporu se standardy právního státu a dochází k hrubému porušování základních lidských práv a svobod. Nevydařený pokus o armádní převrat z léta minulého roku odstartoval rozsáhlé personální čistky, díky kterým má dnes vláda pod kontrolou část justice i valnou většinu médií. Vláda práva je podkopávána vyhlášeným výjimečným stavem v zemi, který je doprovázen propouštěním a zatýkáním státních úředníků i novinářů (a to bez nároku na spravedlivý proces), utlačováním opozice i masovou likvidací nezávislých médií. V nastíněné atmosféře bylo vyhlášeno historické ústavní referendum, jehož pozitivní výsledek zavádí silný prezidentský systém limitující dělbu moci v zemi. Turecká vláda vnímá tuto pravděpodobně největší politickou transformaci od 20. let jako nutnou změnu vedoucí k nastolení stability. Naopak opozice hovoří o knižní definici tranzice na autoritářský režim založený na kultu osobnosti. Debata o trestu smrti, která se v posledním roce sledovaného období v Turecku rozproudila, tak představuje určitou červenou linii, jejíž překročení případným zavedením trestu by, dle unijních představitelů, vedlo k ukončení přístupových rozhovorů.

V souladu s první výzkumnou otázkou nezbyvá než konstatovat, že EU postupně ztrácela svůj potenciál býti v Turecku politickou a společenskou transformační silou, která má schopnost korigovat vývoj země usilující o plné členství. V rámci teorie zabývající se výstupy europeizace tak můžeme za *transformaci* považovat především období od roku 1999 do pozastavení vyjednávání v souvislosti s nevyřešenou otázkou Kypru. Následující období je charakteristické jistou *inercií*, kdy Turecko vůči požadovaným změnám zůstávalo rezistentní a na adaptační tlaky reagovalo minimálně. Postupem času však dochází paradoxně k zřetelnému vzdalování, *stažení*, kdy se domácí

politika stává méně evropskou než dříve. Tento trend je výrazný především v posledním roce zkoumaného období.

Na otázku, „*Zda je Turecko v kontextu vnitropolitického vývoje, především pak v posledních letech, stále vhodným kandidátem na členství v EU s ohledem na plnění kodaňských kritérií politické oblasti?*“ můžeme po demonstraci vývoje v zemi s důrazem na aktuální dění s jistotou konstatovat, že Turecko jen stěží naplňuje požadovanou politickou část přístupových kritérií. Zároveň je možné dokonce tvrdit, že by k zahájení jednání, vzhledem k (ne)stabilitě institucí zaručujících demokracii, právní stát a lidská práva, vůbec nedošlo, kdyby se o něm na půdě EU rozhodovalo až v dnešní době.

Aktuálně neexistuje ani žádná demokratická podpora pro přistoupení Turecka do EU, a to jak na úrovni obyvatel členských států, tak na úrovni jejich zástupců. Tento fakt potvrzuje i hlasování v Evropském parlamentu z konce roku 2016, kdy se většina členů přiklonila k přerušení přístupových jednání s Tureckem. V kontextu širších mezinárodních a geopolitických souvislostí by však zmrazení dialogu, dle vrcholných představitelů EU, nebylo ku prospěchu ani jedné ze stran.

Důležitou otázkou je, zda proces přistoupení skutečně nadále představuje nejvhodnější rámec spolupráce a podpory reforem v Turecku vzhledem k prokazatelné ztrátě transformačního potenciálu EU ve sledovaném období. Výzvou evropských elit je proto přesvědčit tureckou vládu o výhodnosti jiných alternativ, které lépe kopírují turecké zájmy. Vzhledem k tomu, že případné členství v EU znamená pro kandidátskou zemi částečné omezení národní suverenity i přenesení určitých kompetencí na společné orgány, je otázkou nakolik chce Erdogan, silně koncentrující moc do svých rukou, skutečně dostat Turecko *do Evropy*. Je zřejmé, že obě strany sdílejí společné ekonomické a zahraničně-politické zájmy. Proto se jako vhodnější jeví jiná forma přidružení, která bude klást důraz na participaci na vnitřním trhu (bez volného pohybu osob?) s důrazem na spolupráci v oblastech hospodářství, obchodu, bezpečnosti, migrace, energetiky, financí a dalších. Namísto jednání o přistoupení by tak obě strany mohly vyjednávat o modernizaci a prohloubení dosavadních smluv (Celní unie, Ankarská dohoda). V konečném důsledku by se Turecko mohlo stát členem Evropského hospodářského

prostoru či Evropského sdružení volného obchodu. V těchto případech by již citlivá vnitropolitická témata související s plným členstvím nehrála prvořadou roli.

Seznam použité literatury

- BALDWIN, Richard E. *Ekonomie evropské integrace*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1807-1.
- BRÖSTL, Alexander. *Právny štát: pojmy, teórie, princípy*. Košice: Medes, 1995. ISBN 8096749900.
- COSTA, Olivier a Nathalie BRACK. *The Main Theoretical Approaches in EU Studies. How the EU Really Works*. Routledge, 2016, 35 - 59. ISBN 1317120736.
- DEMIR, Sertif. *Turkey's foreign policy and security perspectives in the 21st century: prospects and challenges*. 2. Universal-Publishers, 2016. ISBN 16-273-4586-8.
- DIAMOND, Larry Jay. *Developing democracy: toward consolidation*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1999. ISBN 9780801861567.
- EUROPEAN COMMISSION FOR DEMOCRACY THROUGH LAW. *Constitutional implications of accession to the European Union Les implications constitutionnelles de l'adhésion à l'Union européenne*. Strasbourg: Éd. du Conseil de l'Europe, 2002. ISBN 9287150427.
- GATEVA, Eli. *European Union enlargement conditionality*. UK: Palgrave Macmillan, 2015. ISBN 9781349560325.
- GRABBE, Heather. *The EU's transformative power: Europeanization through conditionality in Central and Eastern Europe*. New York: Palgrave Macmillan, 2006. ISBN 978-1-4039-4903-5.
- GUERIN, Selen Sarisoy. a Yannis A. STIVACHTIS. *On the road to EU membership: the economic transformation of Turkey*. Brussels: VUB Press, c2011. ISBN 90-548-7861-4.
- KANIOK, Petr, FIALA, Petr a Markéta PITROVÁ, ed. *Rozšiřování ES/EU*. Brno: Masarykova univerzita, 2001. ISBN 80-210-2645-6.

Knižní zdroje

- KUBICEK, Paul. *The European Union and Turkey: Is Political Conditionality Promoting Democratization?* CAREY, Henry F. *European Institutions, Democratization, and Human Rights Protection in the European Periphery*. Lexington Books, 2014, 67 - 86. ISBN 1498502059.
- MELICHAR, Hynek. *Demokratické a nedemokratické systémy vládnutí: Demokracie*. DANEŠ, Jaroslav, Pavla DOČEKALOVÁ a Kamil ŠVEC. *Úvod do politologie*. Praha: Grada, 2010, 95 - 115. ISBN 8024729407.
- RADDAELLI, Claudio M. *The Europeanization of Public Policy*. RADDAELLI, Claudio M. a Kevin FEATHERSTONE. *The politics of Europeanization*. Oxford: Oxford University Press, 2003, 27 – 57, s. 320. ISBN 9780191530845.
- SAJDIK, Martin. a Michael. SCHWARZINGER. *European Union enlargement: background, developments, facts*. 2. vyd. New Brunswick, N.J.: Transaction Publishers, c2011. 382 s, ISBN 978-141-2806-671.
- SCHIMMELFENNIG, Frank a Ulrich SEDELMEIER. *Candidate Countries and Conditionality. Europeanization: New Research agendas*. New York: Palgrave Macmillan, 2008, 88 - 101. ISBN 978-0-230-20431-7.
- SÖNMEZOĞLU, Faruk a Gülden AYMAN. *The roots of conflict and the dynamics of change in Turkish-Greek relations*. KOLLIAS, Chrēstos G. a Gülay GÜNLÜK-ŞENESEN. *Greece and Turkey in the 21st Century: Conflict Or Cooperation, a Political Economy Perspective*. Nova Publishers, 2003, 37 - 48. ISBN 1590337530.

USLU, Nasuh. *Turkish foreign policy in the post-cold war period*, Hauppauge, N.Y.: Nova Science Publishers, c2004, ISBN 1590337425.

YESILADA, Birol. *EU-Turkey Relations in the 21st Century: Routledge Studies in Middle Eastern Politics*. Routledge, 2013, 192 s. ISBN 9781135126803.

ZEMANOVÁ, Štěpánka, *Výzkum europeizace – aktuální problémy a perspektivy*. *Mezinárodní vztahy* 42 (4), 2007, s. 29 - 51

Internetové zdroje

"TURKEY IS NO LONGER AN EU CANDIDATE", MEP SAYS. *EuroNews*. [online]. 2017 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.euronews.com/2017/04/10/turkey-is-no-longer-an-eu-candidate-mep-says>

2016 prison census: 259 journalists jailed worldwide. *Committee to Protect Journalists* [online]. 2016 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <https://cpj.org/imprisoned/2016.php>

72 Journalists Killed in 2015/Motive Confirmed. *Committee to Protect Journalists* [online]. 2015 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <https://cpj.org/killed/2015/>

A year after the protests, Gezi Park nurtures the seeds of a new Turkey. *The Guardian: The World News* [online]. 2014 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2014/may/29/gezi-park-year-after-protests-seeds-new-turkey>

About Freedom in the World. *Freedom House* [online]. Freedom House, ©2017 [cit. 2017-04-21]. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/report-types/freedom-world>

Accession criteria (Copenhagen criteria): Access to European Union law. *EU Law - Eur Lex* [online]. 2017 [cit. 2017-03-26]. Dostupné z: http://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/accession_criteria_copenhagen.html

Accession Negotiations. *Delegation of the European Union to Turkey* [online]. ©2017 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.avrupa.info.tr/en/accession-negotiations-720>

Acquis: Glosář shrnutí. *EUR - Lex: Přístup k právu EU* [online]. 2017 [cit. 2017-03-26]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/acquis.html>

AGREEMENT establishing an Association between the European Economic Community and Turkey. *Delegation of the European Union to Turkey* [online]. Ankara, 1963 [cit. 2017-04-25]. Dostupné z: <http://www.avrupa.info.tr/en/eu-and-turkeys-history-711>

AMNESTY INTERNATIONAL. *ADDING INJUSTICE TO INJURY: ONE YEAR ON FROM THE GEZI PARK PROTESTS IN TURKEY* [online]. The United Kingdom: Amnesty International, 2014, 51 s. [cit. 2017-05-06]. Index: EUR 44/010/2014. Dostupné z: <http://www.amnesty.org/en/documents/EUR44/010/2014/en/>

Ankara bombing: Who is behind Turkey's deadliest attack? *BBC News* [online]. 2015 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-europe-34504326>

Ankara explosions leave almost 100 dead - officials. *BBC News* [online]. 2015 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-europe-34495161>

Annual Risk Analysis 2015. *Frontex: European Union Agency* [online]. Warsaw, Poland: European Union, ©2015, April 2015 a [cit. 2015-12-01]. Dostupné z: http://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Annual_Risk_Analysis_2015.pdf

Armed PKK militants back in Turkey, senior outlawed group leader says. *Hürriyet Daily News* [online]. 2014 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.hurriyetdailynews.com/armed-pkk-militants-back-in-turkey-senior-outlawed-group-leader-says-.aspx?pageID=238&nID=72836&NewsCatID=341>

Armed PKK militants back in Turkey, senior outlawed group leader say. *Hurriyet Daily News* [online]. 2014 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.hurriyetdailynews.com/armed-pkk-militants-back-in-turkey-senior-outlawed-group-leader-says-.aspx?pageID=238&nID=72836&NewsCatID=341>

Arrested Vice News journalists to be deported from Turkey. *The Guardian* [online]. 2015 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/media/2015/sep/03/vice-news-journalists-released-turkey>

Austrian chancellor wants EU to end accession talks with Turkey. *EurActiv.com* [online]. 2016 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.euractiv.com/section/enlargement/news/austrian-chancellor-wants-eu-to-end-accession-talks-with-turkey/>

BARYSCH, Katinka. WHAT EUROPEANS THINK ABOUT TURKEY AND WHY. *Center for European Reform: Essay* [online]. 2007 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: https://www.cer.org.uk/sites/default/files/publications/attachments/pdf/2011/essay_turkey_barysch_25sept07-1392.pdf

BOHDÁLEK, Miroslav. Kypr – předpověditelná krize. *Časopis pro politiku a mezinárodní vztahy* [online]. 2002 [cit. 2014-12-13]. Dostupné z: <http://www.globalpolitics.cz/clanky/kypr>

Bombs kill 15 Turkish police officers as jets strike PKK in Iraq. *Reuters: MIDDLE EAST & NORTH AFRICA* [online]. 2015 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-turkey-pkk-idUSKCNOR80IA20150908>

BÖRZEL, Tanja A. *How the European Union Interacts with its Member States*. Institute for Advanced Studies, Vienna – Political Science Series 93 [online]. 2010 [cit. 2017-04-08]. Dostupné z: http://aei.pitt.edu/1049/1/pw_93.pdf

CERAMI, Carola. Turkey and Europe: the Crucial Transition of the 1970s. *European Perspectives: Journal on European Perspectives of the Western Balkans* [online]. 2011, 3(2 (5), 13 - 32 [cit. 2017-04-25]. Dostupné z: <http://www.cep.si/dokumenti/Turkey%20and%20Europe%20-%20the%20Crucial%20Transition%20of%20the%201970s%20-%20Carola%20Cerami.pdf>

CoE head calls for ending state of emergency before referendum. *Turkish Minute* [online]. 2017 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <https://www.turkishminute.com/2017/01/25/coe-head-calls-ending-state-emergency-referendum/>

COE PUTS TURKEY ON WATCHLIST. *EuroNews* [online]. 2017 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.euronews.com/2017/04/25/council-of-europe-votes-to-put-turkey-on-monitoring-watchlist-citing-stifling-of-dissent-and-rights-violations-under-erdogan>

Commission proposes to modernise the Customs Union with Turkey. *European Commission: Trade* [online]. 2016 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1609>

COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT: Turkey 2016 Report. *European Commission* [online]. Brussels, 2016 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2016/20161109_report_turkey.pdf

COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT: Turkey 2016 Report. *European Commission* [online]. Brussels: SWD(2016) 366 final, 2016 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2016/20161109_report_turkey.pdf

Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: EU Enlargement Strategy. *European Commission* [online]. Brussels, 2015 [cit. 2017-03-25]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2015/20151110_strategy_paper_en.pdf

Concluding observations on the initial report of Turkey adopted by the Committee at its 106th session, 15 October to 2 November. *The Human Rights Committee* [online]. 2012 [cit. 2017-05-18]. Dostupné z: <http://www.loc.gov/law/foreign-news/article/turkey-united-nations-criticism-of-anti-terrorism-laws/>

Condition for Membership. *European Commission* [online]. Brussels, 2016 [cit. 2017-03-26]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/policy/conditions-membership_en

Conditions for membership: Chapters of the Acquis. *European Commission* [online]. 2016 [cit. 2017-03-26]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/policy/conditions-membership/chapters-of-the-acquis_en

Copenhagen accession criteria: 20 years that changed Europe. *European Commission* [online]. Copenhagen, 2013 [cit. 2017-03-26]. Dostupné z: http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-13-409_en.htm

Časová osa – reakce na migrační tlaky. Consilium [online]. European Union, ©2017 a [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.consilium.europa.eu/cs/policies/migratory-pressure/history-migratory-pressure/>

ČTK. Erdogan jde proti požadavkům EU. Ankara nezmění protiteroristické zákon. *Lidovky.cz* [online]. 2016 b [cit. 2016-05-19]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/erdogan-jde-proti-pozadavkum-eu-ankara-nezmeni-protiteroristicke-zakony-1lu-/zpravy-svet.aspx?c=A160506_152530_In_zahranici_ELE

ČTK. Návrh vracet migranty z Řecka do Turecka vyvolává kritiku. *České noviny* [online]. 2016 a [cit. 2016-05-19]. Dostupné z: <http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/navrh-vcet-migranty-z-recka-do-turecka-vyvolava-kritiku/1323970>

Dispatches: One Year After Turkey's Gezi Protests, Activists on Trial. : *Human Rights Watch* [online]. 2014 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <https://www.hrw.org/news/2014/06/11/dispatches-one-year-after-turkeys-gezi-protests-activists-trial>

Ekmeleddin Ihsanoglu: Turkey's Opposition Candidate. *Worldpress.org* [online]. 2014 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.worldpress.org/Europe/4016.cfm>

ERALP, Atila. The EU Accession Process and Europeanization in Turkey. *Sweden and the European Union: Experiences and Expectations Turkey*. Stockholm: Sieps, 2006, s. 219-58. [cit. 2017-04-29]. Dostupné z: <https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/aa090217-9509-4fcd-9dfe-de7f1ad27f9c.pdf>

Erdogan se oficiálně vrátil do své strany AKP. *Česká televize: ČT24* [online]. 2017 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/2106719-erdogan-se-oficialne-vratil-do-sve-strany-akp>

Erdogan warns Europe that Turkey could open migrant gates. *Reuters: The Middle East and North Africa* [online]. 2016 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://uk.reuters.com/article/uk-turkey-europe-erdogan-idUKKBN13K0Y2>

Erdogan warns Turkey could 'say goodbye' to EU. *EurActiv* [online]. 2017 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.euractiv.com/section/enlargement/news/erdogan-warns-turkey-could-say-goodbye-to-eu/>

EU - Turecko: Podle šéfa parlamentní delegace vstupujeme do nové fáze vztahů. *Evropský parlament: Zpravodajství* [online]. 2016 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/news/cs/news-room/20161128STO53408/eu-turecko-podle-%C5%A1%C3%A9fa-parlament%C3%AD-delegace-vstupujeme-do-nov%C3%A9-f%C3%A1ze-vztah%C5%AF>

EU and Turkey's History. *Delegation of the European Union to Turkey* [online]. ©2017 [cit. 2017-04-25]. Dostupné z: <http://www.avrupa.info.tr/en/eu-and-turkeys-history-711>

EU executive urges change of tack in relations with Turkey. *Reuters: Middle East & North Africa* [online]. 2017 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://uk.reuters.com/article/uk-turkey-eu-hahn-idUKKBN17Q27C>

EU Charter of Fundamental Rights. *European Commission* [online]. 2017 [cit. 2017-04-20]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/charter/index_en.htm

EU leaders urge Erdoğan to show restraint after referendum victory. *The Guardian* [online]. 2017 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2017/apr/17/eu-leaders-urge-erdogan-to-show-restraint-after-referendum-victory>

EU: Turkey can't join if it introduces death penalty. *CNN: Asia* [online]. 2016 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://edition.cnn.com/2016/07/18/asia/turkey-attempted-coup/>

European Neighbourhood Policy And Enlargement Negotiations: TAIEX. *European Commission* [online]. 2016 [cit. 2017-04-08]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/tenders/taieux_en

European union center of North Carolina. Turkey's Quest for EU Membership. CES at UNC: Center for European Studies [online]. 2008 [cit. 2014-12-13]. Dostupné z: <http://europe.unc.edu/wp-content/uploads/2013/08/Brief4-0803-turkeys-quest.pdf>

EU-Turkey joint action plan. *European Commission - Press Releases* [online]. Brusel, 2015 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-15-5860_en.htm

Evaluation of PHARE financial assistance to Bulgaria (BG), Cyprus (CY), Czech Republic (CZ), Estonia (EE), Hungary (HU), Latvia (LV), Lithuania (LT), Malta (MT), Poland (PL), Romania (RO), Slovakia (SK), Slovenia (SI): Final Report. *European Commission* [online]. Business and Strategies Europe, 2015 [cit. 2017-03-26]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/financial_assistance/phare/evaluation/2015/20150806-phare-ex-post-evaluation-final-report.pdf

Evropská úmluva o ochraně lidských práv. *Evropský soud pro lidská práva* [online]. Council of Europe: F-67075 Strasbourg cedex, 2010 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_CES.pdf

Fakta a čísla o Evropské unii: Lidská práva. *Evropský parlament* [online]. 2016 [cit. 2017-04-21]. Dostupné z: http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/cs/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.4.1.html

Fethullah Gülen: Turkey coup may have been 'staged' by Erdoğan regime. *The Guardian* [online]. 2016 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2016/jul/16/fethullah-gulen-turkey-coup-erdogan>

Freedom House [online]. ©2017 [cit. 2017-05-01]. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/>

CHARTER OF FUNDAMENTAL RIGHTS OF THE EUROPEAN UNION. *EUR - Lex: Access to European Union law* [online]. Official Journal of the European Union, 2012 [cit. 2017-04-20]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12012P/TXT>

Inside Cizre: Where Turkish forces stand accused of Kurdish killings. *BBC News* [online]. 2016 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-europe-36354742>

Instrument for Pre-accession Assistance: How does it work? *European Commission* [online]. 2016 [cit. 2017-03-26]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/instruments/how-does-it-work_en

INTERNATIONAL REFERENDUM OBSERVATION MISSION, Republic of Turkey – Constitutional Referendum, 16 April 2017: STATEMENT OF PRELIMINARY FINDINGS AND CONCLUSIONS. *OSCE/ODIHR Limited Election Observation Mission PRELIMINARY CONCLUSIONS* [online]. 2017 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.osce.org/odihr/elections/turkey/311721?download=true>

KUBÁTOVÁ, Eliška. PŘEHLED: Jak vypadá dohoda mezi EU a Tureckem? *EurActiv.cz* [online]. EurActiv.cz, 2016 [cit. 2016-05-19]. Dostupné z: <http://www.euractiv.cz/bezpecnost-a-spravedlnost/clanek/prehled-jak-vypada-navrh-dohody-mezi-eu-a-tureckem-013210>

Kurdish civilians under fire as Turkey bombs PKK in Iraq. *Reuters: MIDDLE EAST & NORTH AFRICA* [online]. 2015 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-iraq-kurds-idUSKCN0QP1N320150820>

Kurdish militants claim 'revenge' killing of two Turkish policemen. *The Telegraph* [online]. 2015 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/turkey/11755018/Two-Turkish-police-officers-killed-close-to-Syria-border.html>

Kurdish party thwarts Erdogan's ambitions with Turkish election advance. *Reuters: World News* [online]. 2015 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/us-turkey-election-idUSKBN00M0WF20150607>

LGBT murders, rape, suicide now a grim reality in Turkey. *Daily Xtra* [online]. 2016 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.dailyxtra.com/world/news-and-ideas/news/lgbt-murders-rape-suicide-now-grim-reality-in-turkey-205328>

M. MCLAREN, Lauren a Meltem MÜFTÜLER-BAÇ. Turkish Parliamentarians' Perspectives on Turkey's Relations with the European Union. in *Turkey and the European Union: Domestic Politics, Economic Integration and International Dynamics*[online]. 2004 [cit. 2014-12-13]. Dostupné z: <http://myweb.sabanciuniv.edu/muftuler/files/2008/10/mclarenmuftuler2003turkishstudies.pdf>

MCDONAGH, Ecaterina. Is democracy promotion effective in Moldova? The impact of European institutions on development of civil and political rights in Moldova. *Democratization*, [online]. 2008, Vol.15(1), 142-161 [cit. 2017-04-22]. Dostupné z: http://doras.dcu.ie/15324/1/Article_Democratization_.pdf

Merkel urges Turkey to respond to reported referendum irregularities. *Reuters* [online]. 2017 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://uk.reuters.com/article/uk-turkey-politics-germany-idUKKBN17T0YQ>

MILLER, Vaughne. The EU's Acquis Communautaire. *UK Parliament* [online]. 2011 [cit. 2017-03-26]. Dostupné z: <http://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/..SN05944.pdf>

News timeline: Attacks on Hürriyet and the aftermath. *Hürriyet Daily News* [online]. 2015 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.hurriyetdailynews.com/news-timeline-attacks-on-hurriyet-and-the-aftermath.aspx?pageID=238&nID=88662&NewsCatID=339>

No more Turkish rallies in Germany before referendum: organizers. *Reuters: Middle East & North Africa*, 2017[online]. 2017 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/us-turkey-referendum-germany-idUSKBN16S0X7>

Observer says 2.5 million Turkish referendum votes could have been manipulated. *Reuters: World News* [online]. 2017 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/us-turkey-politics-referendum-observers-idUSKBN17K0JW>

OLSEN, Johan P. The Many Faces of Europeanization. *JCMS: Journal of Common Market Studies* [online]. 2002, **40**(5), 921-952 [cit. 2017-04-17]. DOI: 10.1111/1468-5965.00403. ISSN 0021-9886. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/1468-5965.00403>

ONIS, Ziya. An Awkward Partnership: Turkey's Relations with the European Union in Comparative – Historical Perspective. *Journal of European Integration History* [online]. 2001, vol. 7 (1), s. 105 – 119 [cit. 2014-12-13]. Dostupné z: http://www.euhistorians.eu/uploads/Dateien/jeih-13-2001_1.pdf

Overview- Instrument for Pre-accession Assistance. *European Commission* [online]. 2016 [cit. 2017-03-26]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/instruments/overview_en

PITROVÁ, Markéta. Pátá vlna rozšiřování EU – standardní postup, či nová metodika? *Středoevropské politické studie: Central European Political Studies Review (CEPSR)* [online]. 2003 [cit. 2017-03-25]. Dostupné z: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=177>

Po stopách Evropské unie. In: *Evropský parlament: Informační kancelář v České republice* [online]. 2017, s. 72 [cit. 2017-03-13]. Dostupné z: http://www.evropsky-parlament.cz/resource/static/files/postopach2012_sazba66.pdf

Politiky Evropské Unie: Rozšíření. In: *Evropská komise* [online]. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2015 [cit. 2017-03-25]. Dostupné z: file:///C:/Users/Marsi1610/Downloads/NA0215516CSN_002.pdf

Právní stát a jeho principy v ústavním pořádku České republiky [online]. Masarykova Univerzita v Brně, 2008 [cit. 2017-04-21]. Dostupné z: https://is.jabok.cz/el/JA10/zima2008/S2031/17807/Pravni_stat_prvni_prednaska.pdf

President Tusk visits Turkey. *EU Council News Room* [online]. European Union, ©2015, 10/09/2015 [cit. 2015-12-01]. Dostupné z: <http://tvnewsroom.consilium.europa.eu/event/president-tusk-visits-turkey>

Předvstupní pomoc: Rozšíření a předvstupní pomoc. *Euroskop.cz: Věcně o Evropě* [online]. 2017 [cit. 2017-03-26]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/168/sekce/predvstupni-pomoc/>

PUENTE, Carlos. Historical Evolution of Conditionality Criteria in External Relations of the EU with CEEC. From the Cold War to the Accession: an Insider's Perspective. *Romanian Journal of European Affairs* [online]. 2014, **14**(No. 4), 56 - 77 [cit. 2017-04-22]. Dostupné z: http://rjea.ier.ro/sites/rjea.ier.ro/files/articole/RJEA_2014_vol14_no4_art4.pdf

Recep Tayyip Erdogan wins Turkish presidential election. *BBC News* [online]. 2014 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-europe-28729234>

Referendum Results 2017: Election results. *Yeni Safak* [online]. 2017 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.yenisafak.com/en/secim-referandum-2017/secim-sonuclari>

REGULATION (EU) No 231/2014 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 11 March 2014: establishing an Instrument for Pre-accession Assistance (IPA II). *European Commission: Official Journal of the European Union* [online]. 2014 [cit. 2017-03-26]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/financial_assistance/ipa/2014/231-2014_ipa-2-reg.pdf

REPUBLIC OF TURKEY Parliamentary Elections 7 June 2015: OSCE/ODIHR Limited Election Observation Mission Final Report. *Office for Democratic Institutions and Human Rights* [online]. Warsaw: Organization for Security and Co-operation in Europe, 2015 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.osce.org/odhr/elections/turkey/177926?download=true>

REPUBLIC OF TURKEY, EARLY PARLIAMENTARY ELECTIONS 1 November 2015: OSCE/ODIHR Limited Election Observation Mission Final Report. *Office for Democratic Institutions and Human Rights* [online]. 2015 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.osce.org/odhr/elections/turkey/219201?download=true>

Rozšiřování Unie: Fakta a čísla o Evropské unii. *Evropský parlament* [online]. 2017 [cit. 2017-03-26]. Dostupné z: http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/cs/FTU_6.5.1.pdf

Sarkozy blocks key part of EU entry talks on Turkey. *The New York Times* [online]. 2007 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2007/06/25/world/europe/25iht-union.5.6325879.html?module=ArrowsNav&contentCollection=Europe&action=keypress@ion=FixedLeft&pgtype=article>

Sdělení komise Evropskému parlamentu a Radě: Strategie rozšíření a hlavní výzvy 2007–2008. *EUR-Lex: Přístup k právu Evropské unie* [online]. Brusel, 2007 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:52007DC0663>

SDĚLENÍ KOMISE RADĚ A EVROPSKÉMU PARLAMENTU: Doporučení Evropské komise týkající se pokroku Turecka na cestě k přistoupení. In: *Eur-Lex: Přístup k právu EU* [online]. Brusel, 2004, s. 16 [cit. 2017-04-29]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52004DC0656&from=EN>

SCHIMMELFENNIG, Frank a Hanno SCHOLTZ. EU Democracy Promotion in the European Neighborhood: Conditionality, Economic Development, and Linkage. *Archive of European Integration* [online]. University of Pittsburgh: Paper for EUSA Biennial Conference, Montreal, 2007 [cit. 2017-04-22]. Dostupné z: <http://aei.pitt.edu/8021/1/schimmelfennig-f-12b.pdf>

SCHIMMELFENNIG, Frank. Europeanization beyond the member states. *Paper for: Zeitschrift für Staats- und Europawissenschaften* [online]. ETH Zürich, 2010, , 20 [cit. 2017-04-22]. Dostupné z: https://www.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/european-politics-dam/documents/People/Publications/Europeanization/Member_.pdf

Silencing Turkey's Media: The Government's Deepening Assault on Critical Journalism. *Human Rights Watch* [online]. 2016 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <https://www.hrw.org/report/2016/12/15/silencing-turkeys-media/governments-deepening-assault-critical-journalism>

Smlouva o Evropské unii (Konsolidované znění). *Právo EU: Eur - Lex* [online]. Úřední věstník Evropské unie, 2012 [cit. 2017-03-26]. Dostupné z: http://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0008.02/DOC_1&format=PDF

Social media from organizational perspective; challenges and opportunities. *Understanding Social Media* [online]. 2013 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <https://socialmediauppsala.wordpress.com/2013/10/08/social-media-from-organizational-perspective-challenges-and-opportunities/>

Steps towards membership. *European Commission* [online]. 2016 [cit. 2017-03-26]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/policy/steps-towards-joining_en

Survey: Turkish Support for EU Membership on Decline, Opinion Divided on NATO. *Atlantic Council* [online]. 2013 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.atlanticcouncil.org/blogs/natosource/survey-turkish-support-for-eu-membership-on-decline-opinion-divided-on-nato>

ŠLOSARČÍK, Ivo. Vymáhání pravidel v rozšířené, postlisabonské a postkrizové EU: Směrem ke vnitrouijní kondicionalitě? *Mezinárodní vztahy* [online]. 2014, Vol 49(4), 43 - 63 [cit. 2017-04-22]. Dostupné z: <https://mv.iir.cz/article/view/1296>

TANJA, Börzel. The Transformative Power of Europe Reloaded: The Limits of External Europeanization. *The Kolleg-Forschergruppe Working paper: The Transformative Power of Europe* [online]. Freie Universität Berlin., 2010, (No.11), 30 [cit. 2017-04-23]. ISSN 1868-7601. Dostupné z: http://www.academia.edu/11134154/KFG_Working_Paper_11_by_Tanja_A._B%C3%B6rzel_The_Transformative_Power_of_Europe_Reloaded_The_Limits_of_External_Europeanization_

The 2014 presidential elections in Turkey: a post-election analysis. *OpenDemocracy: free thinking for the World* [online]. 2014 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <https://www.opendemocracy.net/ergun-%C3%B6zbudun/2014-presidential-elections-in-turkey-postelection-analysis>

The best and worst places to be a working woman. *The Economist* [online]. 2017 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.economist.com/blogs/graphicdetail/2017/03/daily-chart-0>

Timeline of Gezi Park protests. *Hürriyet Daily News* [online]. 2013 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.hurriyetdailynews.com/timeline-of-gezi-park-protests-.aspx?pageID=238&nID=48321&NewsCatID=341>

Treaty constituting the European Coal and Steel Community. In: *Consilium*. Paris, 1951. Dostupné také z: <https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Treaty%20constituting%20the%20European%20Coal%20and%20Steel%20Community.pdf>

Turecká ekonomika nevkvátá. Roste nezaměstnanost i deficit. *iDnes.cz: Ekonomika*, [online]. 2017 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: http://ekonomika.idnes.cz/turecko-ekonomika-nezamestnanost-deficit-erdogan-fsk-/eko-zahranicni.aspx?c=A170418_135736_eko-zahranicni_rts

Turecko novelizovalo kontroverzní článek trestního zákoníku. *EurActiv.cz* [online]. 2008 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://euractiv.cz/clanky/budoucnost-eu/turecko-novelizovalo-kontroverzni-clanek-trestniho-zakoniku/>

Turkey angered by Sarkozy 'Mediterranean Union' idea. *EUobserver* [online]. 2007 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <https://euobserver.com/news/24087>

Turkey arrests pro-Kurdish party leaders amid claims of internet shutdown. *The Guardian* [online]. 2016 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2016/nov/04/turkey-arrests-pro-kurdish-party-leaders-mps>

Turkey bans TV dating shows with new state of emergency decree. *Hürriyet Daily News* [online]. 2017 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.hurriyetdailynews.com/turkey-bans-tv-dating-shows-with-new-state-of-emergency-decree.aspx?PageID=238&NID=112572&NewsCatID=381>

Turkey blocks access to social media and YouTube over hostage photos. *The Telegraph* [online]. 2015 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/turkey/11518004/Turkey-blocks-access-to-Facebook-Twitter-and-YouTube.html>

Turkey could hold another referendum on restoring death penalty: President Erdoğan. *Hürriyet Daily News* [online]. 2017 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.hurriyetdailynews.com/turkey-could-hold-another-referendum-on-restoring-death-penalty-president-erdogan.aspx?pageID=238&nID=110149&NewsCatID=338>

Turkey coup: Erdogan backs return of death penalty at vast Istanbul rally. *BBC News* [online]. 2016 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-europe-37003819>

Turkey faces autumn election after coalition talks fail. *Reuters: MIDDLE EAST & NORTH AFRICA* [online]. 2015 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/us-turkey-politics-idUSKCN0QI1OR20150813>

Turkey in no position to become EU member any time soon: Juncker. *Reuters: World News* [online]. 2016 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/us-turkey-security-eu-juncker-idUSKCN1050L9>

Turkey Progress Report: Enlargement. *European Commission* [online]. 2014 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2014/20141008-turkey-progress-report_en.pdf

Turkey says most criteria for visa-free travel already met. *Hürriyet Daily News* [online]. 2016 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.hurriyetdailynews.com/Default.aspx?pageID=517&nID=98041&NewsCatID=510>

Turkey shuts 15 media outlets and arrests opposition editor. *The Guardian* [online]. 2016 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2016/oct/30/turkey-shuts-media-outlets-terrorist-links-civil-servants-press-freedomassassination>

Turkey submits bill to boost Kurdish peace process. *Reuters: MIDDLE EAST & NORTH AFRICA* [online]. 2014 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/uk-turkey-kurds-idUKKBN0F11YA20140626>

Turkey targets Dutch with diplomatic sanctions as 'Nazi' row escalates. *Reuters: World News* [online]. 2017 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/us-turkey-referendum-netherlands-idUSKBN16J0IU>

Turkey threatens to end refugee deal in row over EU accession. *The Guardian* [online]. 2016 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2016/nov/25/turkey-threatens-end-refugee-deal-row-eu-accession-erdogan>

Turkey to temporarily suspend European Convention on Human Rights after coup attempt. *Hürriyet Daily News* [online]. 2016 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.hurriyetdailynews.com/turkey-to-temporarily-suspend-european-convention-on-human-rights-after-coup-attempt.aspx?pageID=238&nid=101910&NewsCatID=338>

Turkey: Country Report 2005 - Freedom in the World. *Freedom House* [online]. 2006 [cit. 2017-05-01]. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2005/turkey>

Turkey: Events of 2015. *Human Rights Watch* [online]. 2016 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <https://www.hrw.org/world-report/2016/country-chapters/turkey>

Turkey: Events of 2016. *Human Rights Watch* [online]. 2017 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <https://www.hrw.org/world-report/2017/country-chapters/turkey>

- Turkey: Freedom of the Net 2015. *Freedom House* [online]. 2015 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/report/freedom-net/2015/turkey>
- Turkey: Freedom of the Press 2016. *Freedom House* [online]. 2016 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/report/freedom-press/2016/turkey>
- Turkey: ten writers and journalists arrested. *Human Rights House Network* [online]. 2011 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://humanrightshouse.org/Articles/16077.html>
- Turkey's PKK Talks. *Foreign Policy* [online]. 2013 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://foreignpolicy.com/2013/01/08/turkeys-pkk-talks/>
- Turkey-PKK peace process 'at turning point'. *BBC News* [online]. 2014 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-europe-30000969>
- Turkey's pro-Kurdish HDP party offices attacked in Ankara. *BBC News* [online]. 2015 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-europe-34193733>
- Turkish fighter jets bomb PKK positions for first time since start of peace bid. *Hurriyet Daily News* [online]. 2014 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.hurriyetdailynews.com/turkish-fighter-jets-bomb-pkk-positions-for-first-time-since-start-of-peace-bid.aspx?pageID=238&nID=72941&NewsCatID=341>
- Turkish minister says EU to focus on updating customs union. *Reuters: World News* [online]. 2017 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/us-turkey-eu-minister-idUSKBN1871XA?il=0>
- Turkish police arrest newspaper editor for 'insulting president Recep Tayyip Erdogan' on Twitter. *The Telegraph* [online]. 2015 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/turkey/11923603/Turkish-police-arrest-newspaper-editor-for-insulting-president-Recep-Tayyip-Erdogan-on-Twitter.html>
- Two dead, 100 hurt in blasts at Kurdish rally in Turkey. *Reuters: MIDDLE EAST & NORTH AFRICA* [online]. 2015 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/us-turkey-election-blast-idUSKBN0OL1OW20150605>
- UN: Press Turkey to Open Border. *Human Rights Watch* [online]. Human Rights Watch, 2016 [cit. 2016-05-19]. Dostupné z: <https://www.hrw.org/news/2016/05/20/un-press-turkey-open-border>
- Usnesení Evropského parlamentu o zprávě o pokroku Turecka za rok 2009. *Evropský parlament* [online]. Brusel, 2010 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=MOTION&reference=B7-2010-0068&language=CS>
- Usnesení Evropského parlamentu ze dne 18. dubna 2013 o zprávě o pokroku Turecka za rok 2012. *Evropský parlament* [online]. 2013 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2013-0184&language=CS>
- Vstup do EU – přístupový proces. In: *EUR - Lex: Přístup k právu Evropské unie* [online]. 2016 [cit. 2017-03-26]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1426504054158&uri=URISERV:114536>
- What is EIDHR? *EIDHR: The European Instrument for Democracy and Human Rights* [online]. 2017 [cit. 2017-04-21]. Dostupné z: <http://www.eidhr.eu/whatis-eidhr>
- What Turkey said 'Yes' to. *Anadolu Agency* [online]. 2017 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://aa.com.tr/en/turkey/what-turkey-said-yes-to/798536>

Who is Fethullah Gulen, the man blamed for coup attempt in Turkey? *CNN* [online]. 2016 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://edition.cnn.com/2016/07/16/middleeast/fethullah-gulen-profile/>

Why Turkey's mainstream media chose to show penguins rather than protests. *The Guardian* [online]. 2013 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2013/jun/09/turkey-mainstream-media-penguins-protests>

Winston Churchill: calling for a United States of Europe. *EUROPA - European Union website: The official EU website* [online]. 2017 [cit. 2017-03-11]. Dostupné z: https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/docs/body/winston_churchill_en.pdf

World Press Freedom Index 2015. *Reporters Without Borders: For freedom of information* [online]. 2015 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <https://rsf.org/en/ranking/2015>

YILMAZ, Bahri. *The Relations of Turkey with the European Union: Candidate forever?* [online]. Harvard University: Center for European Studies, 2008, (Working Paper Series 167) [cit. 2017-04-28]. Dostupné z: http://aei.pitt.edu/11789/1/CES_167.pdf

Zasedání hlav států a předsedů vlád zemí EU s Tureckem, 29. 11. 2015. *Consilium* [online]. Brusel: Consilium, 2015 b [cit. 2016-05-19]. Dostupné z: <http://www.consilium.europa.eu/cs/meetings/international-summit/2015/11/29/>

Zasedání hlav států a předsedů vlád zemí EU s Tureckem, 7. 3. 2016. *Consilium* [online]. Brusel: Evropská unie, 2016 [cit. 2016-05-19]. Dostupné z: <http://www.consilium.europa.eu/cs/meetings/international-summit/2016/03/07/>

Zpráva o pokroku Turecka za rok 2013: Usnesení Evropského parlamentu ze dne 12. března 2014 o zprávě o pokroku Turecka za rok 2013. *Evropský parlament* [online]. 2014 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2014-0235+0+DOC+XML+V0//CS>

Zpráva o Turecku za rok 2015: Usnesení Evropského parlamentu ze dne 14. dubna 2016 o zprávě o Turecku za rok 2015. *Evropský parlament* [online]. Štrasburk, 2016 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/turkey/11518004/Turkey-blocks-access-to-Facebook-Twitter-and-YouTube.html>

Zpráva z roku 2010 o pokroku Turecka: Usnesení Evropského parlamentu ze dne 9. března 2011 o zprávě o pokroku Turecka za rok 2010. *Evropský parlament* [online]. 2011 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TA+P7-TA-2011-0090+0+DOC+PDF+V0//CS>

Seznam tabulek, grafů, schémat a příloh

Tabulka č. 1: <i>Alokace finančních prostředků z NPP I. v mil. EUR</i>	str. 39
Tabulka č. 2: <i>Alokace finančních prostředků z NPP II. v mil. EUR</i>	str. 41
Schéma č. 1: <i>Nástroje kondicionality dle E. McDonagh</i>	str. 50
Graf č. 1: <i>„Freedom in the World“ – Turecko (1999 – 2005)</i>	str. 59
Graf č. 2: <i>Vývoj svobody sdělovacích prostředků v Turecku (2006 – 2017)</i>	str. 75
Graf č. 3: <i>„Freedom in the World“ – Turecko (2006 – 2017)</i>	str. 81
Příloha č. 1: <i>Otevírání kapitol v rámci jednání o přistoupení s Tureckem</i>	
Příloha č. 2: <i>Přístup Turecka do EU – opozice evropské veřejnosti (2006)</i>	
Příloha č. 3: <i>Rovnost žen a mužů v rámci OECD (analýza the Economist)</i>	
Příloha č. 4: <i>Cenzura mainstreamových médií během protivládních protestů 2013</i>	
Příloha č. 5: <i>Ústavní referendum v r. 2017</i>	

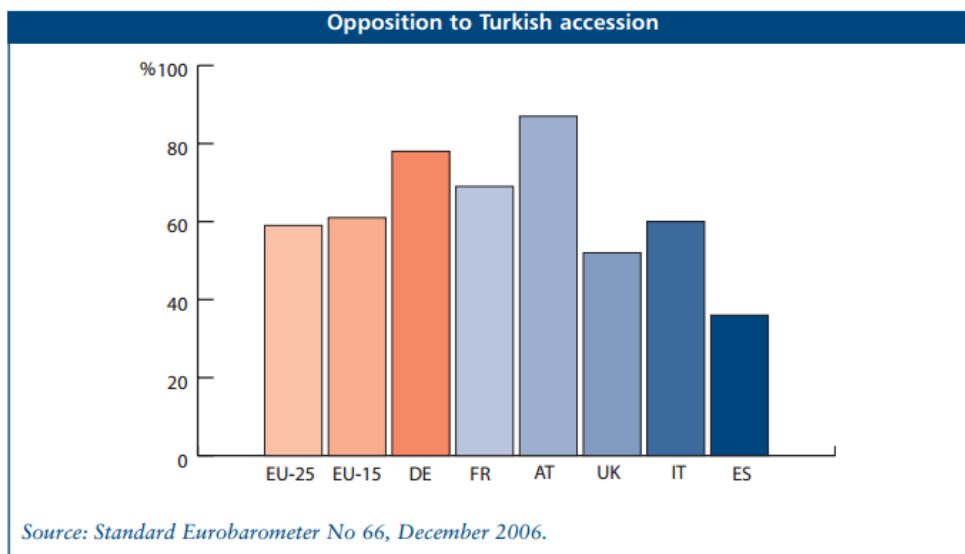
Přílohy

Příloha č. 1: Otevírání kapitol v rámci jednání o přistoupení s Tureckem

Datum otevření	Název kapitoly	Stav
12.6.2006	Věda a výzkum	Předběžně uzavřena
29.3.2007	Podniková a průmyslová politika	-
26.6.2007	Statistika	-
26.6.2007	Finanční kontrola	-
19.12.2007	Transevropské sítě	-
19.12.2007	Ochrana spotřebitele a zdraví	-
17.6.2007	Právo obchodních společností	-
17.6.2007	Práva duševního vlastnictví	-
19.12.2008	Volný pohyb kapitálu	-
19.12.2008	Informační společnost a média	-
30.6.2009	Daně	-
21.12.2009	Životní prostředí	-
30.6.2010	Bezpečnost potravin, veterinární a rostlinolékařská politika	-
5.11.2013	Regionální politika a koordinace strukturálních nástrojů	-
14.12.2015	Hospodářská a měnová politika	-
30.6.2016	Finanční a rozpočtová ustanovení	-

Zdroj: vlastní zpracování na základě Delegation of the European Union to Turkey, Accession Negotiations 2017

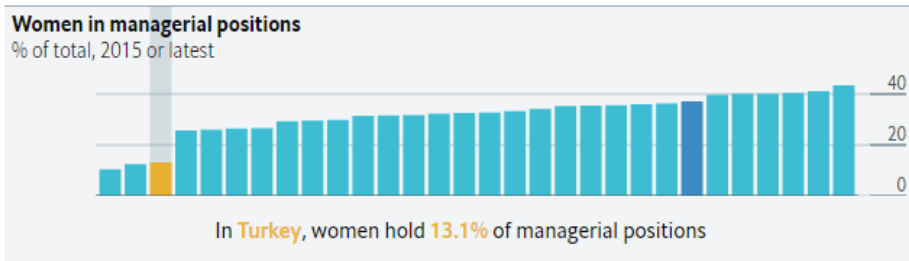
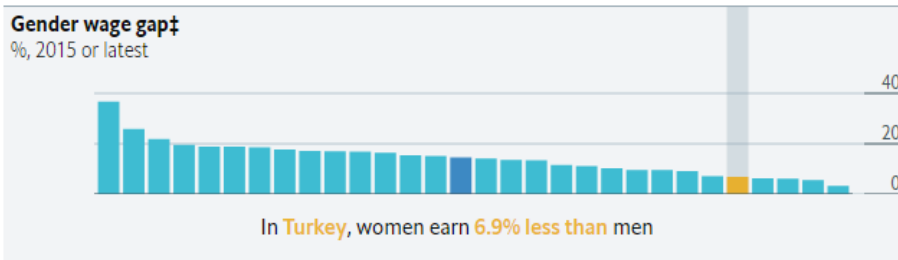
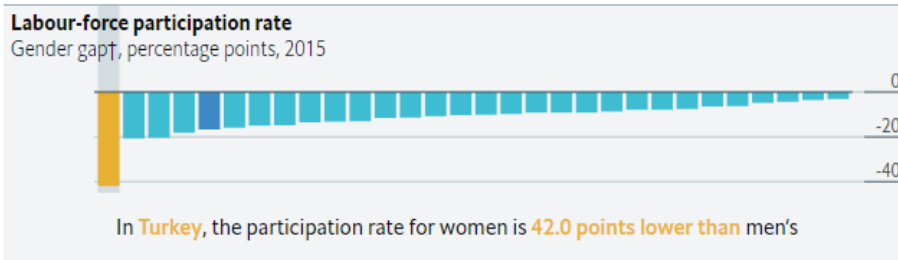
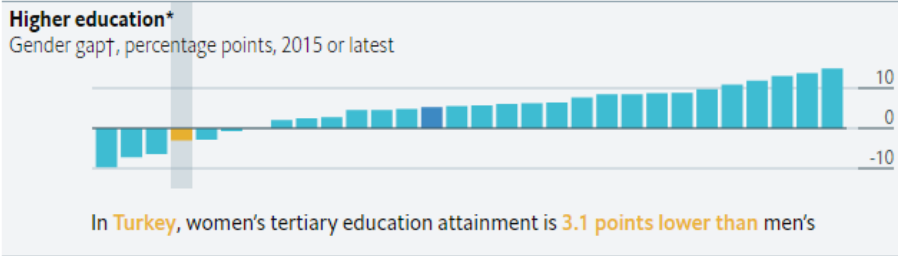
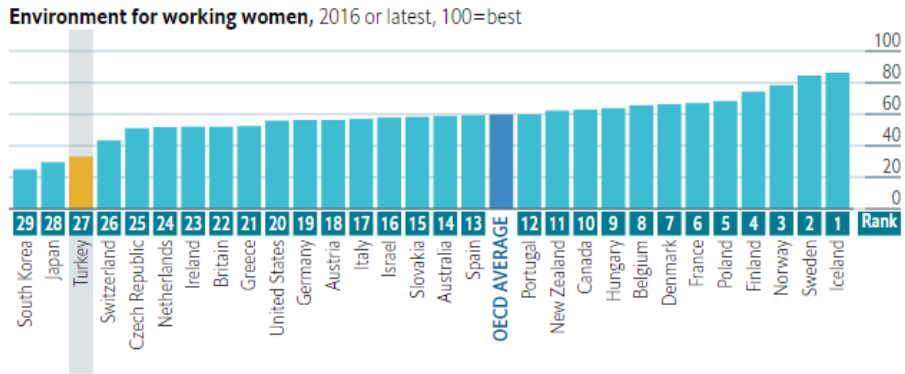
Příloha č. 2: Přístup Turecka do EU – opozice evropské veřejnosti (2006)

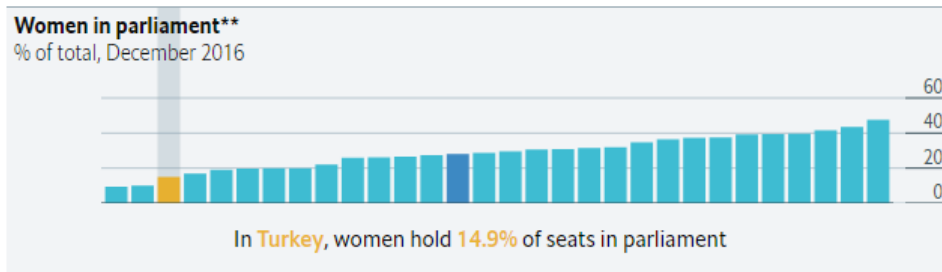
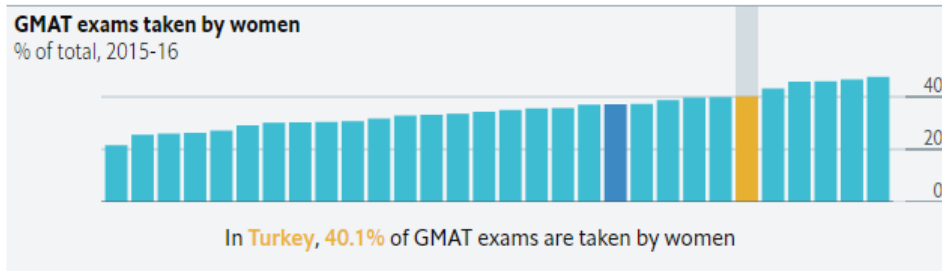
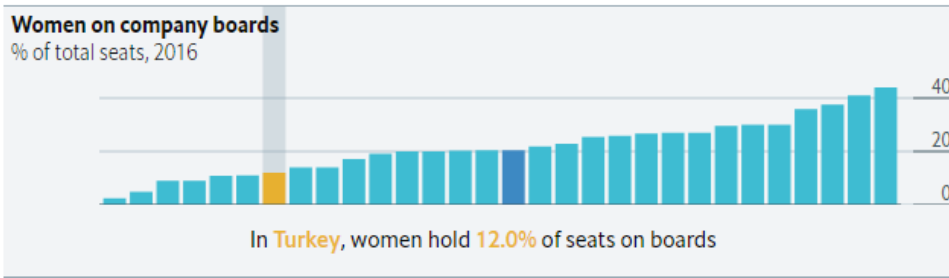

Zdroj: WHAT EUROPEANS THINK ABOUT TURKEY AND WHY, Centre for European Reform, 2007

Příloha č. 3: Rovnost žen a mužů v rámci OECD (analýza the Economist)

*Population (aged 25-64) with tertiary education †Female minus male rate ‡Male minus female wages, divided by male wages **Lower or single house §Net earnings for France, Austria and Germany

Zdroj: The best and worst places to be a working woman. *The Economist*, 2017

Příloha č. 4: Cenzura mainstreamových médií během protivládních protestů 2013

Zdroj: Social media from organizational perspective; challenges and opportunities. Understanding Social Media, 2013

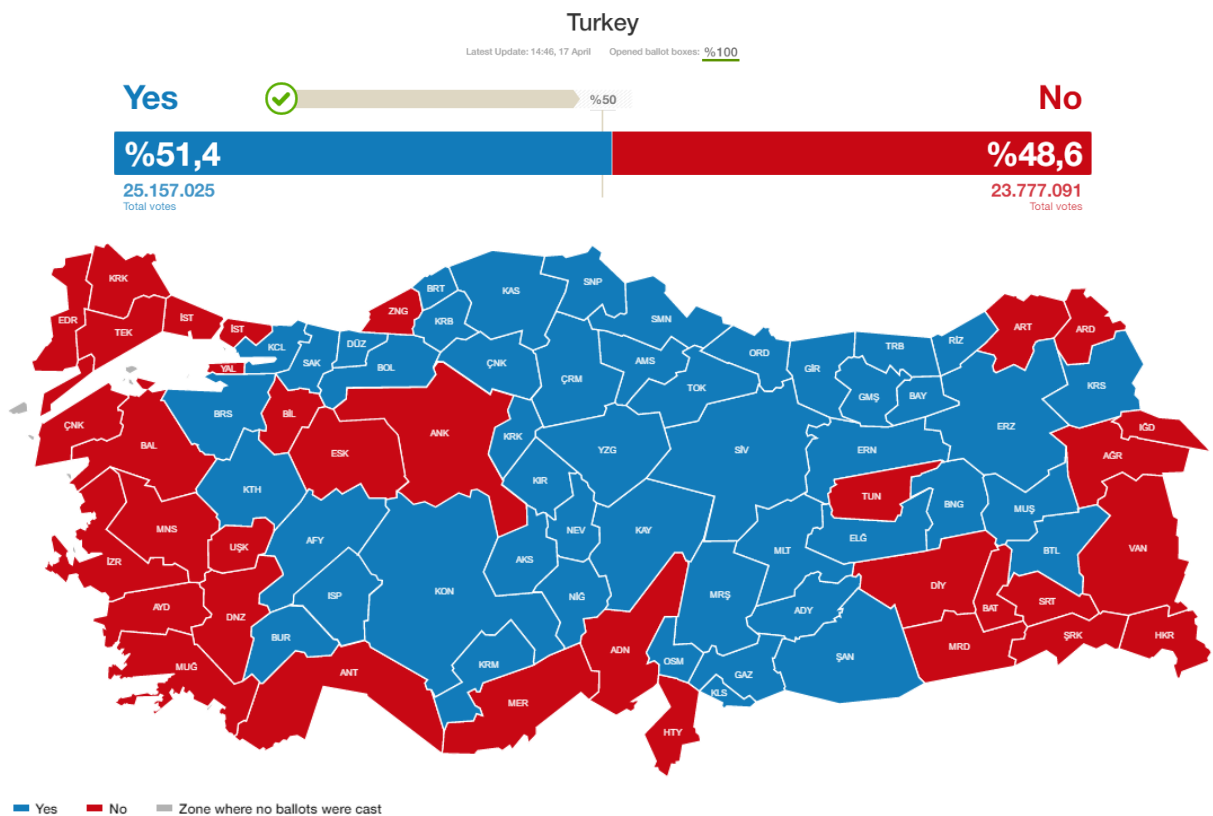

Zdroj: #occupygezi Through Street-Art. BuzzFeed, 2014

Příloha č. 5: Ústavní referendum v r. 2017

Zdroj: What a HAYIR vote looks like for Erdogan supporters, Reddit, 2017

* 2017 Constitutional Referendum results data provided by the Anadolu Agency.

Zdroj: Referendum Results 2017: Election results. *Yeni Safak*, 2017